

יואב גלבר

לחימת גדוד

890

במלחמת

יום הכיפורים

יואב גלבר

גדוד 890 במלחמת יום הכיפורים

צה"ל – הוצאת "מערכות"

יואב גלבר

גדוד 890 במלחמת יום הכיפורים

צה"ל – הוצאת מערכות

Yoav Gelbar
Parachutes Bat. 890 in the Yom Kippurim War

עריכה: אריה שביט

עיצוב העטיפה: סטודיו דן

צילום העטיפה: גדוד 890 במסע רגלי לעבר תעלת סואץ.
הצילום באדיבות לשכת העתונות הממשלתית, הצלם: רון אילן.

מפות: אביגדור אורגד

עימוד: סטודיו ע.ג.ע. בע"מ

הדפסה: דפוס פרינטיב, ירושלים

הספר יצא לאור באמצעות משרד הביטחון – ההוצאה לאור
צה"ל – הוצאת "מערכות"

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לתרגם, לאחסן במאגר
מידע, לשדר או לקלוט בכל דרך או בכל אמצעי אלקטרוני,
אופטי או מכני או אחר, כל חלק שהוא מהחומר שבספר זה.
שימוש מסחרי מכל סוג בחומר הכלול בספר זה אסור בהחלט,
אלא ברשות מפורשת בכתב מהמוציא לאור.

Printed in Israel

תוכן העניינים

7	הקדמה
23	פתח דבר
27	מבוא
29	חלק ראשון: ראס-סודר ומרחב שלמה
29	לפני המלחמה
32	ראס-סודר
36	המצרים מתקדמים מעיון-מוסה דרומה
40	פינוי ראס-סודר
43	פלוגה ד באבורודס
47	חלק שני: הרקע לקרב "החוזה הסינית"
47	בין "אור ירוק" למערכת הצליחה
51	מה עשתה אוגדה 162 ב-16 באוקטובר?
56	ממרחב שלמה לציר עכביש
64	חלק שלישי: נוהל הקרב
64	מרפידים לטסה ומשם לעכביש 55
67	התדריך
72	מה ידעו בחטיבה ובגדוד על הקרבות בלילה הקודם?
77	המידע שהיה בפיקוד ובאוגדה
81	האויב, כוחותינו והמשימה כפי שהובנו בדרגים השונים
86	החיפוש אחרי צידי הטנקים

92	חלק רביעי: הקרב
92	טרטור 42 – ההיתקלות
95	פלוגה ב
96	חפ"ק המג"ד ובסיס האש
98	פלוגה ג
101	פלוגה ה ומחלקת הקצינים
103	ניסיונות ראשונים להפעיל סיוע ולחלץ נפגעים אחורה
106	חלק חמישי: חילוץ הנפגעים וניתוק המגע
106	פעולות ראשונות של במבה
111	גדוד 100 חובר אל הגדוד
123	הטיפול בפצועים בתאג"ד ובפח"ח
127	הגדוד מנתק מגע
131	אל תעלת ההשקיה
134	חילוץ אחרוני הפצועים
138	הפיקוד, האוגדה והחטיבה במהלך החילוץ
143	מה היה הקרב בציר טרטור?
150	חלק שישי: אל התעלה
150	הגדוד מתארגן מחדש
152	המסע אל התעלה
159	חלק שביעי: ממערב לתעלת סואץ
159	תפיסת הסוללות מצפון לראש הגשר
167	חלק שמיני: השלמות
167	פלוגה ו' גדוד 890 – תקציר יומן מלחמה
174	סיפורה של פלוגה א במלחמת יום הכיפורים
180	אחרית דבר

הקדמה

אריק שרון והחוזה הסינית

לפני מלחמת העולם השנייה ובמהלכה התגבשו בצבא הגרמני שתי גישות עיקריות לשימוש המיטבי בשריון בהתקפה. הגישה השמרנית שהייתה מקובלת על רוב מפקדי צבא היבשה הייתה שאת הדיביזיות המשוריינות יש להפעיל במרוכז בחוד של מהלכי לפיתה מסורתיים שתכליתם כיתור של האויב והשמדתו. מאחורי השריון המוביל את המהלכים יתקדמו יחידות הרגלים שישלימו את הכיתור והטיהור. העקרונות בתכנון ובניהול מהלכים אלה נותרו כבעבר: פיקוד מרכזי לתיאום ולתזמון הכיתור, אגפים מאובטחים וקווי אספקה רציפים. גישה רדיקלית יותר אותה ייצגו הגנרלים גודריאן ובהמשך רומל הייתה, שאת השריון יש להפעיל בציוותים אוטונומיים הכוללים: חי"ר, הנדסה וארטילריה ממוכנים המאפשרים תנועה מהירה ומפתיעה, ואשר בהם המפקד מפעיל שיקול דעת עצמאי תוך כדי פיקוד מלפנים ותוך התייחסות מזערית לאבטחת אגפים ולקווי אספקה. עצמאות הכח ומהירותו חייבו מיכון מלא של כל מרכיביו. לשיטתם בהינתן החשיבות האסטרטגית של כוחות השריון במהלכים שתכליתם הכרעה וניצחון יש להכפיף את שאר הצבא כולל חיל הרגלים וחיל האוויר,

מבחינה מבנית ותורתית, לצרכיו של השריון.¹ הוויכוח בין שתי התפיסות לא הוכרע, להלכה או למעשה, בצבא הגרמני. מהלכי "מלחמת הבזק", הבליצקריג, כינוי עיתונאי שלא הייתה מאחריו תורת הפעלה מוסכמת ומוסמכת, היו בפועל מהלכי כיתור. את מהירותם הכתיבו יחידות החלוץ של טנקים שעל חלקם פיקדו חסידי התפיסה הרדיקלית, לעיתים תוך ויכוחים מתמשכים עם מפקדים שמרניים יותר שהתנגדו למהלכים עצמאיים, חסרי אחריות לשיטתם, גם אם המטרות נותרו טקטיות ומוגבלות. מכל מקום, ככל שהלכו ופחתו היוזמות ההתקפיות הגרמניות הלך הוויכוח ואיבד מחשיבותו.²

קציני השריון בצה"ל,³ במיוחד אחרי מלחמת ששת הימים נטו ליחס לשריון הישראלי יכולת להשיג הכרעה אסטרטגית, דהיינו ניצחון, באמצעות מהלך התקפי ארוך טווח שיעדיו נתפסו לעיתים קרובות כאיום על בירת האויב או כיבושה. בהנחיות הפורמאליות לתכנון ולעדכון התוכניות הצבאיות שניתנו ערב מלחמת יום הכיפורים הודגש שבידות האויב, כשהכוונה בדרך כלל לקהיר ולדמשק, אינן יעד לתכנון. בדיון בסוף אפריל 1973 קבע דיין שאין

1. Matthew Cooper, *The German Army 1933-1945 Its Political and Military*

Failure, New York: Stein and Day, 1978, ch.11, Strategic Revolution

2. ניסיון אחרון להפוך מתקפת שריון למהלך הכרעה אסטרטגי היה

במתקפה הגרמנית האחרונה במערב בגזרת הארדנים בחורף 1944-1945.

3. דוגמא לפשטנות שבאימוץ תפיסת חסידי השריון הרדיקלית מהצבא

הגרמני מראשיתה של מלחמת העולם השנייה באורי בן ארי, "נוע נוע!

סוף". המאבק על דרך השריון, תל אביב: הוצאת "מערכות", משרד

הביטחון-ההוצאה לאור, 1999, ע"מ 102-103. לפי עמיעד ברזנר, **סוסים**

אבירים התפתחות ותמורות בשריון הישראלי מתום מלחמת העצמאות

ועד מלחמת סיני, תל אביב: הוצאת "מערכות", משרד הביטחון-ההוצאה

לאור, 1999, עמ' 101 לסקוב הוא שהפנה את אורי בן ארי לספרות הצבאית

בנושא השריון, בשנים 1950-1951.

להתקרב לקהיר, ואף אין ליצור רושם של איום עליה.⁴ בדומה לו הדגיש הרמטכ"ל דוד אלעזר ב-14.4.73 שבסוריה ובמצרים "איננו מגדירים בירות כיעדים. הנטייה האישית שלי היא לא להיכנס לקהיר, ואני גם לא נלהב מדמשק".⁵ וב-24.4.73 אמר, "אני לא מאמין שכניסה שלנו לקהיר היא הכתבת תנאי לשלום...אני אינני רואה יתרונות צבאיים בהליכה לקהיר...לכן אני את קהיר לא רואה כיעד".⁶ הנחיה זו נותרה בתוקפה בספטמבר 1973.⁷ החזרות בהנחיות לתכנון על כך שאין לשאוף להגיע לקהיר (ולדמשק) מעידות על "תורה שבעל פה" שבה הבירות נתפסו כיעד האולטימטיבי של מתקפה ישראלית שסופה הכרעה וסיום המלחמה בניצחון ישראלי.⁸

העיתונאי אורי דן, חברו הקרוב של אריאל שרון, הגיע לדירתו של שרון בבאר שבע ב-6 באוקטובר 1973 בשעות הערב. לדבריו, לפני שיצא שרון לסיני ואחרי שכבר התעדכן במפקדת הפיקוד וביקר במפקדת אוגדה 143, אמר שרון: "יש לך ספק איפה זה יגמר? רק בצד השני של התעלה. נצטרך לצלוח את תעלת סואץ".⁹ במהלך 7.10, היום השני למלחמה, ביקש אלוף פיקוד הדרום

4. שמעון גולן, **מלחמה ביום הכיפורים קבלת החלטות בפיקוד העליון במלחמת יום הכיפורים** מושב בן שמן: מודן, צה"ל - הוצאת "מערכות" וצה"ל - המחלקה להיסטוריה, 2013, עמ' 79.

5. שם, עמ' 51.

6. שם, עמ' 82 וכן עמ' 103.

7. שם, עמ' 108.

8. ראו הרמטכ"ל בקד"מ על התוכנית המבצעית הרחבה ביותר של פיקוד הדרום - "חתול מדבר", ב-3.2.72, שם עמ' 119, סגן הרמטכ"ל ישראל טל בדיון במאי, 1973, שם, עמ' 46, תוכנית "אור ירוק", אפריל-מאי, 1973, שם, עמ' 127 הערה 302 ועמ' 128 וכן דברי הרמטכ"ל ב-12.10 במהלך המלחמה המזהה התקפה לכיוון הבירות עם הכרעה שם, עמ' 773.

9. אורי דן, **בסודו של אריאל שרון**, תל אביב: ידיעות אחרונות, ספרי חמד, 2007, עמ' 78.

שמואל גונן (גורודיש) אישור להתקפת נגד ולצליחה. בישיבה עם הרמטכ"ל דוד (דדו) אלעזר בחפ"ק הפיקוד ב"דבלה" (אום חשיבה) משעה 18:45, הציג שתי אפשרויות כשבשתיהן אוגדה 143 צולחת.¹⁰ באוטוביוגרפיה שלו שחזר שרון את שיחותיו החטופות עם הרמטכ"ל ועם יצחק רבין, אותם פגש בצאתם מבונקר החפ"ק ב"דבלה", ולאחר מכן עם אלוף הפיקוד בבונקר. לדבריו ניסה לשכנע בצורך בהתקפת נגד דו-אוגדתית מהירה לחיסול ראש הגשר המתהווה של הארמייה המצרית השנייה ובצליחת התעלה באזור קנטרה בהקדם האפשרי, כדי ליצור משקל נגד לצליחה המצרית.¹¹ בדיון במצפ"ה בצהרי 8.10 שבמרכז עמדה השאלה היכן לצלוח את התעלה, בדרומה או בצפונה, הניח דיין שאריק שרון ינסה לתפוס גשר מצרי, לצלוח עליו במהירות ולהתקדם דרומה, "ואם אני מכיר את האלוף שרון, אז הוא בכלל ייסע לקהיר".¹² בדומה לכך אמר דיין לגולדה בפגישה אחר הצהריים ב-9.10, ששרון "בתוך ליבו הוא רוצה ללכת לקהיר".¹³ בשיחה עם הרמטכ"ל באותו יום דיין אף דימה את שרון לרומל בשל בקשותיו לאישור לצלוח ולפרוץ לתוך השטח המצרי במקום להצטרף למהלכי הבלימה.¹⁴ בעוד שתקיפות הדרישה של פיקוד הדרום לאישור לצליחה הלכה ונחלשה אחרי כישלון הקרבות בימים הראשונים למלחמה,

10. גולן, מלחמה עמ' 443.

11. Ariel Sharon and David Chanoff, *Warrior: The Autobiography of Ariel Sharon*, New York etc: Simon and Schuster, 1989, 2001, p. 259.

ראו גם רונן ברגמן וגיל מלצר, **מלחמת יום כיפור זמן אמת**, תל אביב: ידיעות אחרונות, ספרי חמד, 2003, ע"מ 80-81. רבין מזוהה בטעות כשגריר ישראל בווינגטון.

12. גולן, עמ' 494.

13. שם, עמ' 595.

14. שם, עמ' 597.

ובמיוחד לאחר כישלון התקפת הנגד ב-8.10, המשיך שרון, שיחידותיו הגיעו ב-9 בחודש סמוך לקו המים, לדרוש צליחה. אורי דן, שתיעד את שיחותיו של שרון בחפ"ק האוגדה, תיעד שיחה עם אלוף הפיקוד ב-9.10 בשעה 18:55 בה אמר שרון "כרגע אנו יורים על עמיר {צ"ל אמיר} ועל הגשר {המצרי}. אנו ערוכים עם כוחותינו במין חצי גורן, רק לחץ קטן מלמטה {מדרום} – והכול מתמוטט".¹⁵ על ההוראה מבוקר 10.10 לסגת מקו המים ולהתרכז בסביבות טסה הגיב שרון בכעס בשיחה עם ידידו דב שיאון, עוזר ראש אג"ם, "מה מטריד את העליונים? מה מטריד אותם? שאני אחצה את התעלה?" בשיחת טלפון בערב עם אורי בן ארי, סגנו של גונן אמר: "הצלחנו לצמצם את הכיס המצרי בחצי, ועכשיו להתקפל? סקנדל של חוסר ראייה נכונה, חוסר שיקול דעת. חוסר מנהיגות".¹⁶ בהמשך, בשיחה נוספת עם דב שיאון, הוסיף דברים אותם ביקש משיאון להעביר הלאה: "הצלחנו לצמצם את ראש הגשר המצרי בחצי, בצורה מאוד ברורה. אם אתקפל, המצרים ירוצו אחרי וייעמדו שוב מיד לידי".¹⁷

בימים הבאים, 10–13 באוקטובר, הגדירו המטכ"ל והפיקוד את האפשרות של התחדשות המתקפה המצרית, בהובלת חטיבות הטנקים ששהו עדיין בגדה המערבית של התעלה, ואת שבירתה כתנאי הכרחי לחידוש המתקפה הישראלית ולצליחה. להבנתו של שרון, היה סדר הדברים צריך להיות הפוך, בהניחו שצליחה תשבש את המערך המצרי במידה שתאפשר את הכרעתו.¹⁸ שרון פנה שוב ושוב לפיקוד עם הצעות לתוכניות תקיפה. משהתברר לו ב-12.10

15. אורי דן, **ראש גשר**, תל אביב: א.ל הוצאה מיוחדת, 1975, עמ' 87.

16. שם 91.

17. שם.

18. Warrior, p. 309.

שלא תאושר לו צליחה כל עוד לא צליחה דיביזיית השריון המצרית 4 מזרחה והוכתה על-ידי צה"ל, הגיב: "אין להם ביצים, הם לא מכירים את השטח, את האויב. הם מעכבים אותנו ללא הרף. אני אומר להם שאפשר לעשות. שאפשר לחצות. אני מוכן ללכת על זה, והם יושבים שם במפקדה שלהם וקובעים שאי אפשר".¹⁹ להבנתו, ההתמקדות במהלך מצרי ספציפי כתנאי ליוזמה ישראלית ביטא חוסר הבנה של מהות הבעיה. "החייל המצרי לא נעשה טוב יותר. הוא נשאר אותו דבר, לפחות בעניין אחד: די למוטט את המערך המצרי באחת הנקודות, וכל השאר מתמוטט בעצמו".²⁰ במקום להיערך למתקפת שריון מצרית, על צה"ל ליזום מהלך שימוטט את המערכים המצריים בגדה המזרחית.

מהתבטאויותיו של שרון בימים שקדמו לצליחה, כמו גם מדברים שאמר אחרי המלחמה עולה ביקורת קשה על הערכת המצב ועל כושר המנהיגות של מפקדיו. הוא חזר שוב ושוב על התלונה שהם אינם מגיעים לשדה הקרב ולכן אינם מבינים את המציאות כפי שהוא מבין. לכך הוסיף זלזול ברמתם המקצועית של בוגרי קורס מ"כים בג'וערה,²¹ שהפכו לשריונאים. "אסכולת יוצאי הפלמ"ח שפשטה את הרגל למרות שהוחזקה על אש קטנה של מסביב למדורה. {מחזיקים ב}תפיסה הסכמתית של מלחמת המאסות של 'שריון בשריון'.²² הם {חברי המטכ"ל} ממש בדרגה של מם כפ"ים, כל מה שמעסיק אותם זה השב"ש שמשבש להם את השכל ולנו את החיים".²³ בראיון לעיתונאי דב גולדשטיין אחרי המלחמה הגדיר את

19. דן, ראש גשר, עמ' 97.

20. שם, עמ' 99.

21. שם, עמ' 101 שרון עבר קורס מכ"ם ברוחמה.

22. שם, עמ' 209.

23. שם, עמ' 118.

החשיבה השריונאית כבעיה מרכזית. לדבריו "במקום מחשבה דיברו על פלדה. המספרים באו במקום יוזמה. הכמויות במקום הפעלת השכל".²⁴ להבנתו של שרון, המטרה העיקרית של פיקוד הדרום הייתה צריכה להיות חיסולו של הצבא המצרי בגדה המזרחית או לפחות סילוקו מערבה והחזרת השליטה הישראלית לכל אורך התעלה. המשימה להבנתו לא הייתה "לאיים על פרברי קהיר. אין לנו מה לעשות בקהיר" אלא, "להביס בצורה מוחלטת את הצבא המצרי". בהמשך "יש להשמיד את הצבא המצרי, ולפחות לחזור לקווים הקודמים".²⁵ בתוך כך סבר שכיבוש שטח בגדה המערבית לא ירשים במיוחד את המצרים. בדומה לכך העריך אברהם (אברשה) טמיר (ששהה בחפ"ק של שרון) ב-15.10, יום אחרי שצה"ל שבר את התקפת השריון המצרי, "המצרים נמצאים למעשה במלכודת. אין טעם ללכת לקהיר ואין גם תכנון שכזה".²⁶

יחסו החשדני וזלזולו של שרון לפחות בחלק מקציני השריון, חל גם על קצינים באוגדתו שלא תמיד ירדו לגמרי לסוף דעתו. ב-14.10 יום התקפת השריון המצרי, התבטא רמ"ט האוגדה יעקב (ג'קי) אבן: "זהו יום מפנה במלחמה. מעכשיו זה עניין לשלושה ימים. שבירה עד התעלה והתקדמות לעבר קהיר".²⁷ דוגמא לנתק ניתן למצוא

24. דב גולדשטיין, 'ראיון השבוע עם ח"כ אריאל שרון', **מעריב** 25.1.1974.

25. דן, ראש גשר, עמ' 117.

26. שם, עמ' 147.

27. שם, עמ' 127. ראו גם אהוד דיסקין, **הן אפשר**, תל אביב: ידיעות אחרונות, ספרי חמד, 2013, עמ' 23, לפיו אחרי מעבר התעלה "חיים ארז אף השתעשע ברעיון שנמשיך עד קהיר. השערתו הייתה שאם נאיים על קהיר בטנקים, יש סיכוי רב שהצבא המצרי יישר וייסוג כולו מערבה". לפי דן עמ' 102 דרש שרון מסגן הרמטכ"ל ישראל טל בכל מהלך המלחמה שימנה את אברש'ה טמיר, שבחר להצטרף לחפ"ק האוגדה במקום לשבת במטכ"ל, לסגנו.

בתיאורו של אמנון רשף אודות ניסיון של שרון ב-12.10 לשכנע את הפיקוד לאשר לאוגדה לתקוף את הארמייה השלישית מצפון במשולב עם התקפה של אוגדה 252 (קלמן מגן) ממזרח.²⁸ לדברי רשף שרון התייעץ עם מפקדי החטיבות שלו והמטה המצומצם. חלק תמך בתוכניתו וחלק, ובהם רשף, התנגד. "החלטתי שאביע דעה נחרצת גם אם היא בניגוד לדעתו של אריק, עם כל הניסיון הקרבי וההילה שמסביבו".²⁹ שרון החליט להביא את הנושא בפני גונן ב"דבלה". גונן דחה את ההצעה. שרון העלה את הנושא גם בפני בר לב. מתגובתו של בר לב היה ברור שהוא מתנגד. הוא פנה למפקדי החטיבות ושאל את דעתם. רשף הביע את דעתו נגד כמו גם אבן שקודם לכן תמך בתכנית. לפי רשף "לא חשבתי שאריק נטר לנו טינה על שחלקנו על דעתו, והדבר לא יצר אצלו משקעים שליליים. הוא העריך יושרה, עמידה על עקרונות, ודעה, גם אם זה נגד עד גבול מסוים את דעתו האישית".³⁰ אם כי, לדבריו, אפשר שנוצר מתח בין שרון לבין אבן. פרשנותו של אורי דן הרבה פחות מחמיאה. לדבריו, אחרי שבר לב הבהיר את עמדתו, הוא פנה למחטי"ם וביקש לשמוע את דעתם. "הקצינים, המבחינים לאן נושבת הרוח של המפקד הבכיר יותר, מנסים שלא לנקוט עמדה. אומרים דברים דו משמעתיים ויש גם כאלה המביעים עמדה ברורה – כלומר תמיכה בעמדתו של בר לב. כך נופלת תכנית נוספת של שרון".³¹ אשר ליחסי בר לב-שרון כתב

28. אמנון רשף, לא נחדל! חטיבה 14 במלחמת יום הכיפורים. סיפורם של קרבות השריון האכזריים ביותר בהיסטוריה, אור יהודה: כנרת, ביתן, דביר, 2013, ע"מ 470 ואילך. אותה תכנית באברהם טמיר, חייל שוחר שלום, תל אביב: ידיעות אחרונות, זמורה, הוצאת עידנים, 1988, עמ' 335 ואילך.

29. רשף, עמ' 471.

30. שם, עמ' 473.

31. דן, ראש גשר, עמוד 255, הערה.

טמיר בהקשר לאותו דיון "היה ספק רב אם אכן התוכנית תאושר. הסיבה הייתה יחסו האישי של בר לב לשרון. בר לב לא נטה חיבה יתרה לשרון, אם ננקוט בלשון המעטה".³²

בישיבת הממשלה בליל 14.10, שדנה בצליחת התעלה, תיאר הרמטכ"ל את ההישגים המקווים: "ניתן להשתלט על שטח מעבר לתעלה, להשמיד כוחות אויב, ולהחזיק פרצה בטוחה למקרה שיוחלט להחזיר כוחות, לגרום לשיבושים בקרב הכוחות בגדה המזרחית עקב ניתוקם מהעורף ולשפר בהרבה את יחסי הכוחות". תסריט זה הוצג כעדיף על הקפאת המצב הקיים או על ניסיון לחסל את המאחזים המצריים ממזרח לתעלה בלי לחצותה.³³ עוד אמר הרמטכ"ל שאין סיכוי לכישלון שכן מדובר בהתקפה מותנית בה הצלחה בשלב אחד היא תנאי ליציאה בשלב הבא.³⁴

באותו הערב, בשעה 22:40, פקד אלוף הפיקוד גונן על צליחה בשתי אוגדות בליל 15.10, כאשר אוגדה 143 (שרון) תוביל ותתפוס ראש גשר ואוגדה 162 (ברן) תעבור דרכה ותנוע דרומה. הגדרת המשימה הייתה ברוח הרטוריקה המתלהמת של ערב המלחמה: "לכבוש את כל מפרץ סואץ, את העיר סואץ עד הבליטה של עדבייה. להיות בכוננות לשני דברים נוספים: אחד זה כיבוש קהיר ושני לרדת לשדה הנפט... המשימה הראשית היא השמדת הצבא המצרי".³⁵ בר לב הדגיש בדבריו את הצורך לפעול במהירות והדגיש בפני שרון שתפקידו לתפוס ראש גשר ולהרחיבו צפונה לפחות ארבעה קילומטרים לתוך השטח שבשליטתה של הארמייה המצרית

32. טמיר, חייל.

33. גולן, מלחמה, עמ' 892.

34. שם, עמ' 897.

35. זאת לפי ברגמן ומלצר, זמן אמת עמ' 222. הספר מבוסס על הקלטות מבונקר הפיקוד.

השנייה "ולהבטיח את זה עד הסוף, וההבטחה הזאת אריק היא נשארת אחריותך עד הסוף".³⁶

שרון נתן את הפקודה האוגדתית בעל-פה למפקדי החטיבות בבוקר 15.10 בטסה, ליד הכניסה לבונקר הפיקוד. מתיאורו בדיעבד עולה כי שרון דבק ברעיון המבצעי לו הטיף בימים הקודמים: התמקדות בהשמדתה של הארמייה השנייה או לפחות דחיקתה צפונה ומערבה, כשבכך תתאפשר ממילא הקמתו של ראש גשר ואבטחתו. לדבריו, תוכניתו באותו יום הזכירה לו בקווים כלליים את עקרונות תוכניתו מ-1967 לכיבושו של מתחם אבו עגילה: התקפה לילית מהחזית, מהעורף ומהאגף של המתחם המצרי, באותה העת ובכל שטחו.³⁷ הרעיון המבצעי משתקף בתרשימי הקרב של שרון³⁸ המתארים מהלכי לפיתה שאינם בהכרח צמודים לצירים.³⁹ תוכניתו הייתה לתקוף את הארמייה השנייה בשני מאמצים. חטיבה 600 (טוביה רביב) תתקוף חזיתית את מתחם "מיסורי" ממזרח – מהלך, ששרון העריך שהוא תואם את הציפיות המצריות. בעוד ההתקפה של חטיבה 600 מסיחה את דעת הפיקוד המצרי ומושכת כוחות לתגבור מפניה, תנוע חטיבה 14 (אמנון רשף) באיגוף בשטח הפתוח שבין הארמיות מכביש החת"ם ועד לציר "לכסיקון" הצמוד לשפת האגם המר, ותמשוך צפונה לאורכו לכיוון עורפה של הארמייה השנייה. תוך כדי תנועתה צפונה תפריש החטיבה כוח לתפיסת "החצר", אזור הצליחה המיועד ב"מצמד". שאר הכח יאיים על מתחם "מיסורי" ממערב, מהשטח שבינו לבין התעלה. באותה העת

36. שם, עמ' 223.

37. Warrior, p. 313.

38. תרשים בכתב ידו ובחתימתו מצורף בדן, ראש הגשר, עמ' 158. תרשים נוסף באוטוביוגרפיה Warrior, p.327.

39. זאת בשונה למשל מהמפה ברשף, לא נחדל, עמ' 261.

יפריש כוח לפתיחת הצירים "טרטור" ו"עכביש" ממערב למזרח. להערכתו של שרון, יהיה הכוח המצרי ב"מיסורי" עסוק בהדיפת התקפות, תחילה מחזיתו (חטיבה 600) ובהמשך מעורפו (חטיבה 14), כך שפתיחת הצירים מכיוון בלתי צפוי תהיה קלה יחסית. בשלב הבא, עם פתיחת "טרטור", ו"עכביש" ממערב, תנוע חטיבת צנחנים מילואים 247 (דני מט) ותגיע לחצר מכיוון מזרח, תחצה את התעלה בסירות גומי ותתפוס ראש גשר.⁴⁰ כוחות הנדסה יגשרו על התעלה ויאפשרו את מעבר הטנקים של חטיבה 421 (חיים ארז), שבשלב הסופי ינועו מערבה ויתקפו בסיסי טק"א על מנת לאפשר חופש פעולה לחיל האוויר.⁴¹ בשונה מהרעיון המבצעי שבתיאורו של שרון, שחזור הפקודה אצל חפץ ובלום למשל⁴² מדגיש, ברוח דברי בר לב, מהלך הבקעה: "בליל הלחימה הראשון תכבוש האוגדה ראש גשר, תקים גשרים על התעלה, תאבטח את הגשרים בשתי גדות התעלה ותאפשר לאוגדת בון לצלוח דרכה למחרת לעומק מצרים". לפי פרשנות זו המאמץ העיקרי שהוגדר לאוגדה היה לפתוח את הצירים עד לאזור הצליחה – משימתה של חטיבה 14.⁴³ תפיסה שונה של תכלית המהלך באה לידי ביטוי בהגדרה שונה של ההישג. ב-16.10, במהלך לילה של קרבות קשים של חטיבה 14, שבהם לא הצליחה לפתוח את ציר "טרטור" (שרק עליו ניתן

40. לפי יעקב (ג'קי) אבן ושמחה מעוז, **בנקודת הכובד. מצביאות בחזית התעלה במלחמת יום הכיפורים**. בן שמן: מודן ומערכות, 2012, עמ' 129. התכנית המקורית הייתה שחטיבה 247 תנוע בעקבותיה של חטיבה 14 במהלך האיגוף עד למצמד.

41. שחזור הפקודה לפני 312–313 Warrior. גלעד שרון, **שרון**, עמ' 195 כנראה מבוסס על הנ"ל.

42. ניר חפץ וגדי בלום, **הרועה. סיפור חייו של אריאל שרון**, תל אביב: ידיעות אחרונות, ספרי חמד, 2005, עמ' 5–264.

43. שם, עמ' 265.

היה לגרור את גשר הגלילים), הגיעו הצנחנים של חטיבה 247 דרך ציר "עכביש" לחצר וצלחו. אחריהם הגיעו ה"תמסחים" וטנקים מחטיבה 421 עם המח"ט חיים ארז והמג"ד גיורא לב ותגברו את כוח הצנחנים שממערב לתעלה. שרון הואשם במפקדת הפיקוד ובמטכ"ל שלמרות הבטחותיו לא מילא את משימתו, ושהכוח שצלח נמצא בסכנת כיתור. שרון שהודה שהתוכנית לא הושגה במלואה טען שמדובר בסמנטיקה. העיקר היה כיתור האויב בו החל. "האם אני מכותר או מכתר? דני מט מכתר את המצרים. אבל בעצם לדבריהם, הם מכתרים אותנו. אמנון מכתר את האויב, אבל, לדבריהם, האויב מכתר אותנו. אנחנו מכתרים, אבל מכתרים את המצרים. מתי תבינו סוף סוף שבמלחמת תנועה במדבר, פעם אתה מכתר ופעם אתה מכותר?"⁴⁴ באותה העת פעלו הטנקים של חטיבה 421 שכבר צלחו, עד לעומק 20 ק"מ ממערב לתעלה והצנחנים התקדמו צפונה במקביל לתעלה תוך שהם מטהרים את הרמפות מהם ירו המצרים אל מזרח לתעלה.

שרון הבין שהזמן שנותר לו לפעול בחופשיות יחסית ממערב לתעלה הולך ואוזל. הצבא המצרי צפוי להתעשת במוקדם או במאוחר, ולתקוף בכוחות קרקעיים ואוויריים את ראש הגשר. הדחיפות בפעולה בעורפה של הארמייה השנייה נראתה לו חשובה ממיקוד המאמץ בפתיחת ציר "טרטור" ובהרחבת השליטה מצפון לו, שהרי אלו יהיו ממילא תוצאות לוואי מהגברת האיום על הארמייה השנייה.⁴⁵ ניסיונותיו לשכנע את הפיקוד בעמדתו נכשלו, והוא נאלץ להפסיק את צליחת הטנקים מערבה. שרון גם הכיר בכך שאין בכוחו להמשיך ולפעול ביעילות בשני מאמצים: להמשיך את

44. דן, ראש גשר, עמ' 170. ראו גם Warrior, p. 318, 320.

45. דן, ראש גשר, עמ' 207.

הלחץ על הארמייה השנייה מכל הכיוונים ועתה במיוחד ממערב, והמאמץ בו דרשו הפיקוד והמטכ"ל להתמקד בפתיחת הצירים ואבטחתם. הוא סבר שמכיוון שציר "עכביש" פתוח בדרך כלל, ובהינתן זמינותה של אוגדה 162 (ברן), יש לחלק את המשימות בין שתי האוגדות כשלכל אחת אחריות על גדה אחת של התעלה. יום 16.10 היה מבחינתו של שרון יום מבוזבז, בו לא ניתן לו לנצל את שנותר מההפתעה המצרית מהצליחה. המצרים החלו להתאושש ואילצו את הטנקים של חטיבה 421 לחזור ולהתכנס בראש הגשר.⁴⁶ השמירה על רציפות הלחץ על מתחם מיסורי מדרום באמצעות גדוד 890 תחת פיקודה של אוגדה 162 תאם את הרעיון המבצעי של שרון. העיקר מבחינתו היה עצם הלחץ ורציפותו. ההישג לו קיווה היה מערכת, ולא נקודתי. בינתיים, פריצתה של סוללת העפר בחצר בשעות הבוקר המוקדמות של 17.10, הגעתן של הדוברות הנגררות על ציר עכביש ותחילת בנייתו של הגשר הראשון, סימנו סיכוי לאישור מטכ"לי להמשך התנופה.⁴⁷ הצנחנים התקדמו בגדה המערבית צפונה. גדוד 565 (דן זיו) מצא עצמו בשטח השמדה של מתחם מצרי בסרפאום ורק אחרי קרב ממושך מטווחים קצרים עם הרבה נפגעים הצליחו להיחלץ בעזרת כוח מגדוד 416. קרב סרפאום, בדומה לקרב של גדוד 890 בלילה הקודם, הגביר את הלחץ על הארמייה השנייה ממספר כיוונים, חלקם צפויים (גדוד 890) וחלקם בלתי צפויים (גדוד 565). בבוקר 18.10 גילתה חטיבה 600 שהיחידות של חטיבת חי"ר 16 המצרית נסוגו מעמדותיהן שחלשו על ציר "טרטור" בלי שיהיה צורך לפרוץ אותו לאורכו, גשר הגלילים נגרר על הציר, אם כי באיחור ניכר, והושק צפונית לחצר.

Warrior, p. 322. 46.

47. שם.

אזור החווה הסינית לא היווה עבור שרון יעד קרקעי בעל ערך מיוחד בפני עצמו. מטרתו הייתה כיתורה והשמדתה של הארמייה השנייה באמצעות התקפות ממרב הכיוונים, ולכן לשיטתו השאלה מי כבש את "החווה הסינית" לא הייתה רלוונטית במיוחד.⁴⁸ כל היחידות שלחמו במרחב הצליחה, משני צידי התעלה, תחת פיקודה של אוגדה 143 או של אוגדה 162 קידמו את המטרה. שרון המשיך עד ליומה האחרון של המלחמה ללחוץ להשלמת כיתורה של הארמייה השנייה וניתוקה באמצעות התקדמות לכיוון איסמעיליה וכיבושה. עקבי בעמדתו התנגד, אם כי בלא הצלחה, להתקפה חזיתית של חטיבה 600 ושל חטיבת הטיראנים 274 (יואל גורודיש) על מתחם מיסורי, במקום המשך הכיתור והניתוק. בדיעבד הסביר שכיתור וניתוק הארמייה השנייה היה חשוב מכיתורה של הארמייה השלישית. רוב כוחו של צה"ל בסיני (לפני הצליחה) היה ערוך מול הארמייה השנייה, העתודות של צבא מצרים מדרום היו ערוכות בחזיתתה של קהיר, רחוקות מדי מגזרת הארמייה השנייה אבל מסוגלות לסכן את מהלך של צה"ל דרומה; ולבסוף הארמייה השנייה הייתה קרובה יותר לבסיסי חיל האוויר מהן ניתן היה לסייע במהלך.⁴⁹

במושגים של החשיבה השריונאית הגרמנית, היה שרון, למרות דימויו כ-"enfant terrible", שמרן בהגדרת המשימה של אוגדתו בצליחה. להבנתו משימתו הנכונה של צה"ל הייתה לבטל את ההישג הקרקעי של הצבא המצרי ממזרח לתעלה. השיטה במאמץ נגד הארמייה המצרית השנייה הייתה לחץ מתמשך במספר רב של

48. ראו למשל רשף, לא נחדל, עמ' 16: 'המחלוקת ההיסטורית סביב השאלה מי כבש את "החווה הסינית" מתנהלת זה עשרות שנים: הצנחנים או השריון'.

Warrior, p. 330. 49.

מאמצים נפרדים מכל כיוון אפשרי במטרה לכתר את הארמייה או לפחות לגרום לה לסגת מערבה. מאפייני "מלחמת הבזק" ובהם הפתעה, תוקפנות, פיקוד מלפנים, עצמאות בהערכת המצב ובהפעלת הכוח והענקת עדיפות נמוכה לאבטחת צירים על פני הבטחת רצף הלחימה נועדו לשיטתו של שרון להשיג יעד מוגבל של כיתור והשמדה. לעומת זאת רוב מפקדי השריון ובהם אלוף הפיקוד, מפקד החזית והרמטכ"ל תבעו זהירות בהקמת ראש הגשר כולל פתיחת הצירים ואבטחתם, בניית גשר ואבטחת ראש הגשר. בה בעת הם חשו בטוחים ביכולתו של השריון הישראלי להשמיד את שנותר מהשריון המצרי הפרוס בין התעלה לבין קהיר, להגיע בתנועה רציפה ומהירה לבירת מצרים ולסיים את המלחמה בניצחון ישראלי מוחץ.⁵⁰

פרופסור אלון קדיש

ראש המחלקה (היוצא) להיסטוריה בצה"ל

פתח דבר

גדוד 890 הוא אחד הגדודים הוותיקים ובעלי העבר העשיר והמפואר בצה"ל. הוא הוקם על בסיס בית הספר לצניחה בשנת 1950, ומפקדו הראשון היה יהודה הררי. הגדוד היה גדוד הצנחנים הראשון, והיחיד אז בצבא. שנותיו הראשונות אופיינו בכמה פעולות מבצעיות נגד כפרים בגדה המערבית אשר בלשון המעטה אפשר לומר כי לא הצליחו, ובזכייה עקבית בגביע הרמטכ"ל עבור הופעה נאה במצעדי יום העצמאות של השנים ההן.

בראשית שנת 1954 אוחד גדוד 890 עם יחידה 101 שהוקמה באוגוסט 1953 על-ידי אריאל שרון, ושרון היה למפקדו השני של הגדוד המורחב ושינה את דמותו לבלי הכר. למן האיחוד הזה ועד למלחמת סיני באוקטובר 1956 נשא הגדוד בעיקר עול הפעילות המלחמתית של צה"ל, ונטל חלק מרכזי בכל אחת מפעולות התגמול הגדולות שבוצעו בתקופה ההיא: כיסופים, עזה, חן יונס, כונתילה, הצבחה, כינרת, חרבת אל-רהווה, ע'רנדל, חוסן וקלקיליה, ובעשרות פעולות בהיקף מצומצם יותר בכל גבולותיה של מדינת ישראל.

אחרי פעולת הצבחה הורחב מערך הצנחנים של צה"ל עם הפיכת בית הספר למ"כים של הנח"ל לגדוד מוצנח, הוא גדוד 88, שלימים היה לגדוד 50 והועבר חזרה לחטיבת הנח"ל אחרי הקמתה בשנות

השמונים. לקראת מלחמת סיני אורגן גדוד המילואים הראשון, ממשוחררי גדוד 890, והוקמה מפקדת חטיבת הצנחנים 202 שפיקדה על פעולות התגמול האחרונות ערב מלחמת סיני. שרון היה למפקד החטיבה, ואת הפיקוד על גדוד 890 קיבל רפאל איתן (רפול).

בפתיחת מלחמת סיני צנח הגדוד ב־29 באוקטובר 1956 במצבת פרקר שממזרח למעבר המתלה, ואחר כך לחם בקרב קשה לחילוץ הסיור החטיבתי שנלכד במארב מצרי בתוך המעבר. היה זה אחד הקרבות האכזריים ועקובי הדם, אם לא הקשה מכל קרבות המלחמה ההיא. בהמשך המלחמה השתתף הגדוד בהתקדמות החטיבה לעבר מפרץ סואץ ובהשתלטות על חופו המזרחי.

עם תחילת פעולות הפת"ח בשנת 1965 השתתף הגדוד בסדרת פעולות האזהרה שבוצעו החל ממאי של אותה השנה, בקלקיליה, בדיר רפאת ולבסוף בפשיטה על הכפר סמוע בדרום הר חברון. כל אלה היו הפרוודור למלחמת ששת הימים ביוני 1967, שבה לחם הגדוד בפיקודו של יאיר תל-צור במסגרת חטיבה 35 בקרב ההבקעה של אוגדת האלוף טל ברפיח, ומשם לאורך הציר הצפוני של סיני עד לקנטרה ולגשר הפירדאן על גדות תעלת סואץ. בתום המלחמה החזיק הגדוד את גזרת מרחב שלמה.

השנים שבין מלחמת ששת הימים למלחמת יום הכיפורים היו לגדוד 890 שנות תעסוקה מבצעית ממושכת ואינטנסיבית בקווי הפסקת האש השונים תחילה בגדה המערבית ובבקעת הירדן, אחר-כך בתעלת סואץ ובהמשך ברמת הגולן, בלבנון וברצועת עזה – כל קו בתקופתו הקשה ביותר. את קו הבקעה תפס הגדוד בשיאה של עונת המרדפים ובראשית תקיפות המוצבים בקו. באפריל 1969, עם התלקחות מלחמת ההתשה בתעלה, הוא הורד בבהילות לסיני ותפס את הקו בגזרה הדרומית, אליה חזר עוד פעמים אחדות עד לסיימה של ההתשה בקיץ 1970.

לצד התעסוקה המבצעית בקווים, השתתף גדוד 890 בשורה של פעולות יזומות של צה"ל מעבר לקווים: בקרב כראמה במרס 1968, בפיצוץ הגשרים בדרום ירדן בתחילת 1969, בפשיטה המוסקת הראשונה לחופו המזרחי של ים המלח בסוף 1969, בפשיטה על מוצב חוף מצרי ליד עדבייה שבצפון מפרץ סואץ ובשורה של מבצעים בעומק מצרים ובמפרץ סואץ בשנת 1970. לאחר שהסתיימה מלחמת ההתשה, והתחמם גבול לבנון, השתתף הגדוד בשורה של פשיטות על בסיסי מחבלים בלבנון בשנים 1971-1973, ששיאן בפשיטה בפברואר 1973 על הבסיס במחנה נהר אל-ברד שליד טריפולי.

זאת היתה מורשת הקרב שעליה גדל דור המפקדים והלוחמים שהובילו את הגדוד ולחמו במסגרתו במלחמת יום הכיפורים.

מבוא

הקרב של גדוד 890 בציר טרטור 42, בואכה "החוה הסינית", הוא אחד הסמלים הבולטים של מלחמת יום הכיפורים. הוא לא היה חלק מן ההלם שאפיין את נסיבות פרוץ המלחמה ואי אפשר להסביר את שקרה בו בהפתעה שהשפיעה על קרבות הבלימה. הקרב התחולל לאחר עשרה ימי לחימה, כאשר היוזמה כבר היתה בידי צה"ל. מן הצד האחד, היה זה קרב מפתח במערכת הצליחה, ששינתה את פני המלחמה בחזית הדרום, ומן הצד האחר, הוא היה חוויה טראומטית שהשאירה צלקות בדרגות שונות כמעט בכל מי שהתנסה בה. הקרב היה לסמל, מכיוון שהוא היה מיקרוקוסמוס ששיקף את מלחמת יום הכיפורים כולה – על הצלחותיה ועל כישלונותיה.

כל התופעות שאפיינו את מלחמת יום הכיפורים התבטאו בקרב זה. היהירות ביחס לאויב והזלזול בו, כשהתייחסו למגנן גדודי חפור ומאורגן כאילו הוא "חוליות של צידי טנקים". מודיעין, שכמעט ולא ניתן, וגם זה שניתן לא הגיע לכוחות שנזקקו לו. הגדרת 'המשימה' על בסיס מודיעין לקוי וחסר במקום גזירתה מ'מטרה' מוגדרת, תדריך חפוז שהסתמך על אלתורים שייעשו בהמשך בנוסח "יהיה בסדר", והכתבת שיטה לא הגיונית שלא הלמה את הנסיבות ושהיתה מנוגדת לתורת הלחימה. היה פער עצום בין המפקדות לבין

הכוחות שבמגע בכל הקשור להבנת תמונת מצב האויב וכוחותינו ולזה נלוותה התעלמות מפקודות ומהנחיות. כל אדם שהשתתף במלחמת יום הכיפורים במקומות אחרים יכול לספר על תופעות דומות - חמורות פחות או יותר.

בה בעת ביטא הקרב הזה את כל מה שהוביל בסופו של דבר לתוצאת המלחמה: דבקות במטרה, נחישות, מקצוענות ועקשנות של מפקדים ושל חיילים; אחוות לוחמים ורעות; הקרבה שגילו לוחמי הגדוד, השריונאים ולוחמי הסיור והחרמ"ש שבאו עם בוקר לסייע ולחלץ את חבריהם מן התופת; נכונות להמשיך ולהילחם חרף הניסיון הקשה - נכונות שהעמידה את הגדוד מחדש על הרגליים תוך שעות ספורות לאחר הקרב והחזירה אותו למחרת אל אזור הלחימה ומשם אל הגשרים ואל החיץ החקלאי ממערב לתעלה ובהמשך הובילה אותו, אחרי תום המלחמה, ללחימה בהתשה המצרית ובהתשה הסורית. תופעות כאלה אפיינו במידה זו או אחרת את המלחמה בכללותה - גם אם לא בכל מקום ובכל זמן באותה מידה.

חלק ראשון

ראס-סודר ומרחב שלמה

לפני המלחמה

מלחמת יום הכיפורים פרצה בשעה שגדוד 890 סיים אימון מרוכז ברמת הגולן והתכונן לבצע תעסוקה מבצעית ברצועת עזה. שתי פלוגות נמצאו מחוץ לגדוד – האחת בקורס מ"כים [מפקדי כיתות] והשנייה בטירונות. פלוגת קורס המ"כים, פלוגה א של איליוב, התפזרה בתום המלחמה ובוגריה חזרו לגדוד למלא את מקום המפקדים שנפלו או שנפצעו. פלוגת הטירונים הצטרפה לגדוד רק בתום השלב הבסיסי של אימוניה – חודשים אחדים לאחר המלחמה. ערב המלחמה היו אפוא בגדוד, מלבד פלוגת המפקדה הקבועה, חמש פלוגות: (1) פלוגה ה (הרב"טים), בפיקודו של אלי שורק, הפלוגה המסייעת שחייליה כולם בוגרי קורס מכ"ים ובה מחלקות חבלה, מרגמות, מקלעים כבדים ותול"רים [תותחים ללא רתע]; (2) פלוגה ב (גיוס נובמבר 1972) בפיקודו של יקי לוי ז"ל, היתה בשלבי סיום של מסלול ההכשרה ועמדה לעבור סדרת הכנה ולצאת לקורס מכ"ים; (3) פלוגה ג (גיוס פברואר 1973) בפיקודו של אהרון מרגל ז"ל; (4) פלוגה ו (גיוס פברואר 1973) בפיקודו של דני גונן; (5) פלוגה ד (גיוס מאי 1973) בפיקודו של מנו בנישו ז"ל, שעדיין לא עברה קורס צניחה ולא השלימה את מסלול אימון הלוחם. כאמור, לפני יום הכיפורים תשל"ד תוכנן גדוד 890 לבצע

תעסוקה מבצעית ברצועת עזה. פלוגה ג הגיעה כבר לרצועה, אולם התכנית של שאר הפלוגות שונתה. הן נועדו לערוך תרגיל, שכלל הצגת אש, לאנשי הסגל הדיפלומטי ולנספחים צבאיים, כדי להראות את יכולות צה"ל ולהעביר מסר של הרתעה. רק לאחר מכן אמורות היו הפלוגות להצטרף לביצוע התעסוקה. ביום שישי, 5 באוקטובר, בשעה 10 בבוקר, ערב יום הכיפורים, נערכה ישיבת מטה הגדוד מול מטה החטיבה לקראת התרגיל שאמור היה להיערך לאחר הצום, בימים ראשון ושני. איש לא שיער שלמחרת ייטרפו כל הקלפים ומדינת ישראל תהיה במציאות שונה לחלוטין. מספר המג"ד, איציק מרדכי:

בעיצומה של הישיבה התחילו להגיע טלפונים בהולים על כוננות וביטול חופשות. המח"ט עוזי יאירי נקרא בדחיפות למטה הכללי. התחלתי לברר מה קורה, ובאג"ם [אגף מטה] החטיבה סיפרו לי על כוננות ברמת הגולן, על חטיבה 7 שהועלתה לשם ועל תגבורים בשארם א-שייח'. רוח הדברים היתה שלא צפוי להתרחש משהו יוצא דופן, אבל יש להיות מוכנים לאפשרות שהמצרים או הסורים 'יעשו משהו' ואנחנו נצטרך להגיב.¹

מפקדת החטיבה הורתה לעצור את החופשות. לפיכך, בוטלה יציאתה המתוכננת של פלוגה ב לחופשה, אך אלה שכבר יצאו לחופשה עדיין לא נקראו לחזור. בצהריים החליט המג"ד להישאר במהלך הצום במחנה הגדוד ולהזעיק את הקצינים שנמצאו בחופשה. סגנו, זאביק דרורי, הגיע וכן מספר קצינים מקורסים

1 איציק מרדכי, טיוטה לזיכרונות, פרק מלחמת יום הכיפורים, עמ' 7.

ומיחידות אחרות, שהגיעו אף הם למחנה הגדוד. ביום שישי אחר הצהריים הוטסה פלוגה ד למרחב שלמה, כדי לאבטח את מתקני הדלק באבו-רודס. בשבת בבוקר, בין השעות תשע לעשר, החלה הזעקת כל חיילי הגדוד ובשעות אחר הצהריים המוקדמות היה הגדוד מרוכז בבית-ליד, למעט פלוגה ד ששהתה במרחב שלמה ופלוגה ג שנמצאה, כאמור, בעזה.

במהלך הלילה שבין שישי לשבת זומן המג"ד לדיון שאמור היה להיערך למחרת במפקדת החטיבה בתל-נוף. בדיון נבחנו משימות שונות שאפשר ותוטלנה על החטיבה: תגבור החרמון, פעולה בעומק סוריה ואף אפשרות שהמשימה שתוטל תהיה הרחק משם, באזור אסואן שבמצרים. אפשרות נוספת שהוצגה היתה לצנוח באזור סכר אסואן ולהשתלט עליו כדי לפגוע בו – אם המצרים יבצעו פעולה הדורשת מענה הולם. כל הרעיונות האלה צמחו על רקע האופן בו ראה צה"ל את חטיבת הצנחנים הסדירה 35 – קודם לכל עוצבה למבצעים מיוחדים ולא רק חטיבת חיל רגלים רגילה.

כמה דקות לפני השעה שתיים בצהריים – בעוד הרעיונות השונים נבחנים – נשמעה אזעקה בבסיס תל-נוף. הפנטומים מבסיס חיל האוויר הסמוך החלו להמריא בזה אחר זה ברעש מחריש אוזניים, ואחרי מספר שיחות טלפון הובהר שהמצרים והסורים פתחו במלחמה לאורך כל התעלה וברמת הגולן.

בשבת אחר הצהריים אורגן כוח בפיקודם של שמוליק ארד, סגן מפקד הגדוד היוצא, וסגנו רוני שמואל. הכוח, שהורכב מפלוגה ו של דני גונן ומפלוגה מקבילה מגדוד 202, הוטס לסיני. בהמשך המלחמה צורף "כוח שמוליק" (ראו להלן) לחטיבת הטנקים 14. במשך הערב התקבלו ידיעות סותרות על כך שהגדוד יעלה לגולן או ירד לסיני – לרפידיים או לבלוזה. נשלפו מפות של האזורים השונים ומאוחר יותר הן הוחזרו לטובת מפות אחרות. לאחר שהתקבלו האישורים

הדרושים, נפתחו מחסני החירום והוצאו מהם השלמות תחמושת וציוד מיוחד. פלוגה ג נשארה לפי שעה בעזה ולא היה ברור האם תצטרף לגדוד ומתי.

ראס-סודר

הלילה הראשון של המלחמה עבר על הגדוד בהמשך התארגנות ובקליטה של עשרות קצינים שהגיעו ממקומות שונים: קצינים סדירים – מדריכים וחניכים בקורסים או כאלה ששירתו ביחידות שאינן לוחמות – וקציני מילואים שהשתחררו לאחרונה או שבו מחוץ-לארץ ועדיין לא שובצו ליחידות. התגלגלו שמועות משמועות שונות על האירועים בשתי החזיתות, הצפונית והדרומית, והכול תהו בדבר המשימות הצפויות לגדוד.

בבוקר יום ראשון, 7 באוקטובר, החלה להתברר תמונת המצב בחזית הדרום, אף כי היו בה עוד נעלמים רבים. המצרים צלחו את התעלה ואחת האפשרויות שעמדו לפניהם היתה לפנות דרומה ולהתקדם לאורך חוף מפרץ סואץ לעבר מתקני הנפט באבו-רודס. חטיבת השריון 401 שהיתה אחראית על הגזרה הדרומית של התעלה היתה עסוקה בבלימת התקדמותם של המצרים אל מצרי הגידי והמיתלה. המעוז ראס-מסלה פונה במוצאי שבת. הנקודה הראשונה בנתיב ההתקדמות המשוער של המצרים, בה היו נתקלים בכוח ישראלי, היתה ראס-סודר, שהוחזקה על ידי כוח קטן במסגרת התעסוקה המבצעית, והיה בה בסיס מכ"ם וסירות ברטראם של חיל הים. לקראת הצהריים ביקש פיקוד הדרום מאג"ם-מבצעים לקבל תחת פיקודו את חטיבה 35 כדי לסתום את הפרצה ולחסום את ציר ההתקדמות המצרית אל מרחב שלמה.

בקשת הפיקוד נענתה בחיוב, ובשעות הצהריים ב-7 באוקטובר

התכנסה החטיבה במהירות בשדה דב ובתל-נוף, בלי שתדע דבר על משימתה הצפויה, על המצב לאשורו בחזית או על יעד הטיסה. בגלל המצב האווירי, שלא היה ברור, נקבעו שני יעדי נחיתה אפשריים – רפידים וראס-סודר. מפקדת החטיבה, היחידות החטיבתיות, גדוד בית הספר למ"כים 450 וגדוד 890 נועדו לנחות בראס-סודר וגדוד 202 ברפידים.

לקראת הצהריים קיבל אפוא הגדוד פקודה לנוע באוטובוסים ולהגיע לשדה דב, כדי להמריא משם לראס-סודר שבסיני. חלק מהציוד עלה עם החיילים למטוסים, ושאר הציוד הגיע כעבור יומיים בשיירה שנסעה לאורך חופי סיני. המג"ד, סא"ל מרדכי נזכר כיצד יושב:

עם אוזניות בתא הטייס ואני שומע ברשת הקשר דיווחים על מטוסים שנפגעו והופלו, את הטייסים המנסים לחלץ נפגעים, ואת הקריאות לעזרה מהמעוזים בתעלה וממקומות אחרים. התחושה היתה מאוד קשה [...] זה נשמע רע מאוד. זה לא משהו שחשבנו שייתכן.²

בעיצומה של ההטסה הוכרז שדה התעופה בראס-סודר כ"שדה אדום". הנחיתות הופסקו והמטוסים שנותרו באוויר הופנו לרפידים ולאבו-רודס. בגמר ההטסה נמצא הגדוד מפוזר כך: (1) חפ"ק [חבורת פיקוד קדמית] הגדוד, פלוגה ה, פחות מחלקת התול"ר, והקצינים שנספחו לגדוד נחתו בראס-סודר; (2) פלוגה ב נחתה באבו-רודס, לשם הגיעה יומיים קודם לכן גם פלוגה ד; (3) הסמג"ד ועמו חלק ממטה הגדוד ומפלוגת המפקדה (החובשים והקשרים)

2 שם, עמ' 11-12.

וכן פלוגה א נחתו ברפידים; (4) פלוגה ג עדיין לא עזבה את עזה; (5) פלוגת המפקדה ומחלקת התול"ר מפלוגה ה נמצאו בשיירה שעשתה את דרכה לראס־סודר סביב חצי האי סיני – ריכוז הגדוד מפיזור זה נמשך כשבוע.

עם הנחיתה בראס־סודר ציפה מטה הגדוד שימתינו לו על המסלול עם משימה, מפות, הוראות קשר והנחיות נוספות – איש לא חיכה. מספר המג"ד:

היתה שם איזו חוליה שהנחיתה את המטוס. אני שואל אותם: אתם צריכים אותנו? אתם יודעים מה קורה? שום דבר. אתם יודעים שצריכים להגיע עוד מטוסים? לא יודעים כלום. חיכינו איזה רבע שעה, ולשמחתי הרבה הגיע איזשהו נורד [מטוס תובלה]. נחת הנורד והגיעה מפקדת החטיבה [...] שואלים אותנו: מה עושים? מחכים איזו חצי שעה, ואף אחד לא יודע מה עושים.

המח"ט, עוזי יאירי, לא ידע יותר מהמג"ד:

כשהגעתי לראס־סודר, לא ידעתי לשם מה אני מגיע לשם, מה המשימה שלי, מה הן הוראות הקשר, מפת קוד. שום דבר. פשוט נחתנו. אמרו לי: כשתגיע לשם, יסבירו לך מה צריך לעשות. הכוונה היתה [...] ליצור איזשהו מתחם הגנה מינימאלי כלפי צפון. פגש אותי [משה] ספקטור, מפקד יחידה 424 [שקד], שנמצא שם עם שני טנקים, חיילי נח"ל וחיל הים, וחלק מהיחידה שלו. גיליתי שם טלפון. התקשרתי לפיקוד [דרום] והסבירו לי שהמשימה להגן בראס־סודר כלפי צפון. אותו לילה ולמחרת הגיעו עוד כמה טנקים. באותו לילה התחלנו להתבצר בראס־סודר עצמה.

לגדוד נאמר להתארגן להגנה במקום כדי לקדם את פני חטיבה 1 מדיוויזיה 6 המצרית שנמצאה, לכאורה, בדרכה לכבוש את ראס-סודר ובהמשך את מאגרי הנפט. עוד נמסר כי כוחות קומנדו מצרי נחתו במרחב שלמה ומתנהלים קרבות מולם. חטיבה 35 היתה כוח פיקודי והשאלה, שאינה פשוטה, היתה איך יוכלו חפ"ק חטיבה עם שני גדודים מוקטנים - גדוד 890 וגדוד 450 בפיקוד סא"ל מולה שחם - לעצור כוח משוריין בשטח חולי, פתוח ופרוץ?

חפ"ק פיקוד הדרום בדבלה היה עסוק ב-7 באוקטובר בערב בהתייעצות עם הרמטכ"ל לקראת התקפת הנגד שנקבעה למחרת, 8 באוקטובר. כאשר הסתיימה ההתייעצות החלו להגיע ידיעות על תנועות מצריות לכיוון דרום ורק אז נפנה הפיקוד לדאוג לגזרת ראס-סודר. כמה בזוקאים [מפעילי מטול רקטות מסוג "בזוקה"] נלקחו מפלוגה א של איליוב ברפידים והוטסו במסוק לראס-סודר כדי שיוצבו כצייד טנקים על הציר המגיע מעיון-מוסה. אלוף הפיקוד שמואל גונן (גורודיש) בעצמו, ערב התקפת נגד פיקודית שלא נעשו כל הכנות לקראתה, הקדיש באותו לילה זמן רב ותדרך באלחוט את מח"ט 35 כיצד להציב את צייד הטנקים ששלח לו במסוק מרפידים.³ הבזוקאים נשלחו בסופו של דבר להתמקם לצדי הכביש, כארבעה קילומטרים מצפון לראס-סודר. הבעיה שהטרידה יותר מכל את החטיבה היתה כיצד לחלץ אותם - אם וכאשר ייצרו מגע עם הטנקים המצריים המתקדמים. שאר הגדוד, שהתמקם על גגות הבתים של ראס-סודר, אלתר אמצעים נגד טנקים ותרגל טכניקות של התמודדות עם השריון המצרי - כאשר זה יתקרב.

3 יומן המבצעים של פיקוד הדרום, רישומים בין 7 באוקטובר, שעה 2330 ובין 8 באוקטובר שעה 0130.

מימין לשמאל: איציק מרדכי, אמנון ליפקין-שחק, גיל דוד

למחרת בבוקר התברר שהטנקים המצריים נשארו בעיון-מוסה ולא התקדמו, ואפשר היה להחזיר את צידי הטנקים לראס-סודר. ב-8 באוקטובר לא התנהלו קרבות בגזרת ראס-סודר, והגדוד עסק בעיקר באיסוף פזוריו. פלוגה ב, שנחתה בערב הקודם באבו-רודס, הוסעה משם בבוקר לראס-סודר. בהמשך היום הגיעה שיירת דרגי המנהלה ועמה התול"רים והמרגמות, ומאוחר יותר באותו יום הצטרפה לגדוד גם פלוגה ג מעזה.

המצרים מתקדמים מעיון-מוסה דרומה

בלילה הבא, בין 8 באוקטובר ובין 9 בו, החליט המח"ט שעם אור ראשון ייצאו כוחות ניידים צפונה, לכיוון עיון-מוסה, כדי לבדוק עד היכן הגיעו המצרים וכיצד הם ערוכים. כוח אחד פעל בפיקודו

של נחמיה תמרי וכוח שני, שהורכב מג'פי סיור ותול"ר, פעל תחת פיקודו של מ"פ ה, אלי שורק. אלי החל לנוע עם שחר והגיע, מבלי שעברו עליו אירועים מיוחדים, עד לחורשות הדקלים שליד עיון-מוסה. בעוד הוא ואנשיו צופים על מטוסי חיל האוויר התוקפים את הכוח המצרי בעיון מוסה, נפל פגז בקרבת אחד הג'פים ואלי דיווח לחטיבה שיורים עליו. אמנון ליפקין-שחק, הסמח"ט, הורה לו לסגת, אם האויב מתקדם לעברו, ולשמור על מרחק של שלושה עד ארבעה קילומטרים מהטנקים. אלי נסוג, המתין, וכאשר התברר לו שהמצרים אינם נעים בעקבותיו שב צפונה עם שני ג'פים, בעוד השאר ממתינים במקומם. בשעות אחר הצהריים הוא נתקל מטווח קצר בכוח מצרי שמנה 14 עד 15 טנקים שפתחו עליו באש תותחים ומקלעים. אלי שורק נסוג במהירות והצטרף אל שאר הג'פים שהמתינו לו בציר זאבה. הוא הורה לנוע עוד קילומטר דרומה, והמתין לראות אם המצרים ממשיכים להתקדם בעקבותיו.

בינתיים, קלטה מפקדת החטיבה בראס-סודר טנקים מכל הבא ליד וארגנה כוח שמנה 18 טנקים משלושה סוגים: שרמן, טיראן [טי-55] ומג"ח [פטון אם-48]. הסמח"ט, אמנון ליפקין, שניהל באותו יום את הלחימה בהעדרו של עוזי יאירי שטס לבלוזה (ראו להלן), התכוון להציב את הטנקים בעישרון, כ-13 קילומטרים מצפון לראס-סודר, ולחסום שם את התקדמות המצרים. הוא הורה אפוא לאלי שורק לסגת עד לעישרון. אלי נסוג, תוך שהוא יורה לעבר המצרים בתקווה למשוך אותם אחריו לתוך המארב שהכינו הטנקים בעישרון. לאחר שפגש את הטנקים, הציב את התול"רים באגף המזרחי שלהם כדי לאבטח אותן.

הכוח המצרי עצר כמה קילומטרים לפני הטנקים ושלח סיור שהגיע עד למרחק 500 מטרים מהם ואז סב על עקביו וחזר צפונה. המצרים חידשו את התקדמותם. כתגובה, הורה מפקד פלוגת

הטנקים שניצב לצידו של אלי לפתוח באש על הטנקים המצריים. הטווח היה גדול ולא נצפו פגיעות, הטנקים המצריים השיבו אש, מרגמות וארטילריה הצטרפו משני הצדדים – כל זה ללא פגיעות וללא תוצאות. חילופי האש נפסקו עם חשכה והכוח של אלי שורק נשאר בלילה באזור עישרון לאבטח את הטנקים.

אלי שורק ואנשיו נשארו באזור ראס-סודר וצפונה משם עד 15 באוקטובר. לקראת בוקר 10 באוקטובר הורה הסמח"ט לאלי לנוע צפונה ולבדוק עד היכן הגיעו המצרים ומה מעשיהם. הוא יצא עם שני ג'יפ סיור וג'יפ תול"ר ובסביבות השעה שש בבוקר זיהה מטווח קצר חניון מצרי שנראה נטוש או שקוע בתרדמה עמוקה. בעוד הוא מתכונן לירות פגז תול"ר אל החניון ולבחון את התגובה שמע בקשר את מפקד פלוגת הטנקים מאשר למטוסים לתקוף את החניון. תוך זמן קצר הותקפו הג'יפים על ידי המטוסים ולמזלם נחלצו בפגיעות קלות בלבד ובלי נפגעים.

ג'יפ של פלוגה ה ליד טנק טירן מצפון לראס סודר

הג'יפים של פלוגה ה בחילופי אש מצפון לראס סודר

למחרת, 11 באוקטובר, פרסו אלי שורק וחייליו מארב חסר תוצאות בציר בהלה, במקום בו נתקל בקומנדו מצרי לפני-כן כוח של בסיס הטירונים החטיבתי בפיקוד אסף וילין (חפץ), שהגיע מצפון. איש לא בא והמארב הסתיים ללא תוצאות. ביום שישי, 12 באוקטובר, חזר אלי לעישון לאבטח את הטנקים ולמחרת, שבת, ליווה כלי רכב של חיל האוויר צפונה לעבר הציר המוביל למיתלה. במוצאי שבת חזר לראס-סודר, שם תוגבר בעוד עשרים איש מפלוגתו, פלוגה ה, אנשי מחלקות המק"ך [מקלע כבד] והחבלה. מתגבורת זאת אורגנו שני צוותי סיור רגליים - האחד בפיקוד נחמיה תמרי והשני בפיקוד אלי - שיצאו לבדוק את אזור עיון-מוסה ולא מצאו בו דבר.

ביום ראשון, 14 באוקטובר, ביצעו אלי ואנשיו תצפיות על ציר עיזבון, הכביש המוביל מראס-סודר למיתלה, ובלילה הניחו בו מארבים. למחרת, 15 באוקטובר בבוקר, הגיע כוח מחליף מיחידה אחרת והם חזרו לראס-סודר. מיד עם הגיעם נאמר להם לחזור לציר

עוזבון, שם נתקל הכוח המחליף במארב מצרי, ולבדוק את המתרחש. אלי חזר צפונה עם הג'פים ונחמיה תמרי הגיע עם שלושה זחל"מים [רכב] (זחלי למחצה) ועליהם אנשי מחלקות החבלה והמק"ך. עוזי יאירי הצטרף אליהם והזעיק לאזור את הטנקים. התפתח קרב, בו נהרג אהרון יפתחי ונפצע מפקד מחלקת המקלעים. בסוף הקרב ועם הופעת הטנקים בשטח, נסוגו המצרים מערבה. לאחר סיום הקרב חזר אלי שורק עם אנשי פלוגתו לראס-סודר, משם המשיך דרומה וחבר לגדוד במתחם אבו-זנימה.

פינוי ראס-סודר

בעקבות התקפת הנגד הכושלת של פיקוד הדרום ב-8 באוקטובר, שררה בפיקוד אווירה פסימית שבאה לידי ביטוי, בין השאר, בדאגה גוברת לגורלו של החוף המזרחי של מפרץ סואץ ולמתקני הנפט שבו ואף לגורלה של שארם א-שייח' אם ינסו המצרים לפרוץ מראש הגשר שלהם ממזרח לתעלה ולנוע דרומה. ב-9 באוקטובר החליט הרמטכ"ל להפריד את מרחב שלמה (מרש"ל) מפיקוד הדרום ולהקים בו פיקוד נפרד ובראשו אלוף (מיל') ישעיהו גביש, שמונה לו סגן, מח"ט 35 הקודם, לוי חופש. חטיבה 35 הוכפפה לפיקוד החדש. באותו בוקר, קודם שבוצעו השינויים, נקרא עוזי יאירי לחפ"ק פיקוד הדרום בדבלה, ומשם טס לבלוזה לקבל משימה: כיבוש השרטון המוביל אל מעוז בודפסט. הכוח שיועד למשימה היה גדוד 890, שיוטס לשם כך מראס-סודר. לקראת הצהריים קיבל הגדוד התראה להתכונן להטסה לקראת משימה שלא פורטה, אולם לאחר שהשלים את התכנון בבלוזה נאמר ליאירי שגדוד 890 לא יגיע ובמקומו הוקצה למשימה גדוד צנחנים מילואים בפיקודו של יוסי יפה. "כאשר חזרתי לראס-סודר", סיפר יאירי, "התברר לי שניתנו

פקודות לנטישת המקום". על שהתרחש בראס-סודר בשעות אחר הצהריים סיפר איציק מרדכי:

נחת שם האלוף גביש [...] עם לוי חופש, וציירו לנו תמונה שחורה [...] שהמצב קטסטרופאלי ויש כוח מצרי עצום שמתכוון לרדת למטה, שהם מתכוונים להגיע למרחב שלמה [...] ונתנו לנו פקודה לעזוב מיד את המקום. הם כינסו באותה הזדמנות גם את מפקד חיל הים והמודיעין במקום, ואמרו: להשמיד את הכול, להשאיר פה חפ"ק קטן, וכל השאר – אחורה. הסברנו שהאויב עוד רחוק, אין מגע, חיל האוויר ביצע אמנעה וכו' – לא בא בחשבון. כולם מתחילים לעזוב.

כל שעות אחר הצהריים שררה אי־בהירות בשאלת פינויה או אי־פינויה של ראס-סודר. ההוראות השתנו בתכיפות רבה והחיילים נעו פעמים אחדות בין האוטובוסים, שהגיעו לצורך הפינוי והמתינו במקום ובין גגות הבתים. הם השקיפו על הטנקים שנעו צפונה לחבור אל הכוח של אלי בדרך לעיון מוסה, וניסו לגלות תמרות עשן או סימנים אחרים לקרב המתחולל מצפון – אך לשווא.

בעוד הגדוד נע בין הגגות לאוטובוסים וחוזר חלילה, נראה הבסיס הסמוך של חיל הים עולה באש. לאנשים שיצאו לברר מה קורה שם הסבירו חיילי חיל הים כי הם קיבלו פקודה לשרוף את כל החומר הכתוב ואת המבנה "כי המצרים בדרך אלינו". "חזרנו לעמדות", סיפר איציק, "כשאני חושב על הבלגאן הגדול וחוסר התיאום בין הכוחות באזור. מי אחראי על מי, מי המפקד בשטח ומי נותן הוראות". בלילה, חזר לוי חופש במסוק עם פקודה לחטיבה לנוע דרומה. גדוד 450 ירד ראשון, עוד בשעות הלילה, וגדוד 890 יחד עם פלוגת הרפואה החטיבתית שצורפה אליו, עזב את ראס-סודר

למחרת, 10 באוקטובר, בצהריים. הגדוד עצר לשהיית לילה בפתחת ראס-מלעב, ובמהלך הלילה הגיעו ידיעות על אפשרות שהמצרים נחתו מן הים באזור. מחלקת הקצינים המסופחים בפקודו של איציק מצא נשלחה לערוך סיור בחוף ולא מצאה דבר. התברר, כי את המהומה חולל כלי שיט של חיל הים.

ביום חמישי, 11 באוקטובר, המשיך הגדוד בתנועתו דרומה והצטרף אל גדוד 450 במתחם הגנה שהוקם משני צידי הציר בהרים שמעל מכרות המנגן הנטושים באבו-זנימה והגן על אזור אבו-רודס שמדרום, על מתקני הנפט שבו. הגדוד נשאר במתחם עד שחר 16 באוקטובר. הפלוגות התחפרו כמיטב יכולתן, והגדוד תוגבר באמצעים נגד טנקים – טילי לאו – שהגיעו עם המטוסים הראשונים של הרכבת האווירית האמריקאית. צורפו אליו גם כמה תותחים נגד טנקים עם צוותים של חיילי מילואים. הזמן עבר בתנועה עם הצל המשתנה בעקבות מסלול השמש, בקיטורים על כך שהגדוד "מפסיד את המלחמה" ובספקולציות על המתרחש בחזיתות. לאיש לא היה מושג מה קורה בהן וגם שידורי הרדיו, אם נקלטו, לא תרמו להבהרת התמונה.

ביום שני, 15 באוקטובר, התקבצו לאבו-זנימה חלק מפזורי הגדוד. לקראת הצהריים הגיע אלי שורק עם חיילי פלוגה ה שלחמו מצפון לראס-סודר, ואחריו הגיע סגן מפקד הגדוד, דרורי, שהיה מנותק מהגדוד מאז ההטסה לסיני ב-7 בחודש. דרורי המריא במטוס האחרון ועמו התאג"ד [תחנת איסוף גדודית – למעשה, מחלקת הרפואה הגדודית], מחלקת הקשר ועוד כמה מחיילי פלוגת המפקדה. הם נחתו ברפידיים יחד עם פלוגה א. מכיוון שבימים הבאים הצירים לראס-סודר היו חסומים ודרורי חשש להפסיד את המלחמה, הוא החליט לנוע למיתלה ולהצטרף שם לגדוד 202 שתגבר את הגזרה. הוא נשאר במיתלה שבוע, וביצע עם פלוגה א

של איליוב מספר סיורים אלימים לעבר המצרים. לאחר הקרב ב־14 באוקטובר, בו נבלמה התקדמות המצרים לעבר ציר יורה נפתחו הצירים לראס־סודר ודרורי, יחד עם החובשים והקשרים, נסע דרומה והצטרף לגדוד.

אחר הצהריים נחת באבו זנימה מסוק ובו לוי חופש שהודיע למג"ד שבלילה יוחלף הגדוד במתחם על ידי כוח אחר, הצפוי להגיע, ועם שחר על גדוד 890 להיות מוכן לנוע למשימה חדשה, שלא פורטה. השמחה על העזיבה הצפויה של המתחם השומם היתה רבה, ובאופן ספונטאני התארגן ערב שירה בציבור ליד מדורה. בלילה הגיע גדוד 908 של הנח"ל בפיקודו של נפתלי שגיא, ולאחר חפיפה קצרה מאוד קיבל את העמדות ואת האחריות למתחם. גדוד 890 התארגן לתנועה ועם אור ראשון נע דרומה לאבו־רודס, שם היה צריך לאסוף ולצרף אליו את פלוגה ד, שנמצאה במרחב מאז ערב המלחמה.

פלוגה ד באבו־רודס

פלוגה ד עזבה את הגדוד ביום ששי, 5 באוקטובר, אחר הצהריים והגיעה בשבת בבוקר לשארם א־שייח'. בשעה עשר נערך תדריך של מפקד המרחב, שעדיין לא השתמע ממנו כי מלחמה עומדת לפרוץ. מחלקה אחת, בפיקודו של זרחין, נשלחה לא־טור ושתי מחלקות בפיקוד מפקד הפלוגה, מנו בנישו, יצאו לאבו־רודס. בהגיעם לשם, קצת אחרי השעה שתיים, שמעו מקצין במקום שמפציצים את שארם א־שייח'. עדיין, מספר מפקד המחלקה, קלמנוביץ, "אף אחד לא האמין שיש מלחמה".

לפנות ערב יצאו המפקדים לסיור ובלילה היה על הפלוגה להניח מארבים לעבר קו החוף נגד מסוקים ונגד נחיתות מהים. מנו יצא עם

מחלקה אחת על שלושה זחל"מים מאבו־רודס צפונה וקלמנוביץ עם מחלקתו יצאו דרומה לכיוון חוות הנפט. התנועה החלה בסביבות השעה 8 בערב ובמחצית הדרך הבחין קלמנוביץ שמיכלי הנפט בוערים. תחילה חשב שמדובר בחבלה קרקעית. הוא המשיך לנוע לעבר המיכלים, מצא בקרבתם שני טנקים שהסתובבו בשטח בלי לדעת מה קורה. בהמשך הלילה ליווה קלמנוביץ את עובדי המקום שניסו לסגור את ברזי הנפט ולעצור את התפשטות הדליקה. הוא לא זיהה מצרים, ורק בבוקר התברר שהיתה זאת הפצצה מן האוויר. מצפון לאבו־רודס לא זיהה מנו במהלך הלילה דבר. בבוקר, הוא חזר לכיוון אבו־רודס לחבור אל קלמנוביץ. בדרך נתקל במסוק מצרי, שהופל ממזרח לכביש החוף של מפרץ סואץ ובו הרוגים ופצועים. מחקירת הטייסים הפצועים התברר כי באזור נחתו כוחות נוספים של קומנדו מצרי והם מסתתרים בוואדיות. מנו אסף את הפלוגה ואמר להם: "יש כאן כוחות של קומנדו, ומעכשיו אנחנו מתחילים לרדוף אותם". כך החלה פרשת המרדפים של פלוגה ד אחרי הקומנדו המצרי, שנמשכה יותר משבוע, עד שהפלוגה הצטרפה אל הגדוד. במהלך יום ראשון, 7 באוקטובר, ערכה הפלוגה סריקות בקרבת אבו־רודס בלי שגילתה דבר. בערב, לאחר שהתברר אזור המסתור של המצרים מחקירת השבויים שנתפסו בבוקר, תכנן מנו את הפעולה למחרת: לנחות ממסוקים בנקודות הגבוהות בשטח, לצפות עליו ולאתר את המצרים המתחבאים וליצור עמם מגע. ביום שני, 8 באוקטובר, בבוקר, יצא מנו עם צוות אחד במסוק לעבר ואדי דאב, כ־15 קילומטרים מצפון־מזרח לאבו־רודס, וקלמנוביץ נע לאותו אזור בזחל"ם.

מנו יצר מגע עם המצרים מן האוויר עוד לפני שקלמנוביץ הגיע לאזור, והחל את המרדף הראשון מתוך כעשרה שניהלה פלוגה ד. בכל המרדפים האלה היתה הפלוגה בנחיתות מספרית, אף־על־פי־

כן היא הצליחה להרוג ולשבות כ־350 חיילי קומנדו מצרים, לרבות המג"ד שלהם וסגנו. השיטה בכל המרדפים היתה דומה לזו שננקטה באותו יום שני, ומתאר אותה קלמנוביץ:

המצרים התחפרו והתחבאו בוואדי עמוק. מנו [...] היה חג מעליהם באוויר ומזהה אותם או את סימני הלוואי שהשאירו. היינו נוחתים מעליהם, סוגרים את הרכסים מסביב, מגלגלים לווואדי רימונים ויורים לתוכו ררנ"טים, בזוקות ו־אר־פיג'י. ובאיזשהו שלב הם היו נכנעים ועולים למעלה. במרדף של יום שני עלינו על חפ"ק גדודי. בסך הכול היו שם כשמונים איש, שמהם שבינו ארבעים בבוקר ועוד כארבעים באותו יום אחרי הצהריים.

בהמשך השבוע הגיעה לאבו־רודס גם מחלקתו של זרחין, שנשלחה תחילה לא־טור, והצטרפה למרדפים. במהלך שבוע המרדפים ספגה פלוגה ד שתי מכות קשות. בשובם מן המרדף ביום רביעי, 10 באוקטובר, לפנות ערב, הופצצה אבו־רודס על ידי מפציץ טופולב מצרי יחיד. מכל המבנים הרבים שהיו באבו־רודס, מצאו הפצצות דווקא את אלה שהתאכסנה בהם הפלוגה בין מרדף אחד למשנהו. שניים משלושת הבתים ספגו פגיעות ישירות. באחד מהם נהרגו שבעה חיילים ובשני נהרג חייל נוסף – האחרים ניצלו בנס. כעבור שלושה ימים, במרדף שהתנהל בשבת אחר הצהריים, נהרג מפקד הפלוגה, מנו בנישו.

המרדף החל כאשר מנו זיהה מתצפית מעל ואדי ע'ראנדל שלושה חיילים מצרים שעזבו את הכוח שלהם כדי לחפש מים. הוא וזרחין ירדו עם שני מסוקים, שבו את שלושת המצרים והחלו לחקור אותם. אחד השבויים הצביע על המקום בו הסתתר שאר

הכוח המצרי, ושני צוותי מרדף – של מנו ושל קלמנוביץ – נעו לאזור ההסתתרות בעוד זרחין נשאר עם השבויים. עד כה לא היו לפלוגה אבדות במרדפים והלוחמים היו חדורי ביטחון עצמי. מנו החל לרדת עם צוותו לכיוון הוואדי בו הסתתרו המצרים, ואחד מהם התרומם, ירה פצצת אר־פי־ג' ופגע בו. הצוות של זרחין הגיע למקום ויחד עם קלמנוביץ וצוותו השלימו את המרדף, הרגו תשעה מצרים ושבו עוד עשרים.

עד מהרה הגיעה השמועה על נפילתו של מנו אל המתחם באבו־זנימה, שאינה רחוקה מאבו־רודס, אך היא לא הופצה בגדוד כל עוד היתה בגדר שמועה. מאוחר יותר הגיע גדי, סגן מפקד הפלוגה, וסיפר שמנו נהרג. המג"ד איציק הורה לחיליק ביימן, קב"ן [קצין בריאות הנפש] החטיבה, שהצטרף לגדוד ביום הראשון למלחמה, לצאת לאבו־רודס ולחזק את חיילי פלוגה ד לאחר שתי המכות שספגו. חיליק יצא ונשאר עם הפלוגה עד שהצטרפה לגדוד ב־16 באוקטובר בבוקר. איתי מיכאלי, שכיהן בעבר כמפקד פלוגה בגדוד והשתחרר, התייצב ביום פרוץ המלחמה והצטרף למחלקת הקצינים המסופחים. מיכאלי מונה למפקד פלוגה ד ויצא לאבו־רודס ליטול את הפיקוד על הפלוגה.

חלק שני

הרקע לקרב "החוזה הסיני"

בין "אור ירוק" למערכת הצליחה

למן תחילת המלחמה עלתה על הפרק, מפעם לפעם, האפשרות לבצע מבצע התקפי באגפן של הארמיות המצריות בחזית התעלה – לנחות בחוף מפרץ סואץ ומשם להתקדם לעבר מתקני הנפט המצריים בחוף המערבי של המפרץ או לעבר עמק הנילוס וקהיר. התומך העיקרי במבצע זה, שכונה אור ירוק, היה סגן הרמטכ"ל, אלוף ישראל טל. בכל פעם, שעלה העניין, נדחה המבצע, עד שלאחר ההתקפה המצרית ב־14 באוקטובר, כאשר הוחלט במטה הכללי לצאת למבצע צליחת התעלה, אישר הרמטכ"ל להתחיל בהכנות בהנחה שאור ירוק יבוצע כ־48 שעות לאחר הצליחה. התכנון הוטל על מפקדה (לימים: אוגדה) 440 בפקוד אלוף מנחם (מנדי) מרון, שפעל תחת פיקוד מרש"ל של האלוף גביש. הכוחות שנועדו לקחת חלק במבצע היו חטיבה 35, כלומר גדוד 890 וחפ"ק המח"ט, וגדוד טנקים.⁴

במהלך נוהל הקרב לקראת צליחת התעלה ביקש אלוף פיקוד הדרום מהרמטכ"ל, בעת ביקורו של רב אלוף אלעזר בדבלה, לקבל

4 שמעון גולן, מלחמה ביום הכיפורים: קבלת החלטות בפיקוד העליון במלחמת יום הכיפורים, מערכות, תל־אביב 2013, עמ' 887–889.

בחזרה את חטיבה 35. אלעזר התקשר לסגנו במטכ"ל ונענה שהדבר בלתי אפשרי מכיוון שהחטיבה היא חלק מכוחות אור ידוק והמבצע כולו נשען עליה. ב-15 באוקטובר, בשעות אחר הצהריים, הראה טל את תכנית אור ידוק לשר הביטחון דיין וקיבל את ברכתו, אך עדיין הביצוע היה מותנה בהצלחת מבצע הצליחה.

תורת הצליחה של צה"ל שפותחה מאז מלחמת ששת הימים הניחה כמובן מאליו שצליחת התעלה תתבצע כאשר הגדה המזרחית שלה מוחזקת בידי צה"ל ושניתן יהיה לרכז באזור נקודת הצליחה את אמצעי הגישור, את הכוחות המחפים על הצליחה ואת הכוחות הצולחים. בפועל, הצליחה התבצעה בתנאים שונים לחלוטין ובנסיבות שלא נחזו מראש. לפני הצליחה היה צריך לנהל קרב הבקעה בגדה המזרחית אל התעלה, לפתוח מסדרון שדרכו ניתן יהיה להוביל את הכוחות ואת אמצעי הגישור, להרחיב את המסדרון לאגפים מול התנגדות קשה של האויב ולהגן עליו מפני התקפות-נגד. בהמשך היה צריך להוביל אוגדה (צולחת) בתוך אוגדה (מבקיעה) – מהלך שצה"ל ביצע לראשונה במלחמה ולא התאמן לקראתו לפנייה.

עוד נתנה תורת הצליחה של צה"ל העדפה ברורה לצליחת סער – מתוך תנועה. לצורך זה פותח ערב המלחמה גשר הגלילים. הגשר נועד להיגרר ולהידחק על ידי חטיבת הטנקים הצולחת. אחרי דחיפתו למים תצלח עליו החטיבה את התעלה לצדה השני ותבסס את ראש הגשר. בעקבותיו, אמרה התורה, ייבנה גשר דוברות ואמצעי הצליחה הראשונים, שנרכשו עוד בסוף שנות השישים – התמסחים – ישמשו לגיבוי. במלחמה הסדר היה הפוך: התמסחים הקדימו להגיע לתעלה והעבירו את עשרות הטנקים הראשונים, גשר הדוברות נבנה כעבור יומיים, וגשר הגלילים הגיע אחרון והונח כעבור שלושה ימים וחצי.

הפערים בין התורה והמציאות ובין התכנון והביצוע של מבצע הצליחה אבירי לב, התגלו כבר בלילה הראשון של מערכת הצליחה. בבוקר שלמחרת, 16 באוקטובר, התברר שלמרות הלחימה הקשה של חטיבה 14, שעליה הוטל לפתוח מסדרון אל התעלה וליצור את ראש הגשר בצידה המזרחי, אין מסדרון, אין גשר, הצירים המובילים אל התעלה – עכביש וטרטור – חסומים, הדוברות תקועות בציר עכביש וגשר הגלילים נשבר וגרירתו נעצרה עד השלמת תיקונו. ממערב לתעלה נמצאה חטיבת צנחנים מילואים בפיקודו של דני מט עם כעשרה טנקים שמספרם גדל בבוקר והגיע עד עשרים ושמונה וכן מספר נגמ"שים [נושא גייסות משוריין] וזחל"מים וטרקטור אחד, שהועברו כולם על-ידי התמסחים.⁵

היה זה לאחר לילה של קרבות כבדים שניהלה חטיבה 14 מאוגדה 143 בשני מוקדים: (1) אזור ציר אושה בין התעלה לציר לכסיקון (הכביש לאורך הגדה המזרחית של התעלה), לשם הגיע המח"ט אמנון רשף יחד עם גדוד 79 במהלך התקדמותו צפונה. הוא נתקל בהתנגדות קשה של המצרים. לאחר מכן, הוא נסוג בלחץ התקפות הנגד המצריות ולאור ההתפתחויות במוקד השני דרומה עד לציר שיק; (2) צומת טרטור-לכסיקון, ממנה היתה החטיבה צריכה לפתוח את טרטור ממערב למזרח, אך נעצרה על ידי מה שכונה תחילה "מארב", לאחר מכן כונה "מגנן נ"ט" מצרי ובבוקר המחרת הוגדר על ידי הרמטכ"ל כ-"פלונטר" ומאוחר יותר כ-"פקק".

במהלך הלילה נערכו בדירוג מספר התקפות על הצומת על ידי גדוד הסיור האוגדתי 87, על-ידי גדוד 184 מחטיבה 14, על-ידי כוח מחטיבה 600 שפעל תחת פיקוד חטיבה 14 ולבסוף על ידי כוח צנחנים מילואים ותיקים מחטיבה 317 בפיקודו של נתן שונרי (גדוד

5 גולן, מלחמה ביום הכיפורים, עמ' 942-943.

582). כוח זה, האחרון, צורף לקראת הצליחה לחטיבה 14, ונכנס לפנות בוקר להתקפה על הצומת. ההתקפה לא התבצעה ברגל, אלא רכובה על זחל"מים, לאחר שבמשך הלילה נכשלו כל הניסיונות לפרוץ את הצומת עם טנקים. המחשבה, שכוח רכוב על זחל"מים יוכל להצליח מול מגנן נ"ט במקום בו נכשלו לפניו הטנקים מספר פעמים, היתה תמוהה מלכתחילה – בלשון המעטה. הכוח של שונרי, שמנה פחות ממאה לוחמים, ספג 25 חללים ועוד עשרות פצועים שחולצו בקרב גבורה על ידי הטנקים המעטים שנותרו, ועדיין היה חשש שמקצת הנפגעים נשארו בשטח. בשעות הבוקר המוקדמות ניסה גדוד 599 של עמי מורג, ללא הצלחה, להתקדם על ציר טרטור מערבה כדי לחלץ את אנשיו של נתן שונרי שנותרו בשטח ומפקד אוגדה 143 הודיע כי לא יוכל לפתוח את הצירים בכוחותיו הוא.

בבוקר 16 באוקטובר, ניצבו אפוא לפני מפקדי חזית הדרום שלוש בעיות מרכזיות: (1) גשר הגלילים, שהיה תקוע בציר עכביש בין המתגים 55 ו-54; (2) גשר הדוברות שעמד על גורריו על ציר עכביש ולא יכול היה להתקדם לעבר התעלה עד שייפתחו הצירים; (3) חטיבה 14 לא פתחה את ציר טרטור והכוחות המצריים שמצפון לו חסמו באש את התנועה עליו ועל ציר עכביש.

בחפ"ק הפיקוד דבלה נראה היה שאוגדה 143 מיצתה את כוחה והפיקוד החל לחפש כוחות שיוכלו לתגבר את המאמץ ולפתוח את ציר טרטור. בשעה 6 בבוקר, העלה גונן למפקד אוגדה 162, אלוף אברהם אדן (ברן), את האפשרות שיצטרך להתערב בפתיחת הציר ולהקצות לכך כוח. אדן, שביקש לשמור את אוגדתו שלמה לצליחה, לא התלהב מהאפשרות לשינוי המשימה. הוא לא הזדרז לנדב כוח לפתיחת הציר, וגם הפיקוד לא לחץ עליו באותו שלב. זאת, כדי לא להתיש את אוגדה 162 לפני הצליחה. הפסיחה על שני הסעיפים והמתח בין הרצון לפתוח בהקדם את הצירים לבין

השמירה על אוגדה 162 רעננה לקראת משימותיה בגדה המערבית לאחר הצליחה, אפיינו את פיקוד הדרום ואת האוגדה במהלך כל אותו היום.

שר הביטחון והרמטכ"ל שהו בלילה בדבלה ועקבו אחרי התפתחות הקרבות. בשמונה וחצי בבוקר 16 בחודש החליט הרמטכ"ל לחזור למטכ"ל. לפני כן סיכם עם שר הביטחון כי לנוכח אירועי הלילה וחוסר היכולת של אוגדה 143 המותשת לפתוח את צומת טרטור-לכסיקון ואת הצירים עכביש וטרטור, תעבור חטיבה 35 תחת פיקוד הדרום ולאחר שתגיע היא תנסה להרחיב את המסדרון לכיוון צפון ולהשתלט על גשרים מצריים מעל התעלה.⁶ בשובו למטכ"ל שידר אלעזר אופטימיות: "אם נניח שעוד חצי שעה יפתחו את 'הפקק', זה אומר שהיום בין 1500 ל-1600, אני מוסיף מקדם ביטחון, תוכל האוגדה של ברן לצלוח ולהיכנס לגדה המערבית".

מה עשתה אוגדה 162 ב־16 באוקטובר?

בשעה 7 לערך בבוקר 16 באוקטובר יצא אלוף הפיקוד, גונן, במסוק לשטח, ראה את גשר הגלילים התקוע באזור עכביש 55 ובשעה 9 בבוקר נחת בחפ"ק אוגדה 162 ליד תעוז כישוף. הוא יצא לשטח עם תת־אלוף דב תמרי, סגן מפקד האוגדה, ביקר בגשר הגלילים, צפה אל אזור "החוזה הסינית" והתרשם שהמצב בשטח מחייב הערכה מחודשת. בשובו לחפ"ק האוגדה נתן לאלוף אדן, התראה לפתוח את הצירים אל התעלה ולאחר שחזר לדבלה עדכן את בר־לב. בצהריים קיבלה אוגדה 162 הוראה ממפקדת החזית לפתוח את הצירים אל אזור הצליחה. בהוראת מפקדת החזית נעצרה גם

6 שמעון גולן, מלחמה ביום הכיפורים, עמ' 935.

העברת הטנקים באזור הצליחה לגדה המערבית עד לפתיחת הצירים. בין ההוראה לפתוח את הצירים לבין מה שנעשה בפועל היה מרחק רב. אוגדה 162 השתתתה. היא אמנם דיווחה כי היא מנהלת קרבות, אבל אלה לא התנהלו באזור הצירים החסומים. האוגדה התרכזת מדרום לציר עכביש ולא תקפה את שני הצירים שהיתה צריכה לפתוח. למפקד האוגדה היה נדמה שהוא בעיצומו של קרב שריון בשריון רחב היקף, אך האזנה להקלטות רשת הקשר של האוגדה (כריש) מלמדת כי בפועל היו מאמציה מבוזרים, מבולבלים וחסרי תנופה.

בכנס על מערכת הצליחה שקיים פיקוד הדרום אחרי המלחמה נמתחה ביקורת קשה על מהלכי (או על העדר מהלכים) אוגדה 162 ב-16 באוקטובר. אורי בן-ארי, סגנו של גונן, הזכיר שמשימת האוגדה היתה לטהר את הצירים ואת העובדה שאי-אפשר לטהר צירים בלי לנוע עליהם או בקרבתם. אדן הסביר שתכניתו היתה להניע את חטיבה 460 מכישוף לעבר עכביש ומשם לטרטור כדי שתשמש "סדך" ובאותו זמן תתקוף חטיבה 217 מצפון-מזרח לדרום-מערב ותהיה ה"פטיש". החיצים על המפה היו הגיוניים, אלא שחטיבה 460 לא נעה כלל ממקומה בדיונות של כישוף לאורך כל אותו היום, וחטיבה 217 נשארה בדיונות שממזרח לציר החת"ם ולא נעה כלל אל השטח המישורי של צירי טרטור ועכביש ותעלות "החוזה הסינית". אדן הסביר זאת בחששותיו מפני מלכודת וציין: "בשלב זה כבר הייתי בוגר חצי מלחמה, קצת יותר חכם כיצד לנהל את הדברים בשטח". מח"ט 217, נתק'ה ניר, אמר בראיון מאוחר: "לא היו לי משימות ברורות. שמרתי על הטנקים שלי. לא רציתי לרדת לשטח נחות". בסיכום דבריו אמר אדן: "לא חלמתי ללכת על שני הצירים ולפתוח אותם".⁷

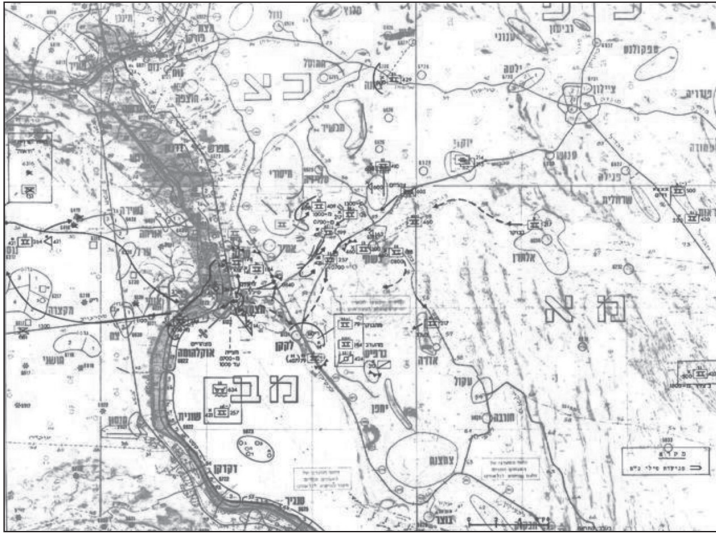
7 אלוף אדן בכנס פיקוד הדרום על מערכת הצליחה ב-24 ביולי 1974.

בשעה 1600 שאל גונן את אדן אם הוא תוקף, ונענה ש"זה קשה מאוד". אדן ביקש לקבל כוח חי"ר, ונענה שחטיבה 35 מוטסת ממרחב שלמה לרפידיים ומשם תגיע אל אזור הצליחה. הניסיונות לפתוח את צירי עכביש וטרטור חדלון, והפיקוד ואוגדותיו המתינו לבואה של מה שהאמינו שהיא חטיבה 35 (למעשה: גדוד 890 וחפ"ק המח"ט) כדי שהיא תפתח את הצירים. בעיני המפקדות הממונות: המטכ"ל, הפיקוד והאוגדה הוטל גורל מערכת הצליחה על שכם החטיבה (למעשה, על שכם הגדוד).

לאחר שיחתו עם אדן הודיע גונן למטכ"ל שאוגדה 162 לא הצליחה לפתוח את הצירים בכוחות עצמה ולכן הוחלט להמתין לבואה של חטיבה 35, שתנסה לבצע את המשימה יחד עם האוגדה. החטיבה יצאה באוטובוסים מרפידיים לטסה ולכן נראה שההתקפה תתחיל רק בעוד חמש שעות (כלומר, ב־2100). גונן הוסיף שאם ההתקפה לא תעלה יפה, צריך יהיה לדון בהחזרת הכוחות שחצו אל הגדה המזרחית.

כעבור שעה וחצי, ב־1730, הגיע שר הביטחון לדבלה וקיבל עדכון ממפקד החזית, בר־לב, וממפקד הפיקוד, גונן:

הפיקוד הורה למפקד 162 לתקוף, היא החלה לתקוף בשעה 1600, ועד אותה עת נפגעו בה מספר טנקים. משנודע שחטיבה 35 עומדת להגיע, הוחלט להמתין לה ולהטיל עליה את פתיחת ה'פק'. היא עומדת להגיע בתוך מספר שעות, כך שנראה שההתקפה תיערך לאחר חצות [...] אם חטיבה 35 תצליח לפתוח את ה'פק', שהתברר שהוא מגנן נ"ט, ייתכן שהפיקוד יחזור לתוכנית [הצליחה] המקורית. אם לא יצליח, הכוונה להחזיר את הזחל"מים לגדה המזרחית ולהשאיר בגדה המערבית את חטיבת הצנחנים ו־26 הטנקים.

מערכת הצליחה, פעילות ב-16 באוקטובר

דיין היה ספקן, והעדיף פעולה אווירית על-פני פעולת חי"ר קרקעית: "כל מה שעוזר [יאירי] יעשה, יוכל לעשות מטוס אחד". על ספקותיו ועל העדפותיו חזר דיין עוד מספר פעמים במהלך הלילה, בשיחות עם הרמטכ"ל ועם ראש הממשלה ובשיחות טלפון עם דבלה.

לפני צאתו מדבלה הנחה דיין את בר-לב ואת גונן שההתקפה צריכה להיות קצרה ולאחר מכן יש לקדם את הגשרים. באותו זמן לערך, בתל-אביב, נכנס הרמטכ"ל לחדרו ועודכן על ידי עוזרו, האלוף זאבי, שהפיקוד מכין התקפה משולבת של חטיבה 35 וכוחות מאוגדה 162 במגמה לטהר את צירי עכביש וטרטור ונראה שההתקפה תתחיל בעוד כשעתיים.⁸

8 שמעון גולן, מלחמה ביום הכיפורים, עמ' 947.

בקד"ם [קבוצת דיון מבצעי] הרמטכ"ל שנערך בשעה 1900 באותו ערב דיווח ראש מדור דרום באג"ם-מבצעים, זאב נתיב, על המצב בחזית הדרום. בין השאר ציין כי ה'פקק' המצרי באזור "החוזה הסינית" טרם נפרץ, ולצורך פריצתו "נערכות עתה חטיבות 217 ו-460 מאוגדה 162 וחטיבת צנחנים 35 שהועברה ממרש"ל לרפידים". התמונה שעלתה מדבריו היתה של התקפה אוגדתית - שלוש חטיבות - לפתיחת הצירים ולהשתלטות על המגנן המצרי. בסכמו את הקד"ם נתן הרמטכ"ל תחזית להמשך המערכה ואמר: "חטיבה 35 תפתח את הציר ובבוקר יהיו גשרים על התעלה. אז ניתן יהיה להעביר לגדה המערבית מפקדת אוגדה ושתי חטיבות נוספות, להרחיב את ראש הגשר [...] ולקעקע את המערך המצרי".⁹

בשעות הערב המאוחרות דנו שר הביטחון והרמטכ"ל בבעיות היום הבא של המערכה ובמוקד הדיון עמדה פעולתה של חטיבה 35 (כלומר, גדוד 890). הרמטכ"ל היה אופטימי והסתמך בעיקר על ידיעה יחידה וחסרת-הקשר שנקלטה באותו יום ורמזה לכאורה שהמצרים מתכוונים לפנות את אזור "החוזה הסינית". שר הביטחון היה זהיר, והפריד בין שלוש סוגיות: (1) פתיחת הצירים; (2) הגנה על המסדרון; (3) ראש הגשר בגדה המערבית של התעלה. דיין העריך שחטיבה 35 תצליח לפתוח את הצירים ואפשר יהיה להעביר גשרים אל התעלה, אבל לא נראה לו שהיא תצליח לטהר את השטח מכוחות האויב ושאינן ודאות שהצירים יישארו פתוחים לאורך זמן. הוא עמד על כך שבבוקר תנתק החטיבה מגע מן האויב וכך יתאפשר לחיל האוויר להפציץ את השטח בפצצות מצרר נגד חי"ר. הוא חזר על כך פעמיים בשני הקשרים שונים. השאלה העיקרית שהטרידה את השניים לא היתה מה יקרה אם חטיבה 35 תצליח, אלא מה

9 שמעון גולן, שם, עמ' 953-955.

יקרה אם היא לא תצליח – האם להשאיר במקרה כזה את הכוחות בגדה המערבית או להחזירם לגדה המזרחית?¹⁰ לקראת חצות הלילה עדכן שר הביטחון את ראש הממשלה בהתפתחות המערכה. אחרי שתיאר בקווים כלליים את המצב בחזית אמר לה שבכוונת צה"ל לטהר באותו לילה, באמצעות כוח צנחנים בפיקודו של עוזי יאירי, את הציר המוביל אל אזור הצליחה ולפתוח מסדרון ברוחב שלושה קילומטרים שבו ינועו הגשרים בעקבות הטנקים של אוגדה 162. הוא הוסיף כי אינו בטוח שהמשימה תושג "כי זה קשה".

חצי שעה אחרי חצות שוחח דיין עם בר-לב ושמע ממנו שחטיבה 35 החלה לטהר את חמשת הקילומטרים החסומים בצירים. בר-לב סיים: "עתה הכול תלוי במידת הצלחתה של חטיבה 35 לפתוח את הדרך".¹¹

ממרחב שלמה לציר עכביש

בליל 15-16 באוקטובר 1973 עקבה מפקדת חטיבה 35 אחר מערכת הצליחה באמצעות האזנה לרשת אוגדה 143 ולרשת הפיקוד. לקראת הבוקר הגיעו שני מסוקי בל-205 להוביל את חפ"ק החטיבה. במקום חטיבה 35 הופקדה על הכוחות שנשארו במרחב ראס-סודר-אבו-רודס מפקדה מאולתרת בפיקוד סא"ל עמוס ירון, שחזר למלחמה מקורס בארצות-הברית. גיורא קארו, ממחלקת הקצינים המסופחים, נשאר לצידו של עמוס כקצין האג"ם שלו. עוזי יאירי והחפ"ק שלו טסו לשארם א-שייח' ובאותו זמן קיבל סא"ל

10 שמעון גולן, שם, עמ' 958-959.

11 שמעון גולן, שם, עמ' 963.

מרדכי את ההוראה לנוע עם גדוד 890 דרומה לא־טור ולהתכונן למבצע אור ירוק.

היממה שהסתיימה בקרב בציר טרטור 42 החלה מבחינתו של גדוד 890 במתחם באבו־זנימה, מרחק מאות קילומטרים משם. עם שחר יצא הגדוד לדרכו דרומה. התול"רים והמרגמות – חצי הפלוגה המסייעת – נשארו בראס־סודר, יחד עם גדוד המרגמות הכבדות של החטיבה, גדוד 332. באבו־רודס הצטרפה פלוגה ד לסופה של השיירה הגדודית. כארבעה קילומטרים לפני א־טור, קיבל המג"ד בקשר הודעה על שינוי ונאמר לו להמתין בא־טור לפקודות נוספות. לשינוי גרמו הסתבכות מערכת הצליחה ודרישת פיקוד הדרום לקבל את החטיבה תחת פיקודו. המח"ט, שכבר ידע על כך, ניסה באלחוט לעצור את הגדוד בדרכו, להודיע לו על שינוי התוכנית ולכוונו לשדה התעופה של אבו־רודס בו ימתין הגדוד. אולם המח"ט איחר את המועד – הגדוד כבר הגיע לא־טור.

עוזי יאירי הגיע במסוק לא־טור, הסביר לאיציק מרדכי את השינוי ואמר כי הוא ממריא לטסה לקבל פקודה חדשה וכי מטוסים יגיעו לא־טור כדי להטיס את הגדוד לרפידיים. הגדוד התארגן להטסה במסלול הנחיתה של א־טור. המטוסים הראשונים שנחתו במסלול סירבו לקחת את הגדוד, בטענה שיש להם הוראות אחרות. המג"ד התקשר ללוי חופש, זה דיבר עם מפקדת פיקוד הדרום, ולאחר מכן הגיעו "קרנפים" [מטוסי "הרקולס"] מטייסת 131 כדי להטיס את הגדוד.¹²

טייסת 131 מנתה 12 "קרנפים" שהובאו ברכבת האווירית ב־15 באוקטובר בין השעות 1128 לבין 2015, ושני "קרנפים" שסופחו אליה מטייסת 120. ב־16 באוקטובר לפנות בוקר העבירו ה"קרנפים"

12 חוברת הגדוד במלחמה, עמ' 16.

40 זחל"מים לא-טור. בשש בבוקר עדכן ראש ענף מבצעים במטכ"ל את שי תמרי, קצין האג"ם של פיקוד הדרום: "חטיבה 35 בכוח של גדוד ושתי פלוגות יועברו ב"קרנפים" מאבו-רודס לרפידים, ומשם יועברו ב"יסעורים" לכל מקום נדרש. מפקדת החטיבה תועבר לטסה. לו"ז יימסר מאוחר יותר". מא-טור טסו אפוא ה"קרנפים" לאבו-רודס כדי לקחת את גדוד 890. לאחר שהמתינו שעתיים באבו-רודס התברר שהגדוד הגיע לא-טור וה"קרנפים" חזרו לשם.¹³ ב-16 באוקטובר בשעה 1300 הוציא אג"ם פיקוד הדרום הוראה להעביר את חטיבה 35 לעכביש 59 ולהכפף אותה לאוגדה 162 כדי שתאבטח את הצירים ואולי גם תטהרם. כעבור כמה דקות הודיע על כך גונן לאדן. גדוד 890 המריא בשעות הצהריים מא-טור, יחד עם פלוגת הרפואה החטיבתית ובסביבות 1400 נחת ברפידים.

לקראת מבצע אור ידוק הוזעק מפקד גדוד המרגמות הכבדות 332, סא"ל יעקב צור, לשארם א-שייח' ומסוק נשלח לאסוף אותו מראס-סודר. כאשר הגיע לשארם, ראה את מטה החטיבה ממריא. בחמ"ל [חדר מלחמה] מרחב שלמה נאמר לו שהמבצע בוטל ושהחטיבה טסה למבצע אחר. הוא טס חזרה, ובדרך עצר המסוק לתדלק באבו-רודס. לדבריו, הוא ראה שם צי של מטוסי "הרקולס" שעליו עולה החטיבה. צור רץ, לדבריו, אל המח"ט וביקש ממנו שייקח את הגדוד שלו. יאירי אמר לו שלטובת העניין על גדוד המרגמות להישאר במקום. צור תיאר את רגשותיו: "אני כבר

13 יומן מבצעים פיקוד הדרום, 16 באוקטובר 1973, שעה 0605, שיחה בין רע"ן מבצעים וקצין אג"ם דרום. ראו גם: טייסת 131, 162200, מיידי, סודי, דוח תחקיר, בתוך: מפקדת חיל האוויר, מלחמת יום הכיפורים, תחקירי צוות אוויר, הנושא: טייסות: 120 - 131, כרך 12, יולי 1974; מפקדת חיל האוויר, פעילות מערך התובלה הבינונית והכבדה במלחמת יום הכיפורים, מאי 1981, עמ' 83.

ידעתי מה המטרה. ידעתי שיהיה קרב קשה וכשליוויתי אותו [את יאירי] למטוס חשבתי את מי אראה שוב".¹⁴ לעדותו של צור אין תמיכה ממקורות נוספים ויש בה על-פניה טעויות ברורות. הגדוד לא המריא מאבו-רודס, אלא מא-טור ומזה זמן – כאשר הגדוד עלה למטוסים – לא היה המח"ט במקום. יאירי לא היה כלל באבו-רודס וספק רב אם בידיו היתה ההחלטה האם להוציא מקו המגע בצפון מרחב שלמה את גדוד הארטילריה היחיד שהיה בו – גדוד שתוגבר בשתי סוללות תותחים נגררים. בכל מקרה, הוצאת הגדוד מהקו והעברתו לאבו-רודס או לא-טור לצורך הטסה היתה נמשכת שעות רבות ולא עמדה כלל על הפרק. גם משפט הסיום של צור כאילו ידע על הקרב הקשה הצפוי נקרא יותר כחוכמה שלאחר מעשה. אם אכן צפה כבר אז את העלול לקרות, הוא היה היחיד שניחן בכושר נבואי זה. ייתכן, כמו שכתב מאוחר יותר איציק מרדכי, שלא היה מדובר בגדוד כמו שסיפר צור, אלא במג"ד בלבד:

קצין הסיוע החטיבתי, יעקב צור, היה איתנו בהכנות למבצע והוא ביקש להצטרף למח"ט. עוזי הורה לו חד משמעית: אתה חייב להישאר במרחב כי כאן זקוקים לך. החטיבה כבר תקבל מערך סיוע ממפקדת הצליחה.

שאלת הסיוע הארטילרי לגדוד 890, ליתר דיוק, העדרו, היתה אחד הנושאים השנויים במחלוקת לאחר המלחמה. בשנים האחרונות, בהסתמך על עדותו של צור, היו ניסיונות להאשים את עוזי יאירי בכך שלא לקח עמו את גדוד המרגמות. גם מצד אוגדה

14 תחקיר יעקב צור, מג"ד 332, א"צ 506/565/1988. להלן: תחקיר מג"ד 332.

162 מתחו ביקורת על החטיבה שהגיעה למערכה ללא קישור ארטילרי וללא הסיוע האורגני שלה – כאילו הדברים היו תלויים במח"ט, אלא שלא נראה כי הם היו תלויים בו. עוזי יאירי הגיע לטסה ועל-פי דבריו:

בהגיעי לשם קיבלתי טלפון מבר-לב שהסביר לי שהצליחה התחילה וישנן בעיות קשות להעביר את הגשר ויש חשיבות עליונה שנגיע לשם מהר ונפתח את הצי. שאני צריך לטוס לעכביש 55 ושם להיפגש עם ברן ולקבל ממנו הוראות.¹⁵

על-פי הרישום ביומן המבצעים של חפ"ק דבלה, התקשר בר-לב בטלפון בארבע אחר הצהריים לטסה אל עוזי יאירי, ששימש ראש לשכתו שלו בהיותו רמטכ"ל (הרישום הוא של צד אחד של השיחה, זה של בר-לב, בלבד), ואמר לו:

[בר-לב]: המצב די קשה. העברנו כוחות כולל טנקים אבל הרעיון פה לא היה רק תקיפה אלא מהלך מכריע אשר אותו אי-אפשר לעשות אם לא יהיה גשר של ממש. תיקח מפת קוד ואסביר לך. הגשרים צריכים לרדת לאורך כביש עכביש וטרטור כשאריק ניקה את ראש הגשר [...] אבל הג'נטלמן התחיל לעשות ענייני פשיטות והמצרים בשיטה שלהם זחלו למטה. ועכשיו עכביש וטרטור הם לא לתנועה והם דופקים שם עם ה"שמלים" [צ"ל: סאגרים] כל טנק ורכב. הסיכוי שלנו לחזור למערך האורגינלי הוא לחזור לשיטה הקודמת ולפתוח את ציר טרטור ועכביש. אז האוגדה של ברן, הם מנסים לעשות

15 דברי יאירי בכנס מפקדי הצנחנים בכפר המכביה ב-26 ביוני 1974.

זאת מצפון-מזרח לדרום-מערב מעכביש 53 עד ציר לכסיקון. אלא מה השטח מלא תעלות. קצת טנקים וחי"ר עם נ"ט. אריק בבוקר ניסה לעשות את זה ונשרף. צריך לארגן גשרים ולהעביר. אז עכשיו הכנסנו את ברן בניסיון לנקות. מאחר שיש שטח עם המון מחפורות ועוד מעט ירד הלילה, אנחנו רוצים שתעשה את זה בסיוע של ברן. ביום לא תספיק, אז תעשה זאת בלילה. [יאירי, לא נרשם]

[בר-לב]: אתה פה לבד עם המטה שלך?

[יאירי, לא נרשם]

אז תראה עוזי, את האנשים שלך מקדמים למטה והם יגיעו, נניח תוך שעתיים, אז עכשיו רד בציר הזה - עכביש - ובעכביש 55 ישנו דוביק, חברך, שהוא הסגן של ברן וברן עצמו נמצא בשטח - דרומית-מזרחית לנקודת גובה 187. כשאתה מגיע לדוביק, נודיע לברן לתדרך אותך. יהיה לך שעה וקצת אור להתרשם ולשמוע מהחבר'ה על הטקטיקה. הכוחות שלהם זה חי"ר רגיל שזחל במשך היום מפני שאריק לא שמר. אנחנו מורידים עכשיו עד הלילה הרבה אוויר, כך שמצבם לא יהיה כל כך טוב לקראת הלילה. אם ננקה את הציר אנו יכולים לעשות מהלך שהוא בעל משמעות הכרעה. אם לא, במוקדם או במאוחר נאלץ להחזיר את החבר'ה שעברו. עוזי, אז דוביק מחכה בעכביש 55 ואנו נודיע לו על בואך. ברן בינתיים מתקדם אז יכול להיות שתתאם אתו שייתן לך טנקים.¹⁶

באותה שעה התקשר מפקד הפיקוד, גונן, אל אדן ואמר לו:

16 יומן מבצעים פיקוד הדרום, 16 באוקטובר שעה 1600.

תשמע, עוזי [יאירי] ישנו כבר. אתה מוכן לקחת אותו, לעשות לו נוהל קרב חפוז ולהכניס אותו להתקפה **בחיפוי טנקים** [הדגשה שלי, י.ג.]. הוא עכשיו בטסה.

אדן: מתי, יום או לילה?

גונן: זה כבר יצא בלילה. [...] אם לא נפתח את עכביש וטרטור לא נוכל להביא את ה"דלדים" [הדוברות] ואת הרתום [גשר הגלילים].

כעבור שעותיים, בשעה 1800, התקשר סגן מפקד הפיקוד, אורי בן-ארי, אל אדן ועל-פי הרישום ביומן המבצעים הפיקודי אמר לו: "ביחס לחטיבה 35 – עליו לתת פקודה לחטיבה זו שתוגברה בעוד 250 איש לנקות היום את ציר עכביש וטרטור". לא ברור מאיפה הומצאה התגבורת בת 250 האנשים שהזכיר בן-ארי – היא לא היתה ולא נבראה.

בנסותו להגיע אל דב תמרי בעכביש 55 ומשם אל החפ"ק של אוגדה 162 בכישוף נתקע יאירי בציר עכביש החסום ולא הצליח לעבור, בעוד ברשת האוגדה מחפשים אותו ותוהים על מקום הימצאו. דב תמרי הודיע לבן-ארי שהוא אינו מסוגל להתחבר עם יאירי אלא רק להמתין לו, הוא אינו יודע באיזה רכב הוא נע ואם יש לו קשר, הציר סתום לחלוטין ובלי רכב מתאים המח"ט לא יוכל להגיע אליו. ואכן, יאירי, נואש מלפרוץ את החסימות בציר או מלעקוף אותן דרך הדיונות בג'יפ ללא מכשיר קשר, וחזר לטסה. בהתרוצצות הלך ושוב בציר עכביש החסום על ידי כמות עצומה של כלי-רכב צה"ליים מכל הסוגים, קרביים ומנהלתיים, בזבזו המח"ט וסגנו שעות יקרות שחסרו ללימוד המשימה להכנות ולתדרוכים. לאחר שחזר לטסה, יצר יאירי בשעה 1950 קשר עם דב תמרי וסיפר כי לא הצליח להגיע אליו. תמרי הציע לו להתקשר עם

אחיו, קצין אג"ם הפיקוד, שי תמרי, ולבקש ממנו מסוק. רק לאחר שהגיעו המסוקים, לקראת השעה 2100, לאסוף את גדוד 890, המריא יאירי עם הסמח"ט, קצין האג"ם והקמ"ן בסבב הראשון אל חפ"ק אוגדה 162.

חלק שלישי

נוהל הקרב

מרפידים לטסה ומשם לעכביש 55

הסיכום מהבוקר בין ראש ענף מבצעים וקצין אג"ם פיקוד הדרום, לפיו יוטס גדוד 890 ביסעורים לאחר נחיתתו ברפידים לכל מקום שיידרש (ראו לעיל), לא קוים. בשעה 1700 לערך הגיעה שיירת אוטובוסים למסלול הנחיתה ברפידים עם רס"ן מהפיקוד שאמר למג"ד כי עליהם להגיע במהירות המרבית לטסה. איציק מרדכי התפלל: "זה נראה לי מוזר: אם צריכים אותנו דחוף בטסה, למה לא מטיסים אותנו?" במקום לטוס במסוקים, נע אפוא גדוד 890 מרפידים לטסה באוטובוסים, בצפיפות גדולה, 60 עד 70 חיילים, על ציודם, דחוסים בכל אוטובוס. הציוד של כל חייל כלל פק"ל [תרמיל קטן לנשיאת ציוד אישי] ותד"ל [תרמיל דרך לקרב] קטן שהמג"ד התעקש שלא לוותר עליו. הציוד לא כלל, למשל, אתי חפירה אישיים שחסרונם התגלה למחרת. הציוד שלא נמצא לו מקום באוטובוסים הושאר ברפידים. הצירים היו עמוסים, והמג"ד נאלץ לרדת מדי פעם מהאוטובוס ולכוון את התנועה. הציר היה סתום, ואי־אפשר היה לרדת ממנו לצורך עקיפה. בדרך שמעו הצנחנים במכשירי הרדיו של האוטובוסים את נאומה של ראש הממשלה, גולדה מאיר, בכנסת ולמדו ממנו שכוחות צה"ל נמצאים ממערב לתעלה. החיילים והמפקדים היו להוטים להיכנס לקרב, במיוחד לאחר שנודע כי כוח צנחנים מילואים צלח את התעלה.

כשהגיע הגדוד למנחת המסוקים בטסה, סמוך למפקדה העיקרית של אוגדה 162, לא נמצא במקום אדם שידע כי הצנחנים אמורים להגיע. לאחר זמן-מה פגש המג"ד את קצין האג"ם של החטיבה, גיל דוד, שיצא מהבונקר של מפקדת אוגדה 143, ושמע ממנו כי המח"ט יגיע תוך דקות ספורות. עוזי יאירי הגיע ובמנחת המסוקים שליד מחנה טסה אסף סביבו את המג"ד ואת מפקדי הפלוגות וחד עם גיל דוד והקמ"ן, דרור צורף, סיפרו למפקדים בקיצור את שידעו. כלומר, את הדברים שאמר בר-לב ליאירי בשיחתם הנזכרת, את הדברים שלמדו גיל דוד וצורף במפקדה העיקרית של אוגדה 143 ואת הדברים ששמע גיל דוד מבן קיבוצו, נתן שונרי, אותו פגש בטסה, על הקרב שהתחולל בצומת טרטור-לכסיקון בלילה שעבר.

יאירי הסביר את המצב בזירה על גבי מפה בקנה מידה 1:100,000, היחידה שהיתה במקום. ההסבר נשא אופי כללי ביותר: הארמיה השלישית נמצאה מדרום והארמיה השנייה מצפון לציר עכביש. בין הדיביזיה הצפונית של הארמיה השלישית לבין הדיביזיה הדרומית של הארמיה השנייה נמצא תפר. כוח צנחנים בפיקודו של דני מט צלח את התעלה ונמצא בגדה המערבית עם כוחות מועטים. כוח של האלוף שרון מחזיק במאחז בגדה המזרחית. בלילה היו קרבות, שלא צלחו, בצירים טרטור ועכביש וחיילי צה"ל נשארו פזורים בשטח, מהם הרוגים, מהם פצועים ומהם שבויים. הצירים נותרו חסומים בידי חוליות נ"ט וקומנדו, ולא ניתן היה להעביר אספקה ולפנות נפגעים.¹⁷ נזכר מרדכי: "שאלתי את עוזי מה בנוגע לסיוע ארטילרי או אווירי, ואם אפשר לקבל פירוט יותר מדויק בעזרת תצלומי אוויר של הצירים ומיקום חוליות הנ"ט המצריות, והוא אמר לי: את זה

17 דברי סא"ל מרדכי לפי חוברת הגדוד במלחמה, עמ' 18; דברי סא"ל מרדכי בכנס קחצ"ר על לקחי מלחמת יום הכיפורים.

נקבל בחפ"ק האוגדה [...] זה פחות או יותר מה שאני יודע". לאחר מכן, לאור פנס ליד האוטובוסים, ישב המג"ד עם מפקדי הפלוגות. הם הסתכלו במפה היחידה שעמדה לרשותם וזיהו את הצירים:

תדרכתי את המפקדים ואת לוחמי הגדוד לגבי המשימה ושיטת הפעולה. הדגשתי כי ננוע עם כוח חוד של פלוגה ב של יקי, אחריו החפ"ק הגדודי והפלוגות מאחור. בכל מקום שנזהה את החוליות נפרוס רתק, וכוח יאגף את החוליות בהתאם לתוואי השטח. כך נשמיד את החוליות. חזרתי והדגשתי למפקדים וללוחמים את חשיבות המשימה לטיהור הצירים ופתיחתם עד הבוקר ומה המשמעויות עם הצירים לא יפתחו. היתה תחושה בגדוד שהוטלה על הגדוד משימה חשובה ומיוחדת.

המשימה עצמה עדיין לא הוגדרה בבירור. הגדוד עסק בהכנות מנהליות. הזמן היה קצר מאוד. החיילים פרקו את הציד מהאוטובוסים והתארגנו להטסה. הלוחמים חולקו לקבוצות לפי סדר ההטסה המיועד. הציד, שלא נלקח, רוכז והחיילים לקחו איתם רק ציוד לחימה שניתן לשאתו על הגוף בתנועה רגלית. ציוד ראיית לילה שלקחה פלוגה ד שלל במרדפים באבו-רודס, חולק בין הפלוגות כן חולקו מטולי רקטות אר-פי-ג'י וטילי לאו. לאור לקח ההטסה ביום השני למלחמה, החליט המג"ד לא לטוס במטס הראשון, אלא לטוס באמצע הגדוד, כך שאם יחול נתק בהטסה מסיבות כלשהן, יישאר לפחות עם חצי גדוד. לקראת השעה 2100 הגיעו מסוקי יסעור מטייסת 118, והתחילו להעביר את הכוח: "בוצעה העברת כוח מחטיבה 35 מטסה לעכביש 55 בלילה [...] הטיסה בוצעה [ב] גובה 100 רגל באמ"ט [אזור מוכה טילים] בחצי ירח".¹⁸ בין השעה

18 טייסת 118, דוח תחקיר צוות אוויר, 16 באוקטובר 1973, בתוך: מפקדת

2100 לבין 2300 הועברו חפ"ק חטיבה 35 וגדוד 890 לעכביש 55. כשהגיע המג"ד לנקודת ההנחתה, המתין שם כבר כחצי הגדוד, והוא נקרא לאוהל ששימש כחפ"ק של אוגדת האלוף אדן.

התדריך

עוד בשעה 1940 דיווח רמ"ט אוגדה 162 לאורי בן-ארי כי: "הכוח [גדוד 890] הגיע לטסה. עוד מעט ייקחו אותם עם מסוקים. עוזי יצר קשר עם ברן".¹⁹ שעתיים וחצי לאחר מכן, לקראת השעה 2200, נחת בעכביש 55 הסבב הראשון של המסוקים ובו חפ"ק החטיבה ופלוגה מגדוד 890. צבירת הכוח נמשכה וקרוב לחצות דיווח אדן לפיקוד ש"עוזי הגיע ומתחיל".²⁰

לאחר כשש שעות של ניסיונות חבירה עקרים, הגיע לבסוף מח"ט 35 אל חפ"ק אוגדה 162 ליד כישוף. בעקבותיו נחת הגדוד בעכביש 55. לא נשאר זמן רב לתדריך, וכך תיאר מג"ד 890 את הגעתו לחפ"ק:

אני הגעתי בסבב השני של ההטסה. אחרי חצי גדוד. כשיצאתי מהמסוק עמד שם אבנר [חרמוני] או נחמיה [תמרי] ואמר לי "גש לאוהל. מפקד החטיבה אצל מפקד האוגדה". נכנסתי לאוהל מפקד האוגדה, שם היה כבר המח"ט. היתה מפה של 1:50000, אך לא הוסיפו לי פרטים נוספים. ביקשתי שיחזרו

חיל האוויר, מלחמת יום הכיפורים, תחקירי צוות אוויר, כרך 5, יולי 1974. מפקדת חיל האוויר, פעילות מערך המסוקים ומטוסי הקישור והסיור במלחמת יום הכיפורים, ינואר 1983, עמ' 164.

19 יומן המבצעים של פיקוד הדרום, 16 באוקטובר, שעה 1940.

20 שם, שעה 2350.

עוד פעם בכמה מילים על הפקודה, כי הנתונים שקיבלתי עד אז היו כלליים מאוד. אמרו: אין זמן, צריך להתחיל מהר לנוע. המצב לא השתנה. קצין האג"ם האוגדתי תיאר את המצב ומפקד האוגדה אישר מדי פעם את דבריו.²¹

לימים נזכר מרדכי:

המשימה שניתנה היתה סריקה וטיהור של ציר עכביש וקילומטר דרומה, סריקה וטיהור בין ציר עכביש לטרטור, פריסה רחבה של יותר משני קילומטרים, במטרה להשמיד את חוליות הנ"ט, כדי לאפשר את קידום הגישור וכוחות השריון לחציית התעלה. פריסה רחבה כזו בלילה? אין תרגולת כזאת. התרגולת הנכונה היא כוח קטן בחוד שינסה לאתר את האויב ואז נפעיל את הכוח מהאגף או מהעורף. אבל כאן ניתנה פקודה מפורשת לפרוס את הגדוד על מרחב של שלושה קילומטרים! את הפקודה נתן מפקד האוגדה, האלוף אדן. הפירוט ניתן על-ידי סגנו דוביק תמרי. לידו היו קמ"ן האוגדה וקצין האג"ם האוגדתי. ביקשתי מהם לפרט את מיקום האויב, היכן נמצאות החוליות. הם חזרו ואמרו כי חוליות נ"ט פזורות בשטח [...]. דרשתי לקבל קישור ותיאום ארטילרי והם התייעצו לרגע ואמרו לי שלקבל קישור ארטילרי מאחד מגדודי התותחנים ייקח זמן ולנו אין זמן לכך. אם יהיה צורך, אמרו, חפ"ק החטיבה יקבל סיוע ארטילרי ברשת הפיקוד. שאלתי לגבי חבירה לכוחות

²¹ אדן טען בעדות מאוחרת כי אל החפ"ק האוגדתי הגיעו עוזי יאירי וסגנו אמנון ליפקין, קצין האג"ם והקמ"ן. הם קיבלו תדריך ממנו. מפקד הגדוד שהגיע מאוחר יותר לא קיבל כלל תדריך ממפקד האוגדה, אלא מסגנו, דב תמרי, ומעוזי יאירי.

שריון ונגמ"שים וראיתי שהם מאבדים את הסבלנות. "חברים, הכול מתואם עם חפ"ק החטיבה", נאמר לי בקוצר רוח. "הזמן קצר ודוחק ואתם חייבים להתחיל לנוע מיד ובמהירות, אחרת הצירים לא ייפתחו בזמן, הלילה, עם כל המשמעויות שיש לכך. כל מה שצריך ייסגר ברשתות הקשר".

עוזי יאירי אישר שנקבע שהסיוע יתואם ויטווח ברשת הפיקוד. בכנס שנערך אחרי המלחמה בפיקוד הדרום הוא אמר שחש אשמה על שהשאיר את קצין הקישור הארטילרי של החטיבה מאחור. ניתן היה לקבל משהו מאוגדה 162, אך ההמתנה לחבירתו היתה מעכבת את היציאה ולכן הסתפק בסיכום שלפיו יזמין סיוע ברשת הפיקוד.²²

האלוף אדן סיפר, כי מכיוון שנדרשו כחמישים דקות כדי להביא קש"א [קצין קישור ארטילרי], הציע יאירי לוותר על כך ולפי הצורך יזמין סיוע ארטילרי ברשת הפיקוד. מכיוון שזה היה הכוח הפעיל היחידי באותו לילה, הסכים אדן להצעה. בעדות מאוחרת (משנת 2006) אמר שהתעוררה בעיה משום שיאירי הגיע ללא קש"א. אדן אמר לו שבתוך 20 דקות יגיע הקש"א, אבל רב-אלוף בר-לב הכניס ביאירי מוטיבציה ונטע בו הרגשה שהמולדת בידיו. הוא אמר לאלוף אדן שאינו רוצה לחכות וכי ינקוט שיטה של קצין חי"ר מטווח. הוא אמר את הדברים בביטחון כזה שאדן סמך עליו.²³

אלוף-משנה חיים גרניט, מפקד האגד הארטילרי של אוגדה 162, סיפר בתחקיר לאחר המלחמה שהוא פגש את יאירי בזמן

22 דברי יאירי בכנס מערכת הצליחה של פיקוד הדרום ב-24 ביולי 1974.
23 אדן, על שתי גדודי הסואק, עמ' 210-211; ודבריו של אדן בכנס הצליחה של פיקוד הדרום ב-24 ביולי 1974.

שיצא מהאווהל של האלוף אדן והציע לו להמתין רבע שעה עד שיקט"ק [קצין תצפית קדמי] או קש"א שנמצא במפקדה העיקרית של האוגדה יחבור אליו. לדבריו, יאירי השיב שאינו יכול להתעכב ולכן יצאו הצנחנים ללא קצין קישור.²⁴ אלחנן אורן, נציג מה"ד-היסטוריה באוגדה 162, ששהה במפקדה העיקרית של האוגדה, ציין במחברתו בשעה 2310 כי הצנחנים דרשו שני קציני קישור. זאב דרורי, סגן מפקד הגדוד, הסביר בעדות מאוחרת כי קש"א אחד נועד לחפ"ק החטיבה והאחר לגדוד.²⁵

בדין וחשבון של אג"ם פיקוד הדרום נכתב כי, כאשר נדון הסיוע הארטילרי, הציע מפקד האגד הארטילרי לקרוא לקצין מאחת הסוללות ולהצמידו למח"ט, משום שהקש"א האורגני לא הגיע עם מפקדת החטיבה. אולם יאירי מיהר להתחיל בסריקת הציר כדי לסיים את המשימה עד שחר ולכן סוכם שבמקרה הצורך יזמין סיוע ארטילרי ברשת הפיקוד.²⁶ נותרת פתוחה השאלה האם רגשי האשמה של יאירי היו בגלל השארת הקש"א במרש"ל, שספק אם בכלל היתה תלויה בו, או בגלל דחייתו את ההצעה להמתין לקש"א מאוגדה 162.

התדריך התנהל באורח מאולתר וקיימות לגביו גרסאות סותרות. לפי גרסה אחת, מפקד האוגדה תדרך את המח"ט ואילו את המג"ד תדרכו בקצרה סגן מפקד האוגדה, קצין האג"ם והקמ"ן.

24 דברי גרניט בכנס הצליחה של פיקוד הדרום ב-24 ביולי 1974.
 25 ישראל בנדור מציין (עמ' 256) כי בעניין הקישור הארטילרי כתב סא"ל אורן במחברתו: "2310 ארט" (דודו ברחי) [...] מידע על חט' 35: רוצים שני קציני קישור (שני קת"קים, מחכים אצל דובי), הם הגיעו בלי ק' הקישור האורגני". ראו ישראל בנדור, קרבות החווה הסינית במלחמת יום הכיפורים (טיוטה), אמ"ץ-תוה"ד-היסטוריה, ספטמבר 2010. וכן עדות דרורי לישראל בנדור.
 26 ישראל בנדור, עמ' 256.

לפי מרדכי, מפקד האוגדה החל לתדרך את חפ"ק המח"ט וכאשר הגיע המג"ד הוא הצטרף ובשבילו נאמרו חלק מהדברים שנית. גרסה שלישית היתה לקצין המערך במודיעין אוגדה 162, יעקב עמידורו, שנכח במעמד שבו ניתנה הפקודה לחטיבה 35. זכור לו שדב תמרי תדרך את הצנחנים כי האלוף אדן ישן. עמידורו פנה ליאירי ולקמ"ן החטיבה דרור צורף והציע להם להתבונן בפוטוסטאטים [תצלומי אוויר מוגדלים] של האזור, ונענה: "אין זמן למודיעין". הצנחנים פעלו מתוך תחושה של דחיפות ואף לא חיכו לאחרוני הלוחמים שהגיעו ממש כשהכוח כבר החל לנוע לעבר היעד.²⁷

לפי גרסה מאוחרת, משנות האלפיים, של גיל דוד, קצין אג"ם החטיבה, קיים דב תמרי קבוצת פקודות מלאה "על-פי הספר" עם קציני המטה שלו ורק בסופה הצטרף אליה אדן. לדבריו של גיל דוד אין אימות ממקורות אחרים. יש לזכור שהגרסאות של יאירי ושל מרדכי נמסרו סמוך לאחר המלחמה והיו טריות יותר מאשר גרסאותיהם של עמידורו ושל גיל דוד. על כך העיד אדן:

אני מתדרך את עוזי וחבורתו. נותן להם מודיעין. הקמ"ן נותן להם פוטוסטאטים על כוחות קטנים שישנם בתעלות ועל הטילים. אני מציע להם שילכו בין עכביש לטוטוור לטהר את התעלות. במגמה של חיפוש אחר אויב, שניים לפני, בפריסה רחבה. כאשר ייתקלו ייצרו ריכוז ויסתערו. ייצרו מסך לאבטח את הצירים. היעד הוא בין שני הצירים. צריך לטהר

27 ישראל בנדור, עמ' 258, מסתמך על דוא"ל שהגיע מעמידורו מ-10 באפריל 2006.

את התעלות בין הצירים. מסך האבטחה מצפון לטרטור. הם צריכים לנקות את התעלות.²⁸

הן המח"ט יאירי והן המג"ד איציק מרדכי לא קיבלו מודיעין של ממש. יאירי סיפר בכנס לאחר המלחמה:

לא היה ידוע היכן יושב האויב בדיוק, הוא מפוזר בשטח שבין צומת עכביש-טרטור ועד לתעלה, בתוך התעלות של "החוזה הסינית" ישנן חוליות של צידי טנקים ואני צריך לפתוח את הציר הזה.²⁹

מה ידעו בחטיבה ובגדוד על הקרבות בלילה הקודם?

בתדריך שהתקיים באוגדה לא נמסרו כל פרטים על הקרבות שהתחוללו במרחב "החוזה הסינית" בלילה הקודם, ליל הצליחה (15-16 באוקטובר). המידע היחיד שעמד לרשות חפ"ק החטיבה וחפ"ק הגדוד היה זה ששמע גיל דוד מבן קיבוץ, נתן שונרי, בפגישתם בטסה. שונרי סיפר על הפגישה בתחקיר שערכה חטיבה 247 בסוף נובמבר 1973:

קצין האג"ם של עוזי יאירי, גיל דוד, הוא בן משק שלי. אני למחרת [16 באוקטובר], עם מפוני טרטור, עלינו לטסה לחצי יום להתארגנות [...] כשעליתי לבונקר פגשתי את גיל דוד,

28 דברי אדן בכנס מג"דים אוגדה 162, נובמבר 1973, ודבריו בכנס פיקוד הדרום, יולי 1974.

29 דברי יאירי בכנס קחצ"ר, כפר המכביה, 26 ביוני 1974.

ושאלתי אותו, מה אתם עושים? הוא אומר: לא יודע, הזעיקו אותנו באופן דחוף לאיזו משימה. הוא לא אמר לי כלום. סיפרתי לו דרך אגב מה עבר עלינו. אני הבנתי ממנו שכאילו ברן נתן את קבוצת הפקודות וזה היה לי משונה מאוד [...] בכל אופן, כך סיפר לי גיל, אמרו להם ככה: יש בשטח חוליות, נשארו פה ושם, אתם תסרקו מה שיותר רחב מצפון, צפון-מזרח לכיוון הצומת. ואז גיל אמר בקבוצת פקודות: "אבל נתן אומר שיש פה מתחם נ"ט רציני".³⁰

עדותו של שונרי ערבבה בין שתי פגישות שונות שלו עם גיל דוד, שכן בטסה הם נפגשו כמה שעות לפני התדריך. לפיכך, ההתייחסות של גיל, למה שאמר בקבוצת הפקודות, לא יכלה להיאמר בטסה וכנראה שייכת לפגישה מאוחרת יותר ביניהם.

30 שנה לאחר המלחמה חשף גיל דוד גרסה משלו של האירועים שקדמו לפעולה. לפי גרסה זו הוא פגש את שונרי בטסה וסיפר לו כי חטיבת הצנחנים הסדירה צפויה לפתוח את הציירים במרחב "החוזה הסיני" ושונרי נחרד. הוא הבהיר כי לא מדובר בציידי טנקים פזורים בשטח, אלא במתחם גדול וכי רבים מלוחמי הגדוד שלו נהרגו בקרב. שונרי גם ביקש למסור לעוזי יאירי שיתדרך את כוחותיו שלא לפתוח באש לפני שיוודאו שלא מדובר בפצועים מגדוד 582. דוד מסר למח"ט כי מדובר במתחם גדול וכי אין מדובר בציידי טנקים וכן העביר את בקשתו של שונרי לגבי הפצועים. למשמע הדברים, נכנס יאירי לג'יפ והתקשר לבר-לב. הוא אמר לו שלא יוכל לבצע את המשימה באותו לילה. הכוחות תקועים באוטובוסים הרחק מאחור ומדובר במתחם גדול ולא בציידי טנקים. רב-אלוף בר-לב אמר לו

30 תחקיר נתן שונרי, 23.11.1973.

שהוא מגייס את כל המשטרה הצבאית כדי להעביר את הכוחות לטסה. הוא עמד על כך שיבצע את המשימה באותו לילה והבהיר לו שגורל המלחמה כולה נמצא בידיו, כי אם לא תיפתח הדרך – ייאלצו להסיג לאחור את כל אוגדה 143 ואת הכוחות שצלחו.³¹

בקטע זה של גרסת דוד יש כמה בעיות: (1) בשעה שנפגש עם שונרי בטסה עוד לא היתה ידועה משימת החטיבה ועוד לא דובר על סריקה בחיפוש אחר צידי טנקים. דברים אלה התבררו רק בתדריך שניתן באוגדה אחרי השעה 2100 ולא יכלו לעלות בפגישה ההיא אלא רק בשיחה מאוחרת יותר בין השניים; (2) שונרי דיבר על המתחם בצומת טרטור-לקסיקון ולא על זה שבו נתקל הגדוד או, במילים אחרות, על גדוד 17 המצרי ולא על גדוד 16; (3) תוכן השיחה של בר-לב עם יאירי נרשם (לעיל), לפחות מצידו האחד של הקו, והדברים פשוט אינם תואמים.

לפי דברי דוד בשעה 2000 לערך (למעשה, ב-2100) הוקפץ חפ"ק החטיבה ב"יסעור" מטסה לעכביש 55 כדי לקבל את קבוצת הפקודות. המג"ד הגיע ב-2200 לערך. באוהל חפ"ק אוגדה 162 נערכה קבוצת פקודות שנוהלה על ידי סגן מפקד האוגדה, דב תמרי. מצד החטיבה השתתף בה החפ"ק בלבד. קמ"ן האוגדה כרמלי הסביר שבין טרטור לעכביש נמצאו צידי טנקים. לאחר מכן הציג קצין האג"ם, גלעד אבירם, את התוכנית לנוע עם הפלוגות בפריסה רחבה, כדי לסרוק שטח רחב ככל האפשר בין שני הצירים. גיל דוד סיפר שקם ואמר שהם טועים וכי שונרי אמר לו במפורש שיש שם מתחם בו התחפרו המצרים. תמרי פנה לקמ"ן האוגדה, וכרמלי פרס

31 סיפורו של גיל דוד התפרסם בספרם של רונן ברגמן וגיל מלצר, מלחמת יום כיפור זמן אמת, המהדורה המעודכנת, ידיעות אחרונות/ספרי חמד, תל-אביב 2003, עמ' 254.

תצלום אוויר בו הופיעו רק מחפורות אישיות פזורות בשטח ומכאן שמדובר רק בצידי טנקים.

כחודשיים מאוחר יותר התברר לדוד שמדובר בתצלום אוויר ישן, כנראה, מיום פרוץ המלחמה, ב־6 באוקטובר (ב־6 באוקטובר לא נערכה גיחת צילום והמצרים עוד לא היו באזור, שנתפס על־ידם רק ב־8 באוקטובר). דוד המשיך להתעקש שמדובר במהלך שגוי. הוא עמד על כך שהפריסה חסרת היגיון: מדובר במתחם, לכן יש צורך בסיוע טנקים, בקישור ארטילרי ובסיוע ארטילריה. לדברי דוד, דרור צורף גיבה אותם, באומרו שלמד מאוגדה 143 שמדובר במתחם. יאירי ואמנון ליפקין־שחק, סגנו, היו סבילים. לאחר שהוויכוח נמשך, טען דוד, אמר תמרי ליאירי להוציא אותו ואת צורף מהדיון. הם עברו לחלק האחורי של האוהל והמשיכו לשמוע את הדברים שנאמרו. בין היתר, נאמר שם שהחיילים של שונרי מבוגרים מדי ולכן הם הובסו. על פי גרסתו של דוד, תמרי לא פסל מכל וכול את דבריו, אלא הסביר שמדובר בוותיקים ולכן ספגו אבדות ונכשלו. לאחר מכן חשש דוד שאם ידבר לא ייתנו לו להשתתף בקרב ויטענו שהוא מפחד ועל־כן נדם.

יאירי, לטענתו של דוד, תדרך את איציק מרדכי בלי לומר לו דבר על שקרה בטרטוור בלילה הקודם ובלי לעדכן אותו בדיעות שקיבל משונרי. הוא רק הציג לפניו את התוכנית. הדברים אינם מדויקים, כי בעת שהחלו לנוע, אם לא קודם לכן, ידעו החיילים בגדוד על האפשרות שנמצאים בשטח צנחנים שנפגעו בלילה הקודם. מרדכי שמע את הדברים עוד בטסה והעבירם למפקדי הפלוגות ולקצינים נוספים שנכחו בתדריך שנתן שם (ראו לעיל). דוד אומר כי נצר את הדברים בליבו מאז ועד שנת 2003. לטענתו באוגדה 162 אירע "ליקוי מאורות", היא נמנעה מלחימה חזיתית נגד צבא מצרים, וסביב העניין נוצר "קשר שתיקה".

כל המשתתפים בתדריך דחו את גרסתו של דוד. דרור צורף, שלדברי דוד היה שותף מלא לשיחה עם שונרי ולמחאה בזמן "קבוצת הפקודות", טען שלא היו דברים מעולם. אמנון ליפקין-שחק, דב תמרי, האלוף אדן ואיציק מרדכי שללו לחלוטין גרסה זו. גם הקמ"ן וקצין האג"ם של האוגדה אינם זוכרים אירוע כזה.

איציק מרדכי דחה על הסף את האפשרות שמפקדיו ידעו ולא שיתפו אותו במידע כזה. אמנם השאלות עלו, אך אין להטיל ספק בעובדה שאם חפ"ק החטיבה היה יודע שיש במקום מתחם, לא היה הגדוד נשלח בצורה כזאת. תמרי וכל הנוכחים האחרים טענו, כי ידעו רק על חוליות נ"ט. ליפקין-שחק טען, שלא ידע דבר על הימצאות כוחות מצריים גדולים בחווה הסינית. האלוף אדן אמר, כי הדברים שמתאר דוד לא התרחשו מעולם וכי יש בהם כדי לגרום עוול עצום לעוזי יאירי שאף אינו יכול לענות עליהם.³²

דרור צורף טען, כי לא היה מודיעין מעבר למידע על חוליות צייד טנקים וכי היערכות האויב במרחב נודעה לו רק כאשר בחן את תצלומי האוויר לאחר המלחמה. נאמר להם שהיתה לחימה של צנחנים, וחיילי גדוד 890 מצאו גופות של הרוגים מגדוד 582 בשטח וזיהו שהם צנחנים לפי צבע נעליהם. צורף טוען, כי האירוע שתיאר גיל דוד, לפיו שניהם התווכחו בזמן קבוצת הפקודות עם קצין האג"ם ועם קמ"ן האוגדה, לא התרחש כלל. לדבריו, זו לא היתה קבוצת פקודות של ממש. ניתן לצנחנים תדריך חפוז באוהל הודי כאשר הכל התנפנף ברוח מנחיתות המסוקים. לא היתה תמונת מצב מסודרת ולא היה מעקב אחר הדיווחים הן של לחימת כוחותינו והן

32 גרסתו של גיל דוד אצל ישראל בנדור, קרבות החווה הסינית במלחמת יום הכיפורים (טיוטה), אמ"ץ-תוה"ד-היסטוריה, ספטמבר 2010, עמ' 259-261.

של האויב. לדעתו, המודיעין נשאר "למעלה" ולא חלחל ליחידות בשטח. בשדה הקרב היתה מהומה אדירה, ואיש לא ידע היכן עובר קו כוחותינו והיכן האויב.³³

דבריו של עוזי יאירי בתחקירים שנערכו אחרי המלחמה אף הם אינם תומכים במשהו בגרסתו של דוד. הסיפורים של דוד ושל אנשי גדודו של שונרי על שיחות שניהלו עם יאירי אחרי המלחמה ועל רגשי החרטה שהביע בהן על שלא שעה לדבריו של דוד אינם יכולים לסתור את דבריו בתחקירים. מוסכם על הכול שדוד ושונרי נפגשו בטסה, דיברו על שאירע לגדוד 582 ושדוד עדכן בכך את יאירי. ברור גם שיאירי עדכן בכך את מג"ד 890 ואת מפקדי הפלוגות ושהדברים הגיעו עד לחיילי הגדוד טרם צאתם. מעבר לזה, גרסתו של דוד בעניין הזה אינה עומדת במבחן של ביקורת מקורות.

המידע שהיה בפיקוד ובאוגדה

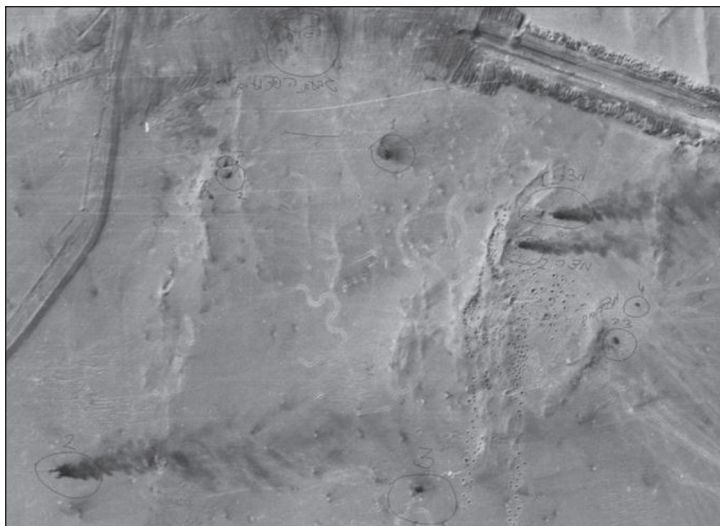
במפות ביצורים שהוכנו בפיקוד הדרום החל מ-14 באוקטובר צוינה התבצרות מהירה של הכוחות המצריים באזור "החוזה הסינית". ההתבצרות כללה שוחות אישיות, עמדות מקלעים ומרגמות ועמדות נגד טנקים כפי שניתן לראות בתצלום אוויר של מתחם גדוד 16 המצרי מבוקר 17 באוקטובר, להלן.

במפה מ-15 באוקטובר צויר במודיעין הפיקוד מערך גדודי מוקטן במרחב שבין טרטור⁴², "החוזה הסינית", והצמתים שיק-לכסיקון וטרטור-לכסיקון. ב-16 באוקטובר כבר הוגדר המערך כחטיבת. בליל 16-17 באוקטובר היתה ידועה היטב בחפ"ק דבלה ובמודיעין

33 ישראל בנדור, מסתמך על שיחה טלפונית עם צורף ב-24 בדצמבר 2005, שם, עמ' 261.

העורפי של פיקוד הדרום בבאר שבע היערכות הכוחות מחטיבה 16 וכוחות נוספים מדיביזיה 16 מצפון לציר טרטור. המערך של חטיבה 16 זוהה כלהלן: גדוד 16 נפרס מצפון לטרטור 42-43; גדוד 17 נפרס מטרטור 43 עד צומת לכסיקון-טרטור; גדוד 18 נפרס מהתעלה ועד אמיר, מצפון לציר שיק; גדוד השריון הדיביזיוני ועוד פלוגת טנקים מחטיבה 14 המצרית נמצאו מצפון לטרטור 42. גדוד ממוכן מחטיבה 18 מדיביזיה 21 נמצא באמיר (בנייני "החוהה הסינית"); גדוד ממוכן נוסף מהחטיבה נמצא ב"סגול" 185, כשני קילומטרים ממזרח לאמיר. מתמונה זו ברור שכוח הצנחנים נשלח בהתקדמותו לשטח שהיה מוקף משלושה כיוונים על ידי כוחות אויב.

המידע, שהיה ברשות הפיקוד ובכלל זה תצלום אוויר של האזור מ-15 באוקטובר, בו נראו המערכים המצריים בברור, לא הובא לידיעת האוגדות, וודאי שלא לחפ"קים שלהן. המידע שעמד לרשות המודיעין בחפ"ק האוגדה היה בעיקרו מידע של קו המגע – מדיווחים וממראה עיניים. לא היו בידיו צילומי אוויר מעודכנים של אזור הקרבות ולכן לא זוהו המערכים החפורים של חטיבה 16 המצרית מדרום למיסורי. באשר למידע שהיה, אפשר ללמוד מן התדריכים שנתן מודיעין אוגדה 162 לחטיבות במהלך 16 באוקטובר. בעדכון שניתן למח"ט 217 בעת שהתכונן לפתיחת הצירים אחר הצהריים מסר קצין המודיעין של האוגדה את הפרטים הבאים: "ציר טרטור 43 [...] מערך נ"ט עם תותחים. ציר עכביש 50 כנראה מערך קרקעי. באמיר, הקצה של התעלה הפונה מערבה, כנראה שגם שם מערך. המערכים כולם מאוישים". הנתונים הללו אמנם לא היו רלוונטיים לפעילות חטיבה 217, אולם הם סיפקו מידע על מערך צפונית לציר טרטור 43, במרחב שבין אמיר לציר עכביש.

מתחם גדוד 16 המצרי מצפון לטרטור 42, 17 באוקטובר שעה 0830
(הסימונים מתייחסים למיקום הגדוד והטנקים הפגועים של גדוד 100
ואינם נכונים)

עדכון נוסף הגיע למודיעין אוגדה 162 מסגן מפקד חטיבה 421:
"סגול" 185 [קילומטר וחצי ממערב לטרטור 40. צפונית לטרטור
42 ושני קילומטרים מזרחית לאמיר] והגבעה שמדרום-מזרח לו
שורצים 'טילאים'. התעלה מדרום לאמיר עד טרטור 42 כולל שתי
תעלות דרומה שורצת חי"ר עם טילים. גם אזור 42 בטרטור".³⁴
כל הנתונים האלה התייחסו לאויב שנמצא מצפון לציר טרטור.
זה היה האויב שאיים בפועל על שני הצירים בירי שטוח מסלול
ובירי טילים. לעומת זה, הצביעו הנתונים המודיעיניים על כך
שבוודאות כמעט מוחלטת לא היה אויב במרחב שבין שני הצירים

34 רשת כריש, שעה 1355.

-מרכז הגזרה של גדוד 890 בפריסתו הרחבה. גם ניתוח שטחי של המידע הצביע על האויב בעין: מערך נ"ט מצפון לציר טרטור וחי"ר רווי בטילים בתעלה המגיעה לטרטור 42. האגף הימני של הגדוד אמור היה לנוע מצפון לציר, שכן מהי תכלית טיהור הצירים אם לא סולק האיום שמצפון להם? כלומר, צפוי היה, באופן כמעט מובן מאליו, שאגף זה אמור להיתקל לכל הפחות בשולי מערך הנ"ט של מיסורי. היה צריך אפוא להדגיש את הסיכוי להיתקלות מצפון לציר טרטור כאחת מדרכי הפעולה האפשריות למצרים. מפקד האוגדה התעלם בתדריך מן הנתונים האלה והדגיש את הסיכוי של חדירת חוליות נ"ט לצירים עצמם. בעדות מאוחרת הוא טען, כי לא ידע על היערכות שני גדודים מחטיבה 16 על ציר טרטור, והסביר, כי חשש שהמצרים נעים עם שריונם הלוח ושוב על מנת למשוך את כוחותיו למלכודת של נ"ט מתוך התעלות של החווה.³⁵ בדיעבד, לאחר המלחמה ולאחר שסייר באתר הקרב, סיפר איציק מרדכי כי העריך את עוצמת האויב שעמד מול הגדוד בגדוד, שתוגבר בכלים נוספים שאינם מצויים בדרך כלל ברמת הגדוד:

הם הפעילו גוריאנובים [מקלע רוסי בינוני], תותחי 20 מילימטרים [כנראה שהתכוון ל"גנדישים" - תותחי 23 מ"מ], שתי מחלקות טנקים בעומק. יש שם עמדות אר-פי-ג'י רבות. הטווח הקצר הוריד לנו את הראש והטווח הארוך פגע בנו. מרגמות. כל המגנן הוא עצום. אתה בא לשם, אתה לא גומר אתו.

תצלום האוויר, שצולם ב-15 באוקטובר ושלא עמד לרשות הכוחות

35 אדן, על שתי גדות הסואץ, עמ' 210-211.

בשטח ובאוגדה, הראה שבטדטור 42 נפרס מערך חי"ר ובו לפחות חמש מחלקות, עם עמדות חפורות אך ללא תעלות קשר ביניהן ובעומקו זהו שני טנקים.

שיטת הפעולה נגזרה מהמידע המודיעיני ומהגדרת המשימה (וכפי שאמר עוזי יאירי בסיכום הפיקודי של מערכת הצליחה, היא היתה מקובלת עליו) – באין אויב מוגדר – כתנועה לקראת היתקלות. ובהגדרת שטח סריקה רחב של שני צירים במרחק של קילומטר ביניהם, נפרס הגדוד בהתאם.³⁶

האויב, כוחותינו והמשימה כפי שהובנו בדרגים השונים

לאורך כל היום ההוא, 16 באוקטובר, בלט מאוד הפער בין האופן בו הבינו המטה הכללי ופיקוד הדרום את המושגים "אויב" ו"חטיבה 35" לבין האופן בו הובנו המושגים באוגדה 162. בפיקוד הדרום דיברו על האויב במושגים של 'מערך', 'מגנן נ"ט', 'פקק' ו'פלונטר'. באוגדה דיברו על צידי טנקים – חוליות קטנות של אנשי חי"ר מצוידים בנשק נ"ט – אר-פי-ג', תול"רים בי-10 ו-בי-11 ואולי התכוונו גם לטיילי נ"ט, שהיו פרוסים כמסך מאבטח לפני מתחם ההגנה העיקרי, שהיה מיסורי. מתוך הפער הזה נוצר גם הפער בהגדרת המשימה: הפיקוד והמטכ"ל דיברו על התקפה משולבת של חטיבה 35 ואוגדה 162, חי"ר וטנקים, לפתיחת הצירים. באוגדה הפכה ההתקפה האוגדתית המשולבת למבצע סריקה גדודי בחיפוש אחר צידי הטנקים.

מכלל ההתייחסויות של שר הביטחון, הרמטכ"ל וסגנו, מפקד החזית ומפקד הפיקוד ובמידה רבה גם של מפקדת אוגדה 162 עד

36 דברי יאירי בכנס הצליחה של פיקוד הדרום ב-24 ביולי 1974.

לשעות הערב לחטיבה 35, כאשר זאת הגיעה לזירה, ברור שהם דיברו על חטיבה בשלמותה, עם מפקדה, גדודים, סיוע עצמי, יחידות חטיבתיות וכל שאר המרכיבים הנכללים במונח "חטיבה". מה שבאמת הגיע לשטח היה חפ"ק חטיבתי קטן – מח"ט, סמח"ט, קצין אג"ס, קמ"ן, קמב"ן, קצין רפואה וקצין קשר – עם כמה קצינים שנשפחו אליו (נחמיה תמרי, אבנר חרמוני ועוד) ומעט קשרים וסמלי מבצעים; גדוד 890 פחות שתיים וחצי פלוגות – שתיים שנלקחו ממנו בתחילת המלחמה (א ו-ו) וחצי הפלוגה המסייעת שנשארה בראס-סודר. אף על פי כן, עדיין היה זה גדוד תקני שכלל ארבע פלוגות. בעת ההטסה צורפה לגדוד פלוגת הרפואה החטיבתית בפיקודו של ד"ר אפרים סנה, אלא שגם היא חסרה שלושה משבעה הצוותים הרפואיים שלה שנשארו במרש"ל בפיקודו של מפקד הפח"ח [פלוגת חיל רפואה חטיבתית] לפני המלחמה, ד"ר מיקי קראוס.

באוגדה 162 לא התקיים כל נוהל קרב אוגדתי לקראת הפעולה, אפילו לא קבוצת תכנון מינימאלית, שבמהלכה עשויות היו לצוץ תהיות בנוגע לאויב שאפשר והיו מעלות את המידע שהיה ברשות האוגדה ומביאות לפניות למודיעין הפיקוד. בעיני מפקד האוגדה אדן המשימה היתה משולשת: (1) טיהור המרחב בין עכביש לטרטור; (2) ניקוי התעלות והצירים עצמם; (3) יצירת מסך אבטחה מצפון לציר **טרטור**. הצנחנים היו אמורים לנוע מערבה, על הצירים עצמם וביניהם – אגף ימין על **טרטור** ואגף שמאל על עכביש. לתפיסתו של אדן, השיטה נגזרה מן הצורך לטהר את שני הצירים ולמנוע חדירה אליהם מצפון ומהיעדר יעד אויב מוגדר – את האויב צריך היה לחפש. בניגוד להנחיית גונן (ראו לעיל) שחטיבה 35 תתקוף בחיפוי טנקים, השיטה שהכתיב אדן לא כללה ליווי צמוד של טנקים או של נגמ"שים, ורק פלוגת סיור מוקטנת על נגמ"שים (במבה) הועמדה בכוננות לסייע בחילוץ במידת הצורך. אדן חשב שאין טעם לשלוח

טנקים בלילה נגד צייד טנקים, אבל לא בחן אפשרויות אחרות של שיתוף פעולה. בעדות מאוחרת הוא חזר והדגיש כי מטרת הפעולה היתה העברת הדוברות ולא הרחבת המסדרון. מח"ט 35 הבין שמשימתו לסרוק את השטח בין טרטור לעכביש ולטהר אותו מחוליות צייד טנקים. בתחקיר שנערך בנובמבר 1973, הוא תיאר:

לאחר שהגעתי לחפ"ק בכישוף פגשתי את ברן [...] הוא אמר לי: "אריק מעבר לתעלה, העסק סגור על ידי צייד טנקים, קח כל מי שיש לך ביד, תתפרס רחב עד כמה שאפשר [...] תנוע ותהרוג אותם" [...] אני אז לא הבנתי בדיוק את המשמעות של "החוזה הסינית" ומיסורי. מתחילת הנחיתה שלי ועד תחילת התנועה של הגדוד היה מקסימום שעה. לא היו שום פקודות ושום תדריכים [...] לא היה שום מודיעין.

מג"ד 890 הבין שמשימתו:

לטהר את אזור הצירים טרטור ועכביש, ולפזר כוחות בשטח מצפון לציר טרטור כדי להוות מעין חיץ ולמנוע מהמצרים אפשרות להסתנן בחוליות ולפגוע בכוחותינו הנעים על הצירים. השטח מדרום לעכביש כנראה נקי מפני שזה הנתיב שנעה בו האוגדה השנייה. הגדוד צריך להתפרס עד למרחק של 2.5 קילומטרים מציר טרטור – טווח הסאגר – כדי להוות חיץ ולהבטיח שלא יוכלו לפגוע בטילים בטנקים וברכב שינוע על הציר.³⁷

37 חוברת פנימית של גדוד 890, החווה הסינית: הגדוד במלחמה, 1975, עמ' 19. בחוברת אחרת, שהוציאה מחלקת היסטוריה, מופיעה פקודה בנוסח

על תחושת הדחיפות ששידרה האוגדה סיפר מרדכי: "רצו שאצא עם שלוש פלוגות [ולא להמתין לסבב הבא של המסוקים שהעבירו את הגדוד מטסה]. התעקשתי לחכות לכל הכוח". בסבב האחרון של המסוקים הגיעו לעכביש 55 סגן מפקד הגדוד, דרורי, ועמו גם התאג"ד. הגדוד כבר החל לנוע והיה עליהם לרוץ אחריו ולהשיגו.³⁸ ארגון הכוח היה בעייתי ועל כך העיר המח"ט: "הם אמנם הצליחו להעמיס די הרבה תחמושת על הגב, אבל לא היו מאורגנים כמו שצריך". השילוב של לחץ הזמנים, המידע החלקי ואולי גם הלהיטות של המפקדים ושל החיילים להיכנס לקרב הראשון במלחמה היו בעוכרי הגדוד. הסיוע היחיד שניתן לגדוד 890 היה פלוגת הסיור שנקראה ברשת הקשר במבה. על מפקד הפלוגה, שלמה גורן, הוטל לרכז את שבעת הנגמ"שים שלו בצומת טרטור-עכביש בכוננות לחילוץ ולסיוע. אולם ב-0215 נשלחה מחצית הכוח לבדוק את אפשרות המעבר בציר עכביש, ובצומת נותרו שלושה נגמ"שים בלבד (ראו להלן).

בנוהל הקרב שצריך היה להתקיים לקראת היציאה היו כמה כשלים. התהליך היה חפוז ולחוצץ, במיוחד עבור גדוד שרק באותו יום נכנס באמת לקלחת המלחמה; התדריך שניתן למפקדים היה שטחי ובגלל לחץ הזמן לא ניתן לחיילים תדריך ממשי. בתחקיר שערכה חוליית אית"ן [איתור נפגעים] בקרב פצועי הגדוד, לאחר הקרב, התברר שמעטים מהם ידעו מה היתה המשימה ומה היו היעדים ולרובם לא היה מושג היכן אירעה ההיתקלות עם המצרים. המודיעין שניתן לכוח היה מצומצם מאוד, שגוי ורחוק מרחק רב

מסודר, אולם הדבר לא עולה בקנה אחד עם עדויות המח"ט והמג"ד, וייתכן – כפי שהיה מקובל בימי המלחמה – שזו פקודה שנרשמה מאוחר יותר לשם כיסוי.

38 דברי מרדכי בכנס מג"דים אוגדה 162, נובמבר 1973.

אזור הצליחה והחווה הסינית

ממיצוי המידע המודיעיני שהיה ברשות האוגדה. שיטת הפעולה נגזרה מן המודיעין השגוי שנמסר לכוח ולא מן המשימה שהוטלה עליו והיא לא התאימה למצב עימו התמודד הגדוד במהלך הלילה. מסיבה זו גם החליט אדון, למרות הנחיית גונן (ראו לעיל), שאין טעם בליווי טנקים לכוח: אם האויב הוא צייד טנקים, יהיה זה חסר היגיון לשלוח טנקים לשטחי ההריגה שלהם – בוודאי לא בלילה.³⁹ יאירי ומרדכי, שהבינו שמשימתם לחפש צייד טנקים, קיבלו את הנימוק בהבנה.

החיפוש אחרי צייד הטנקים

אחרי התדריך, מספר מרדכי:

יצאתי מהחפ"ק, קראתי למפקדי הפלוגות והסברתי להם: כאשר נגיע לצומת עכביש-טרטור, הפלוגה של אלי שורק תפרוס מדרום לציר עכביש. בין עכביש לטרטור תפרוס פלוגה ג של מרגל. אני אנוע עם החפ"ק מלפנים בין שתי הפלוגות. מאחורי, בטווח טקטי, פלוגה ב של יקי ואחריה פלוגה ד של איתי. אחריהם התאג"ד של ד"ר פיני לבנה. אחריהם מחלקת הקצינים בפיקוד רס"ן איציק מצא. ובמאסף הפח"ח של ד"ר סנה. ברגע שנראה אויב או ניתקל בחוליות, ניצור מגע, נרתק מהחזית ופלוגות העומק יתקפו אותם מן האגף על פי תנאי השטח. "בהצלחה, לנוע!!!"

הטיהור נועד להתחיל ממסעף עכביש-טרטור לכיוון לכסיקון ולכלול את השטח בין שני הצירים ומרחב של כמה מאות מטרים מצפון לטרטור. במרחב זה יוצבו מחלקות שיבודדו את ציר טרטור

39 אדון, על שתי גדות הסואץ, עמ' 210-211, ודבריו בכנס הצליחה של פיקוד הדרום ב-24 ביולי 1974.

מאמיר. לאחר איתור האויב אפשר יהיה לרכז את הכוחות הפזורים להתקפה.

לגבי שעת התחלת התנועה קיימים הבדלים בין גרסאות שונות. המח"ט דיווח על תחילת תנועה ב-2300. בתחקיר שנערך זמן קצר לאחר המלחמה, אמר איציק מרדכי שהגדוד התחיל לנוע בחצות ומאוחר יותר אמר כי היה זה ב-11 בלילה. גיל דוד זוכר שהתנועה התחילה חצי שעה אחרי חצות. נראה שהתנועה החלה בין 11 לחצות. עשרים דקות אחרי חצות דיווח חפ"ק דבלה למטכ"ל שחטיבה 35 התחילה לנוע למשימתה – טיהור אזור ציר עכביש בחווה הסינית. ב-0132 נמסר דיווח תמוה לאג"ס מבצעים במטכ"ל ולפיו הסיוע הארטילרי של אוגדה 162 התחיל לפעול לטובת חטיבה 35 [??].⁴⁰

הפקודה היתה לנוע על הציר מעכביש 55 לצומת עכביש-פוטון ומשם לנוע בפריסה. בתחילת התנועה הוביל החפ"ק הגדודי, אחריו פלוגות ב, ג, ה ופלוגה ד בסוף הטור הגדודי. במאסף נעו חפ"ק החטיבה עם המח"ט, הסמח"ט וקציני מטה; מאחוריהם נע התאג"ד ובראשו סרן ד"ר לבנה ועמו דרורי הסמג"ד. סמוך לצומת עכביש-פוטון התמקמה פלוגת הרפואה החטיבתית בראשות ד"ר אפרים סנה.

לאחר הליכה של כמאתיים מטרים לעבר הכביש מהדיונה, עליה הנחיתו המסוקים את הגדוד, נפתחה על הגדוד אש מהדוברות שהמתינו לפתיחת הציר. כאשר הבחינו צוותי הדוברות באנשים הנעים בחולות, היו בטוחים שזו פשיטת קומנדו מצרי ופתחו באש מקלעים. לוחמי הגדוד הדליקו פגסים ולאחר צעקות, תיאומים

40 ישראל בנדור, מסתמך על סא"ל אורן, מחברות אלחנן, ארכיון צה"ל, מחברת 7 – חטיבה 35, להלן: אורן, מחברת 7 – חטיבה 35.

ונצנוצי אורות פסקה האש.⁴¹ יהודה דובדבני סיפר שהסמג"ד דרורי קפץ על טנק, דפק בכפף"ד [כובע פלדה] וצעק: "אנחנו יהודים! אנחנו יהודים!". משהו מאנשי הדוברות אמר למרדכי: "תפתחו מהר את העסק הזה כי מצבנו כאן מאוד לא נוח".

לאחר ההיתקלות בדוברות המשיך הגדוד לנוע על ציר עכביש עד שהגיע לצומת עכביש-טרטור. כאן החלו הפלוגות להיפרס: פלוגה ה - מדרום לציר עכביש; פלוגה ג נעה בין שני הצירים; פלוגה ב - מציר טרטור וצפונה. המג"ד עם חבורת הפיקוד ומאחוריו כוח העתודה (פלוגה ד) נעו על ציר טרטור.

במהלך התנועה התברר שציר עכביש פתוח והצנחנים גם ראו רכב נוסע מולם. אדן אמר למח"ט להעביר את הפלוגה שנעה מדרום לעכביש לציר טרטור. יאירי הורה למרדכי לשנות את הפריסה, לוותר על התנועה מדרום לציר לעכביש ולהרחיב את הפריסה מטרטור צפונה. כתוצאה מכך עברה פלוגה ה לנוע מאחורי שאר הגדוד והיוותה לו עתודה או "פלוגת עומק". פלוגה ב נשארה במקומה, פלוגה ג עברה גם היא צפונה לציר טרטור ופלוגה ד התפרסה בין ציר טרטור לציר עכביש. חפ"ק החטיבה הלך כ-150 מטרים אחרי חפ"ק הגדוד, ומרדכי הלך באמצע הפלוגה הראשונה.⁴² יאירי ודוד צעדו בראש חפ"ק החטיבה, ובמרחק מה מאחוריהם היו הסמח"ט, אמנון ליפקין-שחק, נחמיה תמרי, שהצטרף לחפ"ק בתחילת המלחמה ללא תפקיד מוגדר, אבנר חרמוני, לשעבר מפקד הסיירת, עופר כהן, קמב"ץ החטיבה, ד"ר חסין, הרופא החטיבתי, סמלי המבצעים והקשרים.

במבט לאחור סיפר ליפקין-שחק, כי בדרך לחווה הסינית

41 חוברת הגדוד במלחמה, עמ' 20.

42 דברי מרדכי בכנס הצליחה בפיקוד הדרום ב-24 ביולי 1974.

התעוררו אצלו סימני שאלה בקשר לקרב. הלילה היה בהיר; הכוח הלך פרוס במישור, בולט מאוד על פני השטח; בהדרגה נצפו פצצות תאורה וטילי נ"ט במעופם, כאשר בתחילה לא הבינו הלוחמים שמדובר בטילים. קרוב לצומת טרטור-עכביש זיהה ליפקין-שחק זחל"ם של צה"ל ולידו ארבע גופות – "כאילו מישהו סידר אותן בשורה". הוא האיר עליהן בפנס. ליד הגופות לא נמצאו כלי נשק, אך הוא הבחין מיד בנעלי הצנחנים. בתחילה, הוא היה בטוח שאלו גופות של חיילים מצריים. כאשר התקרב עם נחמיה תמרי וגיל דוד זיהה שמדובר בחיילים ישראלים, הוא הזדעזע: "פעם ראשונה שהבנתי שיכול להיות מצב שחיילים ישראלים שוכבים שם, גופה ליד גופה, ואף אחד לא פינה אותם".⁴³

התנועה היתה איטית מאוד. השטח נסרק במשקפות ובאמצעי ראיית לילה, שנלקחו שלל מן הקומנדו המצרי על ידי פלוגה ד באביר-רודס, ועצמים חשודים נבדקו בקפדנות. איטיות התנועה נבעה גם מהצורך לתאם בין הפלוגות הפרוסות בפריסה רחבה ולהבטיח שכוחות משנה לא ייתקלו אלה באלה. הירח עמד לשקוע והחשכה גברה. תוך כדי התנועה ירו המצרים מדי פעם פצצות תאורה ואלה הצמידו את הגדוד לקרקע והאטו עוד יותר את תנועתו. מדי פעם נשמעו הדי ירי ארטילרי ונראו שובלים אדומים וזהובים של ירי טילים. באזור הסמוך לציר התנועה של הגדוד שרר שקט גמור.⁴⁴

המג"ד השתדל לשמור על חזית ישרה. בשלב מסוים נאמר לו שהתקדמותו איטית מדי וכי עליו להגביר את מהירות תנועתו. אחרי השעה 0100 לערך אמר יקי לוי (מפקד פלוגה ב) למרדכי שנדמה לו שראה מישהו בגופייה. מרדכי: "אמרתי לו: אם זו גופייה,

43 שירי לב ארי, "מאותו לילה נורא", העיר, 29 בינואר 1999.

44 חוברת הגדוד במלחמה, עמ' 20.

זכור מה שאמרתי לך בתחילה, אתה לא פותח באש עד שאתה לא מוודא שזה באמת ערבי". במקרה אחר הבחין יקי בחפץ חשוד ואחר כך התברר שזו היתה שלדת רכב ישנה.

המשימה כללה השמטת מחלקות במהלך התנועה על מנת ליצור חייץ מפני חדירת חוליות נ"ט מצפון לציר טרטור ולאבטח את תנועת הכוחות לעבר הגשר. המחלקה הראשונה (למעשה, המחלקה היחידה) שהושמטה היתה מחלקה 2 מפלוגה ב בפיקודו של איתן פייטנבאום.⁴⁵ המג"ד פקד עליו להתחפר ולהתכונן להתקפות אויב מכל הכיוונים והלוחמים החלו לעשות זאת. בפלוגה ב, שנפרסה מימין לחפ"ק הגדוד, נותרו שתי מחלקות. חפ"ק הגדוד נמצא בין הפלוגה המוקטנת לבין פלוגה ג בפיקודו של סגן מרגל. פלוגה ד בפיקודו של איתי מיכאלי נמצאה במרחב בין הצירים – טרטור מצפון ועכביש מדרום. פלוגה ה בפיקודו של אלי שורק נעה מאחור, היא הספיקה להתקדם כ-500 מטרים על ציר טרטור כאשר נפתחה האש.

45 איתן פייטנבאום שרד את הקרב ואת המלחמה. הוא נהרג בתאונת דרכים בשובו מביקור אצל משפחה שכולה לפנות בוקר ב-5 בנובמבר 1973. ראו מעוזיה סגל, עדויות בגובה החול: קרב הצנחנים בחווה הסינית, מודן, בן-שמן 2007 עמ' 258–263.

מערכת הצליחה - פעילות בליל 16-17 באוקטובר

חלק רביעי

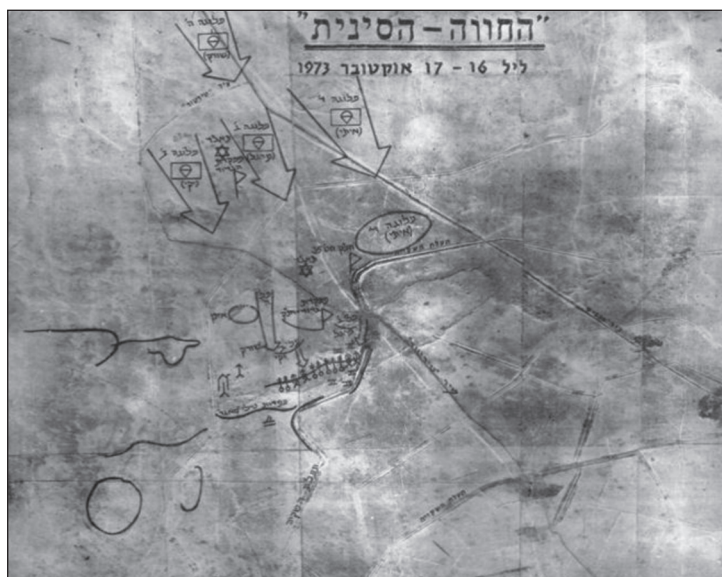
הקרב

טרטור 42 – ההיתקלות

על פי הדיווח ברשת המבצעים האוגדתית התחיל הירי ב־17 באוקטובר בשעה 0240. הרישום הזה פיגר במקצת אחר האירועים, ולפי רשת המבצעים החטיבתית ערד וגם לדברי המג"ד נפתחה האש מוקדם יותר, בין השעות 0130 ל־0150.⁴⁶ תחילה נשמעו כמה צרורות של רובה קלצ'ניקוב ואחר כך נורתה אש ממערב למזרח. הכוח לא השיב באש, בהתאם להנחיה לנסות לוודא שאין מדובר בפצועים שנשארו בשטח מן הקרבות בלילה הקודם. בדיעבד התברר שזה היה הירי הראשון של המצרים. הכוח נעצר ואז, מספר מרדכי, "החלה אש תופת".

לצרורות הירי נוסף ירי משימות אש סכנה של מרגמות. הפצצות נפלו ישירות על חפ"ק החטיבה שנמצא מעט מדרום לטרטור וסמוך לתעלת השקיה רחבה, ואנשיו קפצו לתוך התעלה. יאירי שמע בקשר את פקודות המג"ד וכך עמד על המתרחש. הוא הבין שמרדכי ניסה לאגף את המערך המצרי מכיוונים שונים, אך ללא הצלחה.

46 רשת ערד מבצעים חטיבה 35, 170150. בראיון בנובמבר 1973 אמר איציק מרדכי שהגדוד החל לנוע בחצות, וההיתקלות היתה ב־0130. אורן, מחברת 7 – חטיבה 35. ראו גם חוברת הגדוד במלחמה, עמ' 21.

פריסת גדוד 890 בקרב בטרטור 42

בהדרגה התברר שמדובר בבעיה קשה. מרדכי רצה להפעיל את פלוגת העתודה (פלוגה ד) משמאל, אך בדיעבד שמח שלא עשה זאת, כיון שגם היא היתה נפגעת קשה. התברר שהמערך המצרי רחב וצפוף. מספר הנפגעים הלך וגדל ועל הכוח נורתה גם אש ארטילרית. יאירי החל אז להבין את המצב לאשורו: "תפסתי כי יש לי כאן עסק עם מערך ולא עם חוליות"⁴⁷.

בדיעבד התברר שהגדוד נתקל במערך קווי, שנפרס סמוך לטרטור 42 ומצפון לציר, ובו חי"ר, מקלעים כבדים מסוג גוריאנוב ותול"רים ומאחוריו טנקים, עמדות למשגרי טילי סאגר ומרגמות.

47 עוזי יאירי בכנס הצליחה של פיקוד הדרום ב-24 ביולי 1974.

בעורף המערך, מצפון-מזרח, באזור סגול 185, נמצאו ככל הנראה כוחות אויב נוספים. זה היה הקו הראשון של גדוד 16 מחטיבה 16 המצרית, ומאחוריו מערכים נוספים שנחפרו בצפיפות.⁴⁸ "הבעיה העיקרית", אמר מרדכי, "היתה שלא היה אגף לעסק הזה. פלוגה אחת משכה ימינה 500 מטר, ניסתה לאגף ולעלות, ונתקלה בכוח חזיתי. כלומר, מכל מקום שניסינו לאגוף היתה חזית". בשחזור אחרי הקרב נמצאו כעשרה מקלעי גוריאנוב בשטח, שתי מחלקות טנקים שנפגעו ועמדות אר-פי-ג'. על פי עוצמת האש, העריך איציק, כי לפני הגדוד נמצא כוח אויב בסדר גודל של גדוד מוגבר באמצעים שונים. לא היה אפשר לאגף אותו וכל ניסיון איגוף היה כרוך בנפגעים רבים. נראה למרדכי שגם מקלעים שנועדו לירי נגד מטוסים ירו לעברם בקצב מהיר ביותר.⁴⁹

בתוך זמן קצר מתחילת ההיתקלות נקלע הגדוד למצב קשה. שתי פלוגות מתוך הארבע נמצאו תחת אש חזקה; רבים נפגעו ובהם מפקדים. פלוגה ב אף לא יכלה לפנות בכוחות עצמה את נפגעייה ומחלקה 1 שלה נמצאה במרחק קצר מאוד מהקו המצרי. המג"ד נמצא בין שתי הפלוגות (ב ו-ג). בסיס אש שארגן מפלוגות ג ו-ד היה הכוח העיקרי ששמר על מגע אש עם האויב ומנע ממנו את האפשרות לצאת מעמדותיו ולהסתער על שתי הפלוגות ה"תקועות" בטווחים קצרים מאוד ממנו.

48 לימים, כאשר נפגש שר הביטחון יצחק מרדכי עם שר ההגנה המצרי טנטאווי שהיה ב-1973 מפקד גדוד 16, סיפר לו המצרי, כי הוא ואנשיו נמצאו במקום מתחילת המלחמה וכי קיבלו תגבורת נ"ט, ארטילריה ומרגמות כדי לחסום את הצירים. הם היו בטוחים שהוטלה לעברם התקפה שמטרתה לכתר את הגדוד ולהשמידו. ישראל בנדור, שם, עמ' 268, מסתמך על ראיון שלו עם מרדכי.

49 דברי מרדכי בכנס מג"דים של אוגדה 162 אחרי המלחמה.

איתי מיכאלי, מפקד פלוגה ד, סיפר כי עם הפתיחה באש שטוחת מסלול ירד מטח ארטילרי על חפ"ק החטיבה ועל הפלוגה שלו, שנמצאה מעט מדרום לטורטור. הוא שמע בקשר על ההיתקלות של פלוגה ב ועל האיגוף השמאלי של פלוגה ג. המח"ט נכנס לתעלת השקיה רחבה וקרא לו להיכנס עם הפלוגה לתעלה.

מורדכי הורה לסמג"ד דרורי לפרוס את התאג"ד, לסמן אותו ולכוון אליו את פינוי הנפגעים. הוא פקד על יקי לוי לרתק ולאגף עם כוחו מימין, ושאל את יקי אם יוכל לבדו להתגבר על האויב. יקי ענה שניסה. המצרים הגיבו בירי פצצות תאורה, רקטות אר-פיג'י ופגזי מרגמות. איציק החל להבין מקצינים שהסתפחו לפלוגה ב, ג'קי חכים ואחר כך בנצי עציון, שמספר הנפגעים גדול, שיקי נפצע קשה ושהפלוגה אינה מסוגלת להסתער על המתחם שניצב מולה.

פלוגה ב

מפקד מחלקה 1, חזי דחבש, סיפר כי האש שירו המצרים בהתחלה לא היתה צפופה, אך היא גברה במהירות. לאחר מעשה, התברר כי יקי היה כבר פצוע בזמן שניסה לאגף את המצרים. הוא נפצע ברגלו בדקות הראשונות של הקרב, חבש את עצמו והמשיך לפקד על לחימת הפלוגה. הוא הציב רתק פלוגתי וניסה להסתער פעמיים או שלוש, אך ללא הצלחה. שאול מילר, מפקד מחלקה 3, יצא להסתערות עם ארבעה חיילים. הוא וחייל נוסף נפגעו עם תחילת ההסתערות וסגן עציון נטל את הפיקוד על שרידי מחלקה 3.

לאחר שניסיון ההסתערות של מילר נכשל, פקד יקי על דחבש לאגף מימין "ולקפל" את המערך מימין לשמאל. דחבש חשב שהוא מסתער על חוליות נ"ט. הוא צעק "מחלקה 1, אחריי". לידו ומימין

רץ סגן ג'קי חכים ובצד השני ומשמאל רץ סגן מפקד הפלוגה, אייל רז. מרבית חיילי מחלקה 1 קמו והסתערו, ובתוך זמן קצר נהרגו ונפצעו רבים. בין ההרוגים היו מפקד הפלוגה, יקי לוי, וג'קי חכים, שנפגע מפגיעת כדור בליבו.⁵⁰

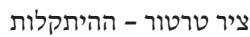
דחבש ראה לפניו שוחות שחפרו החיילים המצריים. השוחות יצרו מעין קו בכיוון כללי מצפון לדרום. הוא זרק רימונים לתוך השוחות. מאחוריו רצו כ-15 עד 20 חיילים. חלק מהחיילים נשארו באזור ההיתקלות יחד עם מחלקה 3. תוך כדי ההסתערות הוא ראה במרחק עשרות מטרים ממנו חיילים מצריים ומקלעים. הוא קרא למפקד הפלוגה (ברשת אלתור – הרשת הפלוגתית) כדי לומר לו שמדובר בכוח גדול. חייל השיב לו שמפקד הפלוגה נפצע. דחבש אמר לאייל רז שיקי נפצע, וכי עליו לקחת את הפיקוד על הפלוגה. רז חזר להחליף את יקי, וגם הוא נפצע. כאשר הגיע למחלקה 3, נפגע רימון זרחן בחגורו, והחגור עלה באש. הוא נפצע קשות בבטנו ונחבש. דחבש הוסיף לקרוא ברשת הפלוגתית ומאחר שלא נענה, עבר לרשת הגדודית ודיווח למג"ד שראה כוח מצרי גדול. לדבריו, מרדכי אמר לו שהוא שולח אליו את פלוגה ה.⁵¹

חפ"ק המג"ד ובסיס האש

איציק מרדכי ריכז את כל צוותי המא"ג [מקלע אחיד גדודי], המרגמה והמרנ"ט [מטול רימונים נגד טנקים] של פלוגה ג, קידם אותם אליו, זיהה להם מטרות וקבע להם גבולות גזרה: "אתם יורים לכיוון שממנו יוצאת האש", אמר לחיילים, "כוונו את כל הכלים

50 חזי דחבש בחוברת פלוגתון, עלון פלוגה ב, נובמבר 1972, עמ' 49.

51 ישראל בנדור, שם, מסתמך על ראיון עם דחבש.

6/30/15 9:33 AM

איציק עצמו "היה מרוכז בלחימה, וכל הזמן דיבר ונתן פקודות בקשר. כל כמה דקות ראיתי אותו מתרומם, מרביץ מחסנית בקלצ'ניקוב ויורד במקום." הקשר, שלום דוגה, שהיה עמו, הוסיף: "המג"ד התנהג בצורה מדהימה. כשירו עלינו הוא נתן לנו מכה בראש ואמר: תתכופפו! [...] הייתי אתו שלוש שעות לפחות, ופעם אחת אפילו הוא לא התכופף. הוא דיבר בקשר בנחת, כאילו כלום לא קורה, ולא איבד את הצפון".⁵²

המג"ד ביקש סיוע ארטילרי, אבל נענה שזה בלתי אפשרי – הארטילריה עסוקה במתן סיוע לכוחות הצולחים ולכוחות שסמוכים לתעלה. הוא פקד על פלוגה ה, בפיקודו של אלי שורק, לחבור אל פלוגה ב דרך המחלקה של איתן פיכטנבאום. עם פלוגה ה היתה מחלקת הקצינים המסופחים בפיקודו של מצא וסגנו, דני אנגל. מרדכי הורה להם לנסות למצוא אגף שדרכו ניתן יהיה להיכנס למתחם ולתפוס מאחז. בזמן התנועה אמר לו אלי שורק כמה פעמים שנורית עליו אש יעילה ביותר וכי בפלוגה ב יש נפגעים רבים ומוכרחים לחלצם.

פלוגה ג

משראה המג"ד שניסיונותיה של פלוגה ב, שניצבה מימינו, להסתער על המתחם המצרי נבלמים, הורה לפלוגה ג לנסות לתקוף את המתחם מן האגף השמאלי ולתפוס בו מאחז. מפקד המחלקה המוביל, גוזלן, החל באיגוף. הוא ראה במשקפת דבר שנראה לו כתעלת קשר או תלולית עפר ארוכה במרחק של כמאתיים מטרים ורץ לעברה. לאחר כמה עשרות מטרים נפתחה עליו אש חזקה, ככל הנראה, ממקלע של טנק. הוא נפצע ובעקבותיו נפגעו גם שלושת

52 סגל, עדויות בגובה החול, עמ' 131–133.

הסמלים שרצו אתו – בן כרמל, אשר זרוק וחיים שחר. בדיעבד התברר שהמרחק מנקודת ההתחלה שלו למצרים היה גדול יותר מכפי שהעריך אותו. המצרים שמעו את זעקות הפצועים וירו פצצות תאורה. כמה חיילים שניסו לחלץ את ארבעת הפצועים נפגעו אף הם בניסיון החילוץ.

מפקד מחלקה 1, רוני בר ניר, היה מאחורי גוזלן וניסה לחלץ אותו ואת אנשיו. עמו נע ישי אברמובסקי, קצין שנספח לפלוגה ג. ישי נפגע בראשו ובכתפיו כאשר ניסה להרים את אחד הפצועים, אך לא איבד את הכרתו. בר ניר חבש אותו ופינה אותו בזחילה לתלולית שמאחוריה רוכזו פצועי הפלוגה ומשם הוא הועבר לתאג"ד.⁵³ כאשר חזר לפלוגה אחרי שפינה את ישי, ארגן רוני את פינוי שאר נפגעי של פלוגה ג, שרוכזו בנקודה איסוף פלוגתית, ומשם אל התאג"ד.

המ"פ, מרגל, ארגן בסיס אש חזק שיחפה על החילוץ. שני מ"כים, ברוך שפיגל ודוד כץ, נכנסו עם כמה חיילים לשטח המוכה וניסו לחלץ את הנפגעים תחת אש חזקה ביותר. שפיגל, חברו של חיים שחר, סמל המחלקה שנפגע קשה, שמע את זעקותיו. עם חייל נוסף הוא הגיע אל שחר וחילץ אותו אחורנית אל מעבר לתלולית העפר. מרגל עלה לצפות מעבר לתלולית ונפגע בראשו. יואב מתן, סגן מפקד הפלוגה, תפס את מקומו וכעבור זמן קצר נפגע גם הוא.⁵⁴

נשקם של החיילים תפקד בקושי בחולות. כמעט כל ה"עוזים" נסתמו, כמה בזוקות שהמשבטים שלהם התמלאו חול לא ירו, וכך גם הרומ"טים [רובי מטען] ומקלעוני אף-אן, שלעתים ירו ירי בודד ולפעמים נסתמו בכלל. אפילו מקלעי המא"ג, האמינים יותר, נסתמו

53 סגל, שם, עמ' 134–135.

54 החוברת הגדוד במלחמה, עמ' 21.

בחלקם. הכלי היחיד שתפקד כהלכה היה הקלצ'ניקוב, אלא שהוא נמצא רק ברשותם של קצינים אחדים. לרוב החיילים היתה זאת טבילת אש ראשונה, ועבר זמן עד שעיכלו את משמעותה ואת מהות המפגש עם המוות. סיפר ששון גמליאל, חייל בפלוגה ג, שנפצע ופונה לנקודת ריכוז הנפגעים של הפלוגה:

ישבתי ליד החובש וטיפלתי בעצמי. לא נתתי שיטפלו בי כי היו נפגעים יותר קשים ממני. הסרס"פ [סגן רב סמל פלוגתי] אלי בניאס הביא פצועים [...] ואמר: אנטוניו גמר. [...] הייתי המום לגמרי. הבנתי פתאום את המשמעות של מה שאנחנו עושים שם, הבנתי שאנחנו לא בסרט ושה לא משחק ילדים ושגם אני יכול למות. היינו בעמדה חשופה בשטח, חטפנו כדורים מכל הכיוונים. הקרב הפך שטוח כמו רצפה, ולא יכולנו להסתתר מאחורי מחסה כי לא היה שם שום דבר כזה, הכול מזל.

בפלוגה ג היה חובש אחד בלבד, אורי גת, והדברים שסיפר עליו עוזי ולדמן (ערן), קצין שהצטרף לפלוגה ופיקד עליה לאחר המלחמה, מזכירים את שירו המפורסם של נתן אלתרמן אליפלט:

אורי גת היה חייל שלי. הוא היה חייל מצ'וקמק מארץ המצ'וקמקים. שלחנו אותו לקורס חובשים כדי שיצא ממנו משהו, אבל גם כחובש הוא היה מצ'וקמק. בחווה הסינית אורי גת פעל בקור רוח לא רגיל. כשהחיילים הורידו ראש, כשאף אחד לא זז מהמחסה, גת היה היחיד מכל הפלוגה שפעל מתחילת הירי בלי לאות.⁵⁵

55 סגל, עדויות בגובה החול, עמ' 137-138.

בשתי הפלוגות שנמצאו מצפון לטרטור, נפגעו ללא הפסק לוחמים ונעשו מאמצים לחלצם. אולם, בכל פעם שיצאו ארבעה עד חמישה לוחמים לפנות פצוע, נפגעו עוד שניים, ומספר הנפגעים הלך וגדל. למג"ד היה ידוע שמפקד פלוגה ב, יקי, ושמפקד פלוגה ג, מרגל, נפגעו, אך הוא לא ידע שהם נהרגו. דודי ורדי, מפקד מחלקה 2 בפלוגה ג, סיפר שבתחילה הוא נע עם המחלקה שלו מאחור, כאשר אותו נמצאים יואב מתן, ועוזי ולדמן. כאשר שמעו בקשר שמרגל נפגע, רץ מתן קדימה עם כשמונה לוחמים ליטול את הפיקוד על הפלוגה.⁵⁶ לאחר שיואב מתן נפצע, שלח מרדכי את יהודה דובדבני לתפוס את הפיקוד על הפלוגה. הוא הורה לו לחלק את הפצועים ולירות לעבר המצרים המחופרים ממול, אך לא להתקדם. הוא התרשם כי הירי עד אז הועיל והמצרים לא התקדמו. דובדבני רץ מרחק של כ-300 מטרים, בשטח מוכה אש, והגיע אל הפלוגה. הוא שמע צעקות של הצנחנים הפגועים מן הכיוון בו נמצאו המצרים. הוא נתן פקודות לחלק את הפצועים, אולם איש מן החיילים סביבו לא זיהה את קולו ולא נענה לו. דובדבני לקח אפוא אלונקה והתחיל לזחול בעצמו לעבר הפצועים, שהיו במרחק 50 עד 60 מטרים מעמדות המצרים. היו שם שלושה – יורם שחר היה במצב הקשה ביותר. דובדבני העלה אותו על האלונקה, והחל לגרור אותו לאחור, בעוד המצרים ממשיכים לירות עליהם. צרור פגע באלונקה, ושחר נפגע ישירות ונהרג. דובדבני המשיך בגרירה והביא אותו אל נקודת איסוף הנפגעים של הפלוגה.⁵⁷ אחרי שפינה את שחר, התפנה דובדבני לפקד על הפלוגה. הוא הורה לורדי להתמקם עם אנשיו בעמדות ומדי פעם ירו לעבר מקורות האש המצרית, אך האש לא

56 החוברת הגדוד במלחמה, עמ' 25.

57 ראיון דרורי עם דובדבני.

היתה יעילה ורק משכה אש מצרית חזקה ומדויקת שגרמה לנפגעים נוספים. קמ"ן הגדוד, גדעון אביטל, וסמל המבצעים, משה יפת, שנהרג בלילה ההוא, הצטרפו מהחפ"ק אל דובדבני. אחד החיילים, ישראל קופלניצקי, סיפר: "התפקוד של דובדבני תחת אש – פשוט לא אנושי. האיש טייל מאחד לשני בקור רוח, העביר פקודות, הלך בין הכדורים בלי חשבון". לקראת אור ראשון נשמעו טנקים מצריים מתקרבים אל הפלוגה מאגפה השמאלי. דובדבני הציב שם צוותי בזוקה ולאו, ומפקד הכיתה, ברוך שפיגל, הצליח לפגוע בטנק מצרי, שצוותו נטש אותו.⁵⁸

פלוגה ה ומחלקת הקצינים

לאחר שקיבל מהמג"ד פקודה לנוע לעזרת פלוגה ב הורה אלי שורק למחלקת הקצינים המסופחים, שנעה בסוף הפלוגה שלו, להתחיל ל"משוך" צפונה מהציר. הקצינים, בראשם איציק מצא, החלו לרוץ ומיד נקלעו להפגזה מרוכזת של אש מרגמות. מצא נפצע בידו, אי אפשר היה להמשיך להתקדם בתוך אש המרגמות, והקצינים חזרו אל הציר והמתינו עד שההפגזה תסתיים. משנסתיימה, שבו ורצו לעבר המחלקה של פכטנבאום. בינתיים, אלי שורק, שנמצא בראש הפלוגה, הספיק להגיע אליהם ולהובילם, אולם הוא לא ידע היכן האויב והיכן פלוגה ב.⁵⁹

פלוגה ה חברה למחלקתו של פכטנבאום ואז החלה התלבטות לגבי מקומו של יקי, מפקד הפלוגה, עם שתי המחלקות האחרות

58 סגל, עדויות בגובה החול, עמ' 143.

59 החוברת הגדוד במלחמה, עמ' 23; דברי מרדכי בכנס מלחמת יום הכיפורים של מקחצ"ר, 26 ביוני 1974. ראיון ישראל בנדור עם אלי שורק, 18 באוגוסט 2008.

של פלוגה ב. פכטנבאום הצביע לשורק על מדורה קטנה בשטח ואמר לו: "לך לכיוון המדורה, שם יקי נמצא". מאוחר יותר התברר שמדורה זו היתה חגורו הנוער של סגן מפקד הפלוגה, אייל רז. כשהגיעו ראשוני פלוגה ה לאזור שבו נמצאה פלוגה ב, לא היה ברור להם מצבה. שורק נטל מכשיר קשר ברשת פלוגה ב ושמע בו חייל שניסה תוך שמירה על קוד מאולתר להסביר לו על המתרחש. הוא דרש ממנו לדבר גלויות ולתאר את המצב. התברר שכמה עשרות מטרים לפניו נמצאה מחלקה מהפלוגה, איתה נמצאו מפקד הפלוגה, יקי, מפקד המחלקה, שאול מילר וג'קי חכים – שנהרגו – וסגן רז, סגן מפקד הפלוגה – שהיה פצוע קשה. החייל שדיבר במכשיר הקשר היה כנראה היחיד שלא נפגע. כשלושים נפגעים, הרוגים ופצועים, נמצאו כארבעים מטרים לפני עמדות המצרים. סיפר מרדכי:

אלי שורק חבר לפלוגת יקי ותיאר לי את מצב הנפגעים, הרוגים ופצועים, ומה מצב הפלוגה. הוריתי לכוחות לא להסתער יותר, לחלץ את הנפגעים ולישר קו לחימה על קו דיונות, גבעות ששולטות על הצירים שמאחורינו ומהן אפשר להחליף אש עם האויב ואלוהן לחלץ את הנפגעים – ומשם לתאג"ד ולפח"ח – ולמנוע מהאויב לפגוע בצירי טרטור ועכביש. קיבלתי דיווח מהסמג"ד זאביק ומד"ר ליבנה כי ידיהם עמוסות בנפגעים הרבים שזורמים לתאג"ד, ותוך כדי דיווח אמר לי ד"ר ליבנה כי צרור שנורה לעברם פגע ביאיר צורף, רב-סמל התאג"ד והחובש הבכיר.

פלוגה ה והקצינים המסופחים החלו לחלץ את נפגעי פלוגה ב. במשך כל שעות החשכה חולצו הפצועים לאחור, תחת אש ובסיכון רב, לאורך מאתיים המטרים שהפרידו בין מקום הריכוז של עיקר

הנפגעים תחת האש המצרית, לבין תלולית נמוכה שזכתה לכינוי "גבעת הפצועים". במהלך החילוץ נפגעו קצינים וחיילים נוספים מפלוגה ה ומקרב הקצינים המסופחים. בין ההרוגים היה קב"ן החטיבה חיליק ביימן, ובין הפצועים היו יוסק'ה רבאון, מדריך בקורס מפקדי פלוגות וזקן המשתתפים בקרב (יליד 1935, ותיק מלחמת סיני ומפקד הפלוגה המסייעת בגדוד 50 באמצע שנות השישים), איציק מצא, שנפצע בפעם השנייה, יוסי יערי ועמירם לרמן. לקראת הבוקר התרכזו מאחורי התלולית כשישים לוחמים, בהם חיילים מפלוגות ב ו-ה. כמה לוחמים ובראשם רזי יהל ממחלקת הקצינים תפסו עמדה בבור גדול לפני התלולית ואבטחו את החבורה הגדולה ב"גבעת הפצועים".

ניסיונות ראשונים להפעיל סיוע ולחלץ נפגעים אחורה

החשש העיקרי היה שמא יאיר השחר לפני שיושלם חילוץ הנפגעים הקדמיים ביותר, אשר נמצאו במרחק עשרות מטרים אחדים מעמדות המצרים, ולא יהיה אפשר לחלצם באור יום. חזי דחבש ושבעה לוחמים ממחלקתו (מהם שניים פצועים), לא הצליחו להגיע לתלולית ונשארו בבור בקרבת המערך המצרי. במהלך הלילה עלו טנקים מצריים לעמדות וירו ממקלעים על הגדוד. אש ארטילרית ירדה על הכוח, ופגזים נפלו גם בתוך התעלה בה נמצאו החפ"ק החטיבתי ורוב פלוגה ד. לקראת שחר נפלו שני טילי סאגר אל תוך התעלה ופגעו סמוך לחפ"ק המח"ט.⁶⁰

איציק מרדכי חשש שעם עלות השמש ייחשפו כוחותיו. הוא לחץ על המח"ט שישלח נגמ"שים לחילוץ הנפגעים. שני נגמ"שים

60 החוברת הגדוד במלחמה, עמ' 25.

של במבה העבירו לפנות בוקר את הפצועים הקשים מן התאג"ד אל פלוגת הרפואה החטיבתית שנמצאה בצומת עכביש-טרטור. החילוץ הבא הגיע רק בשעות הבוקר.

המג"ד ניסה להפעיל ארטילריה, אך הפגזים נפלו במרחק רב. עוזי יאירי סיפר אחרי המלחמה כי ראה את משגרי הסאגר משנים את העירכותם, וביקש לירות עליהם אש ארטילרית, אך בלי הצלחה:

המצב שהכי הרגזי אותי, זה היה ביום, אני נמצא בתעלה רואה את החבר'ה רצים עם המזוודות האלה, תוך כדי הקרב למדתי שזה סאגרים, ויכולתי לעשות קצין חי"ר מטווח ולדפוק את כל הטילים האלה שדפקו לנו את הטנקים של [סא"ל] אהוד [ברק], ולא הצלחתי להשיג את הארטילריה.⁶¹

מן המקום בו ישב בתעלה הוא ראה את האויב ואת כוחות צה"ל ויכול היה לטווח, אך לא הצליח לבצע תיקונים בגלל הפרעות בקשר. מפקד האגד הארטילרי של אוגדה 162, חיים גריניט, טען לעומת זה, כי מאור ראשון ירתה הארטילריה כל הזמן כסיוע לצנחנים.⁶² בזמן שהצנחנים נלחמו ונפגעו, החלו תנועות על ציר עכביש – תחילה נע סיור של במבה למעוז לקקן וחזרה, אחריו נעו הטנקים שגררו את הדוברות אל התעלה ולבסוף נעו כוחות מחטיבת המילואים של הצנחנים, שביקשו להצטרף אל החטיבה בגדה המערבית, ודרגים של אוגדה 143 בכיוון אחד ופצועים שפגנו מאזור הצליחה בכיוון השני. לעומת זאת, הלוחמים בציר טרטור, אלה

61 הערות של יאירי בתוך תחקיר מג"ד 890, ארכיון צה"ל. ראו גם את דבריו בכנס מלחמת יום הכיפורים של מקחצ"ר ב-26 ביוני 1974.

62 כנס מערכת הצליחה של פיקוד הדרום ב-24 ביולי 1974.

שירו לעבר המצרים ואלה שפינו את הפצועים, חשו שהם לבדם – איש לא בא לעזור להם והם התקשו להבין את הסיטואציה הזו. ב-0420 נכנס האלוף גונן לרשת החטיבתית ואמר ליאירי שהחלה בריחת חיילים מצריים מצפון לאמיר. בכדי לעודד אותו הוסיף כי, לדעתו הבריחה נבעה מפעולת הצנחנים. הוא עדכן את יאירי כי הורה שלא לירות על החיילים המצריים כדי שיוכלו לברוח. הוא גם בדק עמו אם האלוף אדן עזר לו עם טנקים.⁶³

63 רשת ערד (רשת מבצעים חטיבה 35), 170420.

חלק חמישי

חילוץ הנפגעים וניתוק המגע

פעולות ראשונות של במבה

במהלך הלילה הועברו ברשת מבצעים אוגדה 162 מעט מאוד דיווחים הנוגעים לחטיבה 35. בתחילה הם עסקו באש שנורתה על הצנחנים מכוחות ההנדסה שהיו על הדוברות בציר עכביש. מאוחר יותר דיווח עוזי יאירי על תחילת הלחימה והוסיף כי אינו יכול להתקדם. אדן ביקש שהצנחנים ימשיכו במאמצייהם ואולי המצרים ייסוגו. מאחר שלא קיבל מענה ממפקד הסיוע האוגדתי, ביקש יאירי מקצין האג"ם שתונחת אש ארטילרית על טרטור 43. כאשר התברר לאדן שהצנחנים הסתבכו בהיתקלות, הוא פקד על מח"ט 460 להתכונן לסייע להם בטנקים לפעולה נגד הטנקים המצריים. בין השעות 0300 ו-0400 שמעו הצנחנים טנקים בתנועה וביקשו לדעת אם מדובר בטנקי האויב או בטנקי צה"ל. טנקים מצריים ירו ממקלעים, ואחר כך גם פגזים. ב-0337 שמע סא"ל מרדכי רעש של טנק ושאל את יאירי אם מדובר בטנק ישראלי או בטנק מצרי. הוא נענה שלא מדובר בטנק ישראלי.⁶⁴

במבה היה שמה של רשת מבצעים של פלוגת הנגמ"שים בגדוד הסיוע האוגדתי 279 של אוגדה 162. לגדוד היו שלוש פלוגות טנקים, פלוגת ג'יפים ופלוגת נגמ"שים. בזמן המלחמה הוא נלחם בגזרה

64 רשת ערד, 170300 עד 170400.

הצפונית של התעלה תחת פיקודה של חטיבה 11 בפיקודו של אהרון פלד ("פדל"ה") ואילו פלוגת הנגמ"שים, היא במבה, סופחה לחטיבה 460. בפלוגה, בפיקוד שלמה גורן, היו שמונה נגמ"שים: שלושה בכל אחת משתי המחלקות, נגמ"ש מפקד ונגמ"ש טכני. שוקי ויינשטיין שימש סגן מפקד הפלוגה ומפקד אחת המחלקות; אליעזר גברי פיקד על המחלקה השנייה ויצחק לוי – על הנגמ"ש הטכני. למעשה, על כל נגמ"ש פיקד קצין. כמעט כל משימותיה של פלוגת במבה, לאורך כל ימי המלחמה, הוטלו עליה באמצעות רשתות הקשר, לכן לא היה בפקודה שניתנה לה ב-16 באוקטובר סמוך לשעה 2200 שום דבר יוצא דופן. הפקודה היתה קצרה:

צידי טנקים הנמצאים בין ציר טרטור לציר עכביש מונעים כל תנועה על ציר עכביש מערבה לציר כספי, ומפריעים למאמץ הצליחה. צנחנים יוצאים לטהר רגלית את חוליות צידי הטנקים הללו, בתנועה ממזרח למערב. עליכם להתייבב בחצות הלילה בצומת עכביש-כספי, מוכנים לקריאה לחילוץ באם תידרשו.

הפלוגה לא הועברה תחת פיקוד חטיבה 35, ומחצות הלילה נמצאה בצומת עכביש-טרטור, מוכנה למשימת חילוץ ומאזינה לרשת ערד של חטיבה 35. בשעה 0213 הורה מפקד האוגדה ישירות לגורן לנסוע לאורך ציר עכביש עד לקקן ולחזור עד עכביש 52 (צומת עכביש-טרטור) כדי לבדוק האם הציר פתוח. התנועה החלה בשעה 0220, וגורן הקצה מחצית מכוחו למשימה זו, בעוד היתרה נשארה בכוננות חילוץ לצנחנים.⁶⁵ ב-0255 הוא דיווח לאדן בתום הסיור

65 עדות שלמה גורן, 2007.

שהוא נמצא באזור עכביש 52 וש"הכל בסדר". הוא מצא על אם הדרך פצוע שטען כי הוא נמצא בשטח כבר 48 שעות, במקום היה גם טנק דחפור שרוף, שריד לניסיון קודם לקדם את הדוברות ב-16 באוקטובר בבוקר.⁶⁶ התנועה החלקה של כוח הנגמ"שים הביאה את אדן להחלטה לקדם את הדוברות חרף, ואולי בחסות הקרב המתעצם של חטיבה 35. ברגע שכוח הסיור שם פעמיו חזרה, הוא הורה לתא"ל תמרי להכין דחפורים ושילח אותם עם הדוברות קדימה.

הטור החל לנוע מעכביש 54. בראשו נע הג"פ של סגן מפקד האוגדה ואתו שלושה נגמ"שים של במבה שליוו את השיירה עד לקקן, משם חזרו לצומת טרטור-עכביש לסייע בחילוץ נפגעי הגדוד. אחרי הנגמ"שים נע על זחל"ם מג"ד הדוברות, אבי זהר, ובעקבותיו יעה אופני 950 של פלוגת הדוברות, אחרי זחל"ם נוסף של פלוגת הדוברות וצמודות אליו נעו 12 דוברות שנגררו על ידי טנקים. בצד הציר נעו שני דחפורים זחליים. הטור הכבד והאטי הזה החזיק לעצמו אצבעות שהמצרים לא ישיתו לבם אליו. תוך כדי תנועה נורתה עליו אש קלה מכיוון ציר טרטור, וכן ארטילריה שתוארה כ"לא יעילה". כל אותו זמן שמעו אנשי הדוברות ברקע את קולות הקרב שהתחולל בטרטור.⁶⁷

בשעה 0420 התבקש גורן על ידי חפ"ק חטיבה 35 לנוע לציר טרטור ולחלץ נפגעים מן התאג"ד. שני נגמ"שים הגיעו לתאג"ד ופינו ממנו את הפצועים קשה. בסביבות 5 בבוקר חזרו הנגמ"שים שהובילו את שיירת הדוברות מלקקן, והפלוגה כולה התכנסה אל צומת טרטור-עכביש. בהיותם בצומת זיהו הסיירים באזור המגע

66 רשת כריש, 170213 ו-170255.

67 עדות אבי זהר בכנס הנדסה, מאי 1974.

הדוברות בדרכן לתעלה

של הצנחנים שטח המואר כולו באור אינפרא-אדום על ידי המצרים ודיווחו על כך ליאירי.

כשעה וחצי לאחר שנתקל גדוד 890, הבין מפקד אוגדה 162 מן הדיווחים ומההאזנה לרשת החטיבה, כי הקרב הסתבך וכי ביצוע המשימה פינה מקומו לקרב היחלצות. בשעה 0403 הורה אדן למח"ט 460, גבי עמיר:

40 [אדן]: אנחנו מסייעים לעוזי שהוא על ציר טרטור. הוא מסובך בהיתקלות בטרטור 42. צריכים להכין את הדרכים המתאימות כדי להכין טנקים נגד טנקים. הוא מחפה עלינו על חי"ר של האויב. כדאי שתכין ותתפוס עמדות במקומות הגבוהים.

- באיזה כיוון?

40: מה שנראה זה בקשת בין ציר טרטור לעכביש בגבעות
שנמצאות על יד מתג 39 של טרטור.
- רות בסדר אכין לך.
40: תניע אותם במהירות לפני האור, שיחזיק את העמדות.

גבי עמיר לא היה ממש בעובי הקורה של קרב הצנחנים. הדבר היחיד שהתבקש ממנו לפני הפעולה היה להקצות את פלוגת במבה לכוננות חילוץ. לפי דבריו של אדן, את פקודת ההתראה לסיוע טנקים לגדוד 890 הוא נתן לעמיר בגלל זיהוי הטנקים המצריים שהתקרבו לחיילי הגדוד. המעקב אחר גדוד הצנחנים נוהל ישירות על ידי מטה האוגדה וכך היה למעשה מח"ט 460 מחוץ לתמונה עד הפעלתו. מלאכת החבירה עם כוח החילוץ לא היתה פשוטה. בשעה 0420 שאל יאירי את אדן לפרטי החבירה עם הכוח שבא לסייע לו. אדן או משהו מקצינו ענה לו שהכוח שנקרא ברשת בדיה (אות קריאה של פלוגה מגדוד 100) יבוא בקשת שבין טרטור לעכביש, ושם יבדקו את השטח. גבי עמיר התקשר אף הוא ליאירי וניסה לעודדו: "שלחתי אתם גם את 10 שלהם שזה אהוד [ברק]". בשעה 0540 הורה אדן לעמיר:

עד להודעה חדשה 1 שלך [צ"ל: 4] מסייע לערד [חטיבה 35].
תכפיק לו את במבה. אתה תקבל את האחריות כלפי צפון על שני הצירים בין חמדיה לכישוף.
- האם לנוע לשם?
40: לחכות להתפתחויות, ללמוד מה קורה בערד. אתה פועל מצפון והוא דרומה בציר עכביש.
- אני מאזין כל הזמן.
40: ברגע זה מסרתי לך את הגזרה.

בסביבות 0430 נקרא הכוח בפקודו של גורן להיכנס לשטח לאורך טרטור ולפנות נפגעים. אחרי עלות השחר זיהה גורן את "גבעת הפצועים". בעקבות הטנקים של גדוד 100 (ראו להלן) החלו הנגמ"שים של במבה לפנות את הפצועים מפלוגה ג ומן הגבעה אל התאג"ד. חלק גדול מצוותי הנגמ"שים הושארו בתאג"ד כדי להקטין את הסיכון במקרה של פגיעה בנגמ"ש ולפנות מקום לפצועים הרבים. בתאג"ד הם סייעו כאלונקאים, ובמיוחד בעת שהתאג"ד דילג מזרחה להצטרף לפח"ח (ראו להלן).

גדוד 100 חובר אל הגדוד

לפי עדות מח"ט 460, ניתנה פקודת ההתראה למג"ד 100 אהוד ברוג (ברק) בשעה 0400, זה החל בתנועתו בסביבות 0500. הוא נכנס לרשת חטיבה 35 וקיבל מידע מקוטע ממג"ד 890 שממנו הבין שכשבעים צנחנים, חלקם פצועים, מפוזרים ללא תחמושת, בטווח מגע קרוב עם האויב. סיפר ברק:

האינפורמציה שקיבלתי הגיעה באופן מקוטע, מלווה בקריאות נרגשות לשטוף את היעד במהירות. אנחנו לא מזהים את מיקום כוחותינו גם לאחר שאנחנו בתוך טרטור כ-800 מטר לפני 42 בסביבות 0530 [...] ניסיתי להסביר למח"ט 35 שאין תועלת בתוספת הטנקים כל זמן שאין מספיק אור כדי לירות בתותחים. זיהינו בינתיים בעזרת עשן צבעוני את אחד מריכוזי כוחותינו כ-300 מטר מדרום למקום שתואר. מח"ט 35 מתעלת הניקוז 600 משמאל אמר שהוא משאיר לשיפוטי את ההחלטה על ביצוע ועיתוי התקיפה. אני מבין את חומרת

המצב מקריאותיו של מג"ד 890 המוכר לי כבחור קר רוח ושלן.⁶⁸

בפועל, מנה גדוד 100 שתי פלוגות טנקים מוקטנות ועוד פלוגת חרמ"ש ובשעה 5 בבוקר הוא נמצא בעכביש 53. ברק רצה להתקדם לטרטור 40 בפריסה רחבה, לאתר את האויב ולתקוף אותו. הוא ניסה לזהות את מקומו של גדוד 890 ובדק אם נמצאו טנקים של צה"ל באזור טרטור 42. הגדוד התקדם והגיע לזירת הקרב בסביבות 0530, אך החושך מנע בשלב זה התערבות וסיוע. המג"ד הזהה בפני מג"ד הצנחנים בגלוי ואמר: "איציק שלום, אנחנו באים לעזור." מרדכי הורה לסרן דני אנגל ממחלקת הקצינים המסופחים להראות לאהוד ברק את מקומם. אנגל חבר לברק בקרבת צומת טרטור-עכביש וברק שלף מפה וביקש ממנו נקודת ציון מדויקת. אנגל נתן לו גם את נתוני רשת הקשר של גדוד 890. (עד לאותו רגע נמצא ברשות ברק רק התדר החטיבתי). מכאן ואילך תיאמו ביניהם ברק ומרדכי את המשך החבירה והחילוץ. מספר על כך אנגל:

אמרתי לשורק שאני אביא תגבורת, אחרת כולם יהרגו. אלי קיבל אישור מאיציק ואני לקחתי את הרגלים ורצתי אחורה, מרחק של קילומטר לתאג"ד [...] לא עצרתי שם ורצתי לכיוון הטנקים. זה היה בשעה 5 בבוקר. הטנקים עמדו על הרכס. הרעיון היה להראות להם איפה הגדוד ולסייע לו להיחלץ. עליתי על טנק שהיו עליו הכי הרבה אנטנות, שהיה הטנק של אהוד ברק [...] ביקשתי ממנו נגמ"שים לחילוץ, וירדתי מהטנק שלו לנגמ"ש שהוא נתן לי. מפקד הנגמ"ש היה שלמה גורן, מ"פ

68 אהוד ברק, סיכום המלחמה של גדוד 100.

במבנה. הוא גדל בגדוד 890, היה איתי בקורס קצינים ואחריו הלך לשריון. ירדתי לנגמ"ש שלו, ואז התחילה הסתערות הטנקים ובעקבותיהם הנגמ"שים.

יחד עם שלמה גורן עשיתי שלושה סבבים של חילוץ פצועים: בסבב הראשון אני זוכר שראיתי את שלמה מילס שהגיע עד "גבעת הפצועים". מי שיכול לעלות עלה על נגמ"ש, ופצועים אחרים נשארו. בסבב השני, כשהטנקים כבר בערו, אחד המחולצים היה חייל שלי בפלוגת נובמבר 70 שהייתי מפקדה, ובמלחמה היה סמ"פ ג ונפצע, יואב מתן. גם בפעם השלישית חילצנו, בצפיפות רבה, פצועים מפלוגה ג. בפעם הזו ביקש ממני דובדבני לחלץ את חייליו מפלוגה ג לתעלת ההשקיה. שחררתי את הנגמ"ש, הוא לקח פצועים לפח"ח בעכביש 52 ולא חזר. במבנה עשו עבודה נפלאה, את עיקר חילוץ הגדוד.

אנגל היה חדור בתחושת הסכנה הצפויה לגדוד עם בוקר אם לא יחולצו הנפגעים מיד. באוקטובר 1975 הוא תיאר את הניגוד בין סערת הרוח שהיה נתון בה לבין קור הרוח של ברק:

ואני [דני אנגל] ככה מאוד הייתי נרגש, אני אמרתי לאהוד [ברק] שמוכרחים לעשות משהו, מוכרחים להיכנס ולהכניס נגמ"שים ולחלץ את הגדוד כי תהיה עוד מעט שואה, הולך להיות יום, הוא [ברק] הסביר לי ככה: לאט לאט, קודם עושים שב"ש, ואנחנו נראה איך ילך לנו, אנחנו נדפוק כמה טנקים ונראה אם אפשר יהיה להיכנס [...] הם [גדוד 100] פשוט היו יותר מאומנים [...] כבר נשרפו להם כמה טנקים במשך המלחמה, אז הם היו יותר שקולים [...] הוא [ברק] הראה לי במשקפת [את הטנקים המצריים].

באותה עת, כך סיפר, הגיעו לאזור שבו נמצאו הטנקים חיילים מהגדוד שרצו מזרחה בלי נשק בידיהם ובלי חולצות – בחולצות השתמשו לחבישת הפצועים. המראה הזכיר לאנגל את המצרים במדבר במלחמת ששת הימים. ככל הנראה מדובר בסמל יהושע פיזיק ובשואל בן דוד, שפינו לתאג"ד את גוזלן, מפקד המחלקה מפלוגה ג. צוותי הטנקים ירו עליהם ואנגל דרש מברק שיורה בקשר שיפסיקו לירות.⁶⁹

אנגל אולי לא ידע, אבל היה זה הקרב הממשי הראשון של גדוד 100. הגדוד המאולתר הוקם ב-10 באוקטובר, הגיע לסיני ב-15 בחודש וצורף לחטיבה 460. למחרת, 16 באוקטובר, קיבל פקודה לנוע לעבר התעלה לקראת צליחה, ובין 4 ל-5 לפנות בוקר קיבל פקודה לחלץ את גדוד 890.⁷⁰

ברק אמר למרדכי שאינו מזהה את הצנחנים וכי הוא חושש לפגוע בהם. לאחר ניסיונות שונים פתח מרדכי רימון עשן צבעוני ואמר לו: מימין בצפון, ועוד 200 מטר נמצאים כוחותינו. מדרום לי ולפניי אין אף כוח שלנו.⁷¹ המצרים, זיהו גם הם את העשן הצבעוני ואש עזה נורתה לעבר חפ"ק המג"ד ולעבר סביבתו. סמוך לשעה 0600 זיהה ברק את מקום הגדוד והודיע: "אנחנו עושים איגוף ומגיעים אליכם ממזרח".⁷² הכוונה היתה שגדוד 100 יסתער על היעד, יגיע לקו העמדות של המצרים, ואחר כך הצנחנים יסתערו

69 ישראל בנדור, שם, עמ' 276-277, מסתמך על פרוטוקול ישיבת ועדת העיטורים והצל"שים ב-10 באוקטובר 1975, וסגל, עדויות מגובה החול, עמ' 135.

70 עדות יעקב קדמי אצל עוזי בן-צבי, חילוף נפגעים מקרב הצנחנים בחווה הסינית (טיוטה), עמ' 6.

71 תחקיר מג"ד 890, ארכיון צה"ל.

72 רשת ערד, 170555.

ויטהרו את התעלות.⁷³ בירור קצר העלה שלפלוגה ג ולאנשי בסיס האש שליד המג"ד כמעט שלא נשארה תחמושת ולכן הם לא יכלו להסתער, ואילו מעט הלוחמים הבריאים שנותרו בפלוגות ה-ר"ב היו עסוקים בהעמסת הפצועים על הנגמ"שים שהגיעו בעקבות הטנקים.⁷⁴

ברק השאיר פלוגת טנקים אחת בחיפוי ואת השנייה (בדיה), בפיקודו של משה סוקניק (עברי), ייעד להסתערות על עמדות המצרים. הכניסה החפזה למגע, ללא פקודת התראה, לא נתנה בידי הפלוגה המסתערת שהות ללמוד ולאתר את פרטי מיקום האויב, את חימושו ואת היערכותו וגם לא את מיקומם של פצועי גדוד הצנחנים. פרטים אלה לא היו ידועים לברק, וממילא לא היה ביכולתו לעדכן בהם את מפקדי הפלוגות שלו. תיאר סגן נועם יפה, מפקד מחלקה בגדוד 100: "ב-0500 נוצר מגע בטווחי 2,500 עד 3,000 מטרים. קיצרנו טווחים עד כ-200-300 מטר מהעמדות. עמדנו בשטח חשוף לחלוטין, ומשם יצאנו להסתערות פרשים, ללא כל חיפוי ארטילרי."⁷⁵

הקש"א של גדוד 100, רוני ברגר, חיפש את מקורות האש הארטילרית שנורתה על המרחב. בעת שצפה על השטח, זיהה את הצנחנים בשלושה ריכוזים, אחד מהם בחלקו הדרומי של המתחם המצרי. חמישה צנחנים הופיעו לפתע לפני קנה הטנק וסימנו לו לעצור. התברר לו שהירי מהטנקים, מעל ראשי הצנחנים, כמעט פגע

73 ישראל בנדור, שם, מסתמך על דברי מרדכי בפרוטוקול של ישיבת ועדת העיטורים והצל"שים, 10 באוקטובר 1975.

74 ברק, סיכום גדוד 100; מרדכי בכנס מג"דים 162; גם עוזי יאירי ציין שלא היה ניתן להסתער עקב מחסור בתחמושת. ראו דבריו בכנס הצליחה של פיקוד הדרום ב-24 ביולי 1974.

75 ישראל בנדור, מסתמך על חטיבה 460 גדוד 100, א"צ 270/1041/1984.

בהם. לרגלי הגבעה ראה הקש"א יריעת סימון [פֶּנֶל] אדומה, ואדם שנופף בדגלים. התברר לו שמדובר בכוח צנחנים של צה"ל ששכב במרחק כ-25 מטר מכוח מצרי שנמצא מעליו וזרק עליו רימונים. הקש"א בדק שוב את השטח. במישור הפתוח נמצאו צנחנים הרוגים והוא דיווח על כך למג"ד ברק.

הטנקים התקדמו עד המתחם שבקרבתו שכבו הצנחנים. בזמן שעלו על המתחם, נורו לעברם טילי סאגר. ברגר זיהה שני ג'יפים נושאים טילי שמל ושלושה טילי סאגר בעמדות חפורות. המט"ק שנמצא אִתּוֹ בטנק נפצע קל. וברגר תפס את מקומו ונתן פקודת אש. התותחן השמיד את שני הג'יפים, ואז שיטו מולם שלושה טילי סאגר. הקש"א נתן לנהג פקודה לנוע לאחור. הטנק הצליח להתחמק משניים, אך השלישי פגע בצריח והטנק נדלק מיד. ברגר חילץ את עצמו ואת הטען-קשר שנפגע. הוא החליף טנק, וגם הטנק השני נפגע. הוא עצמו נפגע קל בזמן שחילץ פצועים מהטנק. אחד הנגמ"שים נפגע מטיל סאגר והתפוצץ. ברגר חילץ ממנו קצין צנחנים והביא אותו עד תעלת ההשקיה. אחרי שהצנחנים פונו, הלך ברגר ברגל לסוללה שלו ורק אחר כך פונה לבית חולים.⁷⁶

מיכאל אחי-עמוס (הרשקוביץ), נהג טנק, השתתף בהסתערות של גדוד 100. שני טנקים נפגעו בקרבת הטנק שלו והתחילו לבעור. הצוות, שניסה לוודא שהצוותים נחלצו, ראה חיילים מצריים נעים ברגל לעבר הטנקים הפגועים. עשרות חיילים מצריים הסתערו גם על הטנק שבו נמצא אחי-עמוס. צוות הטנק השליך על המצרים רימונים ודרס אותם בשרשראות הטנק. המצרים נסוגו לתעלות החפורות. אנשי הצוות הבחינו בשתי קבוצות צנחנים במרחק

⁷⁶ סיפור קש"א גדוד 100, 18 באוקטובר 1973, בתוך אורן, אוגדה 162 תיק כללי.

עשרות מטרים זו מזו, מאחורי "תלוליות עפר עלובות". הטנק חיפה על הקבוצה הקרובה בזמן שנועה לכיוון תעלה שהיתה כמה עשרות מטרים מהטנק. ארבעה חיילים נשאו פצוע.

למראה פעולת החילוץ, חידשו המצרים את הסתערותם על הטנק אך ירי פגזים לעברם ולכיוון התעלה גרם להם לסגת, לאחר שהשאירו אחריהם נפגעים רבים בשטח. לירי הנ"ט נוספו פצצות מרגמה. השריונאים הבחינו במרחק כ-200 עד 300 מטרים מהם בשני טנקים נוספים שנפגעו, אם כי אנשי הצוות הצליחו להיחלץ באמצעות טנק שנמצא בקרבתם. תוך כדי ניסיון להתחמק מהטילים והמשך ירי על המצרים נע הטנק לעבר קבוצת הצנחנים השנייה. הטנק נפגע והצוות נחלץ ודילג עם הצנחנים לתעלת ההשקיה. כל העת נפלו פגזים מחוץ לתעלה ובתוכה. הם נעו שפופים בתעלה, תחת האש, עד שבשעות הצהריים חילצו אותם נגמ"שים.⁷⁷ תיאר מג"ד 100:

הצנחנים היו פרוסים על המדרון הקדמי של דיונה די נמוכה, בתוך קפלי קרקע קטנים בקבוצות של 15-20. במרחק 50 מטר מהם היו מצרים, מן הסתם, כמה מאות, בקבוצות קטנות מאוד, בתוך התעלות מוסתרים עד הכתפיים עם הרבה נשק. חלק מהחפירות מחוברות ביניהם. מאוד אופייני היה הצימוד של רובה קלצ'ניקוב ואר.פי.ג'י. אצל אותו אדם. עם מכשיר לראיית לילה. הצנחנים קיבלו אותנו בנפנופי ידיים מאושרות. אני ראיתי קצין אחד [דני אנגל?] והוא ניסה להסביר לי את הפריסה שלהם [...] הארטילריה יורדת עלינו צפוף, הכלי של סגן בארי מרט, מפלוגה ב', נפגע ישירות מארטילריה ומפקד

77 אחי-עמוס, מראה סדוקה, עמ' 107-118.

המחלקה נהרג. הטען-קשר נפגע ופונה. אני משאיר את 11 עם [פלוגה] ד בעמדות ומסתער עם [פלוגה] ב בחיפוי של [פלוגה] ד לחלק הימני של היעד שאין בו מכוחותינו. סך הכול עשרה כלים בהסתערות פלוס נגמ"ש. על היעד עצמו מקדמת אותנו אש נק"ל צפופה, ואנחנו מנסים לטפל בחי"ר הצמוד אליהם [...] כשעברנו את קו הרכס קדימה - מערבה, קיבלנו אש טנקים מ-1200 [מטרים] לפני. אש הנק"ל מקרוב היתה הרבה יותר מסוכנת. כמעט לא היו בגדוד מקלעי מפקד ואנחנו ירינו מהנשק האישי, זרקנו רימונים וניסינו לדרוס בנסיעה קדימה ואחורה. השוחות המצריות היו עמוקות וחלק מהחיילים המצריים המשיך לירות מטווח אפס [...] הדוקטור ירד מהנגמ"ש שלו, העמיס נגלת פצועים והמשיך לטפל בנפגעים על הקרקע. קראתי את הולדין [פלוגת החרמ"ש] להצטרף ולקחת פצועים לאחור ובמקביל הוריתי לבדיה לקחת עוד שני כלים שלו ולרוץ מדרום לצפון על קו הרכס עצמו, לרוחב החזית שלנו ולדרוס חי"ר מהעמדות. הולדין עסק בחילוץ, אולם המ"פ ושלושה אנשים שלו נפגעו מנק"ל. משנה ה [סגן מפקד הפלוגה], סג"ם דבורצקי, תפס פיקוד והמשיך לפנות. מפקד הנגמ"ש של הדוקטור נפגע. הנהג שנותר לבד איבד את עשתונותיו וחזר לתאג"ד [...] כלי נוסף של בדיה נפגע מאר.פי.ג.י. או תול"ר. אש נק"ל צפופה ממטרים בודדים תקתקה על הצריחים. ביקשתי ממג"ד 890 לתת לי את החבר'ה הבריאים שלו שינקו את השוחות שמסביבנו ונעניתי שאין להם תחמושת [...]

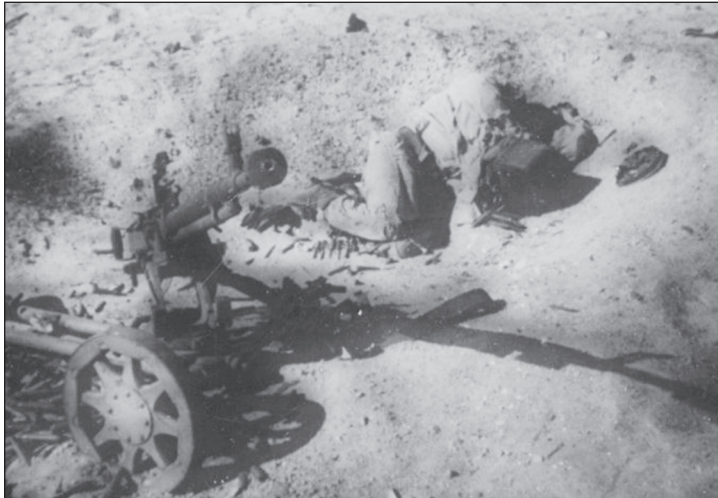
מהאגף הימני הרחוק, כ-2000 מטר צפונה, התחילו להתעופף טילי סאגר. הטילים נראו ברור במשך 15-20 שניות ניסינו להשאיר את הרשתות הפנימיות פנויות כדי להודיע על מעוף של טיל כדי שהכלים יספיקו לרדת מעמדה. לא תמיד הצלחנו.

תוך שלוש-ארבע דקות נפגעו ארבעה כלים מטילים, כולל הכלי של בדיה, של משנה ב ושל מפקד מחלקה 2, ומט"ק של כלי חמישי נפגע. משנה ב עולה על הכלי שלו שנפגע רק בכיפת המפקד [...] ברור לי שתוך כמה דקות נוספות לא ייוותר על היעד שום כלי בלתי פגוע מטיל ואני מורה להם לרדת אחורה כ-700 מטר ולתפוס עמדות מסוימות לאגף ימין [...] התרשמתי שהשטח נקי מצנחנים. גררנו נגמ"ש וטנק שלא נדלקו. שני כלים בוערים ואחד פגוע, לא בוער, נותרו בשטח. היתר נעו איכשהו אחורה [...]

משנה ב [אשר טל] שנפצע ירד מהכלי והתקשר מהשטח. מסתבר שנשאר עם קבוצת צנחנים [של חזי דחבש]. סך הכול שישה בריאים ושני פצועים בין שני הכלים הבוערים. קיבלנו את מקומו במדויק וחיפינו עליו באש קרובה מתותחים מפעם לפעם [...] הפגיעה מהטיל הראשון בכלי של הקש"א וקצב ההיפגעות הגבוה של הכלים מיד לאחר מכן מנע הפעלת ארטילריה על אזור הטילים [...] מח"ט 35 בתעלה סירב להתפנות עד שיקבל פקודה מפורשת ואנחנו הצבנו שני כלים באגף שמאל סמוך לתעלה בו הוא ישב. הוא [יאירי] התפנה שש שעות מאוחר יותר בסביבות הצהריים על ידי במבה.⁷⁸

עם תחילת ההסתערות של הטנקים ירו החיילים מבסיס האש שליד איציק מרדכי במא"גים ובנק"ל כדי לחפות על התקדמותם. בחיפוי אש זה הגיעו הטנקים ועברו את לוחמי הגדוד ללא פגיעה. אז, מנקודת ראותו של מג"ד 890:

78 תחקיר ברק. ראו גם דברי מג"ד 100 בכנס מג"דים אוגדה 162, נובמבר 1973.

מקלע דה־שה־קה ומפעילו במגנן גדוד 16 המצרי לאחר הקרב

הטנקים הגיעו, יצרו מגע, אך איך שהתחילו לעלות [...] והגיעו למרכז היעד, תוך פחות מדקה נדלקו לו [לברק] שלושה טנקים מסאגרים. הם חטפו אש משני האגפים. ואז הוא אמר טנקים אחורה והיינו שוב באותו מצב.⁷⁹

טנק אחד נפגע כחמישים מטרים מ"גבעת הפצועים", ואחר בין חפ"ק המג"ד לבין פלוגה ג. אלי שורק, מ"פ ה, ראה כיצד נפגע הטנק מטיל סאגר ומתחיל לבעור. שלושה אנשי הצוות קפצו ממנו ותחילה רצו לכיוון המצרים ולאחר מכן חזרו. הנהג נחלץ בקושי מתא הנהג כשהוא בוער. שלושה צנחנים רצו אליו, גלגלו אותו בחול, קרעו ממנו את הבגדים והביאו אותו ל"גבעת הפצועים".

79 דברי מרדכי בכנס קחצ"ר בכפר המכביה, 26 ביוני 1974.

בעיית חילוץ הפצועים החריפה, כי עתה היה צורך לחלץ גם את הנפגעים מהטנקים והדבר היה כרוך באבדות נוספות. בעת פעולות החילוץ נפגעו טנק ונגמ"ש נוספים. צוות אחד, בו נמצא הקש"א, ברגר, נשאר עם איציק מרדכי וטיווח אש ארטילרית. מרדכי גם ביקש סיוע אווירי. הגיעו שני מטוסים, אחד מהם הופל והאחר שב על עקבותיו.⁸⁰

אהוד ברק חשש שאם ישתהה ייפגעו טנקים נוספים, והורה לטנקים לסגת. הוא הסתכל אחורה, וככל שיכול היה לראות, נראה היה כי הצנחנים כבר יצאו מהשטח. הנפגעים כנראה פונו, והבריאים הלכו ברגל אל התעלה. הוא שאל את יאירי אם נותרו עוד נפגעים בשטח והמח"ט השיב שאינו יודע.⁸¹

כשם שגדוד 890 נלחם בלילה מול יעד גדודי מצרי בלי טנקים וסיוע ארטילרי, כך הסתערו הטנקים של גדוד 100 בבוקר על אותו היעד בלי חי"ר ובלי סיוע ארטילרי. בגדוד 890 לא נותרה תחמושת להסתערות ובעוד הטנקים של גדוד 100 נלחמים, פינו הנגמ"שים של פלוגת החרמ"ש של הגדוד (הולדין) ושל במבה שהגיעו בעקבותיהם את הפצועים, בלי שידעו אלה על אלה. בשני המקרים לא היה לכוחות מושג על האויב ועל שניצב לפנייהם.

דני אנגל ודוד כהן ("צינו"), הקמב"ץ, עלו עם תחילת הפינוי על אחד הנגמ"שים של במבה. הם הגיעו תחילה לפלוגה ה"גבעת הפצועים" ולאחר מכן לפלוגה ג. אנגל מספר, כי פגש את דובדבני

80 דברי מרדכי בכנס מג"דים של אוגדה 162. ב-0815 מסר האלוף אדן למח"ט 460 שטייס צה"ל צנח, וצריך לאסוף אותו. הטייס חולץ ללא פגע - ראו ישראל בנדור, עמ' 279, בהסתמך על יומן מבצעים חפ"ק חטיבה 460.

81 דברי ברק בכנס מג"דים של אוגדה 162 ובכנס מערכת הצליחה של פיקוד הדרום ב-24 ביולי 1974.

ויחד העמיסו פצועים. כמה חיילים נאחזו בדפנות הנגמ"ש, שנסע לפח"ח. אנגל ביצע שני סבבי פינוי לפח"ח וכאשר חזר לקחת מפלוגה ג את הסבב השלישי ביקש ממנו דובדבני להישאר ולעזור לפנות לאחור את החיילים הבריאים.

זמן קצר קודם לכן, הורה איציק לדובדבני לחלץ את שארית פלוגה ג אל תעלת ההשקיה. דובדבני ביקש מאנגל להריץ את החיילים אל התעלה והוא עצמו נשאר לחפות עליהם עם מקלע וערימה של רימוני עשן. אנגל רץ לתעלה פעמיים והוביל אליה כ-30 חיילים. בעקבות הקבוצה השנייה נסוג גם דובדבני תוך שהוא סורק את השטח עד התעלה לוודא שלא נשארו בו פצועים.⁸²

נגמ"שים של במבה ושל הולדין (פלוגת החרמ"ש של גדוד 100) הגיעו אל "גבעת הפצועים". שני הנגמ"שים הראשונים שהגיעו אליה כוונו לעבר הקבוצה של חזי דחבש ובנצי עציון, שנמצאה קרוב יותר למצרים. חלק מהלוחמים פונו בנגמ"ש הראשון. לנגמ"ש השני הוכנסו אייל רז, סגן מפקד פלוגה ב, שהיה פצוע קשה ותפס מקום רב, ויוריק ורטה. שאר הנגמ"שים פינו מ"גבעת הפצועים" תחת אש חזקה כמעט את כל הפצועים שנפגעו שם או פונו לשם עד אז. רזי יהל שכב לפני תלולית העפר, העסיק את המצרים ברי מהמא"ג שלו וחיפה על העלאת הפצועים לנגמ"שים. נגמ"ש אחד נפגע מטיל סאגר והחל לבעור. לאחר שהנגמ"שים עזבו נפגעה "גבעת הפצועים" בכמה פגיעות ישירות של פצצות מרגמה, שגרמו לנפגעים נוספים.⁸³

לאחר נסיגת הטנקים חדלו גם הנגמ"שים לנוע. מפקד הפלוגה, גורן, הורה לאנשיו להפסיק את החילוץ עד שהטנקים ישובו וייכנסו

82 סגל, עדויות בגובה החול, עמ' 143-146.

83 חוברת הגדוד במלחמה, עמ' 29.

לשטח. אחד הקצינים, אילן כהן, "התמרד" וצעק ברשת הקשר: "הם נהרגים שם. לעזאזל, אני נכנס". בעקבותיו נכנסו לשטח ההריגה נגמ"שים נוספים של במבה ושל הולדין והמשיכו לפנות פצועים מן השטח שבין גבעת הפצועים וציר עכביש. ביניהם היה גם נגמ"ש הרופא של גדוד 100. הרופא, ד"ר עודד בן-דרור, ירד עם שני חובשיו, בנצי סבג ואלי קמינקובסקי, מן הנגמ"ש לטפל בפצועים. את הנגמ"ש הוא שלח עם קבוצה של פצועים לפח"ח והורה לו לחזור לאחר הפינוי ולאסוף אותו עם הפצועים שנותרו. הנגמ"ש נפגע בדרך לפח"ח אך הצליח להיחלץ. הרופא ושני החובשים נהרגו מפגיעה ישירה בעת שטיפלו בפצועים. נגמ"ש נוסף, של יעקב שור מפלוגת החרמ"ש של גדוד 142 מחטיבה 217, הצטרף לקראת השעה 9 לחילוץ והוציא מן השטח כמה פצועים ובהם אלי שורק ורזי יהל.

בסביבות 9 בבוקר הסתיימה פעולת החילוץ של הנגמ"שים, אך מאוחר יותר נקרא במבה לפנות מתעלת ההשקיה את אחרוני המפקדים שנשארו בה. אחר הצהריים נכנס גורן לשטח בו נלחם גדוד 890 עם שני נגמ"שים, לחיפוש אחרון של נפגעים שאולי נותרו בשטח.

הטיפול בפצועים בתאג"ד ובפח"ח

התאג"ד בפקוד ד"ר פניי ליבנה נע בתחילה בעקבות המג"ד וחבורתו. כאשר התארגנו הכוחות לסריקה, נשאר התאג"ד מאחור יחד עם זאב דרורי, סגן מפקד הגדוד. התאג"ד המשיך ללכת עד שנפתחה האש, ואז השתטח על הארץ במרחק קצר מן המג"ד. התאג"ד דילג אחורה ונערך מדרום לציר טרטור. בתחילה הגיעו לתאג"ד 15 פצועים מפלוגות ג ו-ה, רובם

מפגיעות כדורים. דרורי וד"ר ליבנה סיפרו שהפצועים ביקשו כל הזמן לטפל במפקד הפלוגה, מרגל, שהיה כבר מחוסר הכרה, ולדחות את הטיפול בהם. כל ניסיון להדליק פנסים משך אליו את אש המצרים, ולכן טיפלו בפצועים לאור הירח ובעזרת חוש המישוש. כל העת פעל התאג"ד תחת ירי נק"ל ואש ארטילרית של המצרים. מהאש נפגע ונהרג החובש הבכיר, סמל ראשון יאיר צורף. אי אפשר היה לנהל רישום ועקב מחסור באלונקות הושכבו חלק מהפצועים על החול. דרורי דיווח למג"ד על הפצועים, והוא עצמו יצא לחלץ פצועים נוספים.⁸⁴

בסביבות 0430 לפנות בוקר הגיעו לתאג"ד שני נגמ"שים של במבה, העמיסו את הפצועים ואת גופתו של יאיר צורף והעבירו אותם לפח"ח. זרם הפצועים נמשך וגבר, עד שהיה לשיטפון. לקראת השחר נגמרו בתאג"ד חומרי החבישה ועירוויי הפלסמה, ויכולתו לטפל בפצועים טיפול ראשוני הצטמצמה מאוד. ד"ר לבנה דרש לחבור לפח"ח, וחילי התאג"ד החלו לדלג עם ציודם ועם שלושה פצועים קל שיכלו ללכת באופן עצמאי. שני נגמ"שים שפגשו באקראי הסיעו אותם לפח"ח. במקום היו כמה עשרות פצועים, שפוגו במסוק בשעה 0700 לערך. זרם הפצועים נמשך עד השעה 1000 בקירוב. הם הגיעו בזחל"מים, בנ"נים [רכב] נושא נשק] ובנגמ"שים. אחר כך הגיעו פצועים מן הטנקים של גדוד 100 ובהם בעיקר נפגעי כוויות. ד"ר ליבנה העריך כי התאג"ד טיפל בכ-100 פצועים.⁸⁵

לאחר ששלושה רופאים, בהם מפקד הפח"ח, ד"ר מיקי קראוס,

84 ראו סגל, עדויות בגובה החול, עמ' 217-219.

85 החוברת הגדוד במלחמה, עמ' 26; סגן ד"ר פנחס ("פיני") לבנה רופא 890, בתוך אהוד גוט, סיירת צנחנים וגדוד 890, כתב-יד בארכיון צה"ל; ראיון של ישראל בנדור עם זאב דרורי.

וחלק מן החובשים, נלקחו מן הפלוגה לצורך מבצע אור ירוק, פיקד ד"ר אפרים סנה על פלוגת הרפואה החטיבתית המוקטנת שהגיעה בטיסה לרפידיים. בפלוגה היו ארבעה רופאים, קשר, הרב החטיבתי, יואל נחשון, ו-22 חובשים ונספחים בשני צוותים, ובהם גם העיתונאי (אז) אורי מילשטיין, שבשירותו הסדיר היה חובש בצנחנים ובפרוץ המלחמה התייצב במפקדת החטיבה בתל נוף וצורף לפח"ח.

יאירי הורה לסנה לפרוס את הפח"ח בצומת עכביש-טוטור ולהמתין לנפגעים. ד"ר סנה פרס את שתי המחלקות במרחק 50 מטרים זו מזו. אתו בצוות נמצא ד"ר משה ברנט ובמחלקה השנייה היו ד"ר גדי גלזר וד"ר אמנון ליכט. הם ערכו את תרמילי הרפואה בסדר הקבוע והנפגע הראשון שהגיע אליהם היה חייל חרמ"ש באפיסת כוחות שנלחם במקום בלילה הקודם. החייל ניתק מיחידתו ושהה בשטח לבדו כל היום. כשהאש פרצה בבת אחת, היא נורתה גם אל מקום הפח"ח. בין הפצועים הראשונים היה ד"ר ברנט, והיה צריך לפנותו. זרם הפצועים גבר אחרי האיר היום, כאשר הנגמ"שים הביאו מהשטח עשרות נפגעים. אחרי פציעתו של ד"ר ברנט נותרו שלושה רופאים לטפל בהם וידיהם היו מלאות עבודה. היה באפשרותם לתת טיפול בסיסי בלבד – חוסמי עורקים, עירויים וחבישות.⁸⁶

מדי פעם נורתה לעבר הפח"ח אש טנקים ומרגמות. צוות אחד של רופאים וחובשים נאבק על חייו של אייל רז, סגן מפקד פלוגה ב, שנפצע קשות בבטנו. אל הצוות הזה הגיע גם מפקד פלוגה ג, אהרון מרגל, שנפצע מכדור בראשו ולמרות המאמצים אי-אפשר היה להציל את חייו.

ערן דולב, מפקד הרפואה של פיקוד הדרום, הודיע לסנה

86 סגל, עדויות בגובה החול, עמ' 222-226.

שבעכביש 55 נמצא גדוד רפואה אוגדתי שאליו יוכל לפנות נפגעים. בשעה ארבע וחצי בבוקר הגיע לפח"ח הנגמ"ש הראשון של במבה, ועל סיפוננו צנחנים פצועים. סנה זיהה את יואב מתן, סגן מפקד פלוגה ג, אשר נפצע בחזה ומלמל: "הלך 890 [...] די [...] נגמר הגדוד [...] כולם נהרגו". עם עלות השחר הגיעו נגמ"שים נוספים והביאו עשרות פצועים. כמה טנקי פינזי (טנקי "שרמן" שהוסבו לרכב פינזי נפגעים) הגיעו מגדוד הרפואה האוגדתי ופינו לאחור את הפצועים קשה. שלוש שעות לאחר ההיתקלות פונו עשרות הפצועים אל גדוד הרפואה. סנה החליט לנצל את ההפוגה בזרם הפצועים כדי לדלג מצומת טרטור-עכביש למקום בטוח יותר ולפרוס מחדש. החובשים אספו את תרמילי הציד שהתרוקנו למחצה, ונעו מזרחה כ-150 מטרים. כשעלה אור היום, גברה אש המצרים ולאחר ניסיון ההסתערות של גדוד 100 התחדש זרם הפצועים. למקום הפריסה החדש של התאג"ד הגיעו צנחנים ושריונאים וביניהם היו מפקד פלוגה ה, אלי שורק, רזי יהל ואחרים. הציד הרפואי הלך ואזל, אך למרבית המזל הגיע אילן חרובי, קצין החובשים החטיבתי, בנ"ג ועליו כל הציד שהפח"ח נאלץ להשאיר ברפידיס יום קודם לכן, משום שאי אפשר היה להעמיסו על האוטובוסים. עד 1030 הספיקו לפנות לאחור עוד כארבעים פצועים. ד"ר חסין, הרופא החטיבתי, הודיע שלא צפויים להגיע עוד נפגעים. הצוות הרפואי קיבל שני נגמ"שים, בעזרתם הוא התפנה לעכביש 55. הצוות עבר בגדוד הרפואה האוגדתי, המשיך משם לטסה והצטרף לגדוד 890 ולחפ"ק החטיבה.⁸⁷

87 יעל גבירץ, "סגן המ"פ, מלמל: "די, נגמר הגדוד... הלך 890... כולם נהרגו", ידיעות אחרונות, 17 בספטמבר 1991. ראו את סיפורו של יעקב מליח, הפצוע הקשה ביותר שנותר בחיים מהקרב והשתקם באופן מלא: מעין פלג, "אתה לא רואה שהוא מת?", במחנה, 13 בנובמבר 1991, עמ' 38-39.

הגדוד מנתק מגע

אחרי מעבר הדוברות באשמורת אחרונה, ניתן החל משעה 0730 לרכב קרבי לנוע על עכביש. בשעה 1100 הודיעה אוגדה 162 שציר עכביש פתוח לתנועת שיירות אספקה, שהחלו לזרום בו. במקביל לכך, ביקש אדן להוציא את גדוד 890 ואת חפ"ק החטיבה מן השטח ולאפשר להם להתאושש ולהתארגן.

חילוץ הגדוד אל ציר עכביש תבע תיאום מורכב בין גורמים שונים, בהם ארטילריה, יחידות שכנות והכוחות הנחלצים. בפעולה היו מעורבים מטה פיקוד הדרום, מטה אוגדה 162, חטיבה 460, גדוד 100, כוחות מחטיבה 217, כוחות מחטיבה 600, יחידות מן האגד הארטילרי, חפ"ק חטיבה 35 וכוחות מזדמנים נוספים.

בבוקר 17 באוקטובר ריכז אלוף אדן מאמץ של ארבעה גדודי שריון לעבר טרטור. מח"ט 217 קיבל הוראה להשאיר שני גדודים בציר כספי 57-58 כדי לאבטח את אזור הפעולה כלפי דרום והוא, אישית, הצטרף אל גדוד 142. הגדוד התקדם מעכביש 51 צפונה ותפס עמדות ממערב לגדוד 100. מח"ט 460 נכנס גם עם גדוד 196 בפיקודו של סא"ל לפידות, וחטיבתו נפרסה מעכביש 52 עד טרטור 39. אדן פנה לפיקוד וביקש לקבל תחת פיקודו את חטיבה 600. סמוך לשמונה בבוקר אושרה בקשתו והוא פרס אותה מצפון, מפוטון 37 ועד טלוויזיה. ארבעת הגדודים נפרסו בקשת מול מיסורי ו"החוזה הסינית".

בסביבות השעה 0700 חצה גדוד 142 מחטיבה 217 בפיקוד נתן פירעם את ציר עכביש צפונה במתג 51, התקדם עוד כ-600 עד 500 מטר בתוך השטח משמאל לגדוד 100 ולמעשה, יצר חגורת מגן דרומית-מערבית למקום ההיתקלות של גדוד 890. מאוחר יותר השמיד הגדוד שלושה טנקי אויב שעלו לעמדות, ומחלקת הנגמ"שים שלו נטלה חלק בפעולות החילוץ (ראו להלן).

בשעה 0710 דיווח מח"ט 460 לאדן שהתקפת גדוד 100 השתבשה. "הגדוד נכנס למדרון קדמי בשטח פתוח ושלושה כלים שלו נדפקו". עוזי יאירי אמנם דרש ממנו להיכנס לשטח, אולם המג"ד טען שכל כלי שנכנס נדפק. אדן הורה שלא ייכנס ושיוורה לחט' 35 לאבטח אותו.⁸⁸ חמש שעות לאחר פרוץ הקרב שאל עתה קצין האג"ם של אוגדה 162 את יאירי "אם יש לו נפגעים ואם יש לו נגמ"שים לפינויים?" והורה לו "לא לתת לחי"ר המצרי להרים את הראש".⁸⁹ מן ההוראה ברור שקצין האג"ם לא הבין כלל מה מתרחש בטרטור 42.

לאחר שיחה עם גונן, שהתנגד בתוקף להוצאת הצנחנים מציר טרטור, אמר אדן לעוזי יאירי: "אתה צריך להישאר במקומך ובהזדמנות נפנה את הנפגעים. היתר צריכים לשמור על ציר עכביש נגד טרטורים מציר טרטור. אני רואה שזה בין 42 ל-51. אני רואה אתכם במפה. לא בעין".⁹⁰

בשעה 0900 הסתיימה היערכות האוגדה בגזרת עכביש-טרטור. היערכות זו באה לענות לשלוש בעיות: סיוע לחילוף גדוד 890, דחיקת המצרים מציר עכביש צפונה ובידוד שדה הקרב בדרום מיסודי.⁹¹ בסביבות אותה השעה דיווח גבי עמיר לאדן על מצב חילוף הצנחנים:

יצרתי קשר עם עוזי [יאירי]. נתתי לו תמונת מצב. [הוא] נמצא בתעלה בין 42 ל-51. הוצאתי תצפית על חמדיה לכיוון מכשיר ומחכה לידיעות ממנה. 4 [גדוד 100] שלי מנהל מגע ומחליף אש. יש לו שלושה כלים פגועים. אני מחכה להשמדת השמלים.⁹²

88 רשת כריש, 170710.

89 שם, 170736.

90 שם, שעה 170740.

91 שם, 170900.

92 שם, 170850.

עמדות גדוד 16 המצרי מצפון לטרטור 42

מוקדם יותר נכנס גונן לרשת החטיבתית של יאירי ושאל: "האם אתם תקועים? האם יש מגע עם האויב – איפה הם? האם אתה מחזיק בציר ויכול לאבטח את עכביש?"⁹³ הוא רצה לתגבר את הצנחנים בכוחות חי"ר נוספים ולהקצות טנקים לאבטחתם. יש לחלץ את הפצועים, אמר לאלוף אדן, אך הכוח עצמו צריך להישאר במקומו כדי למנוע מהמצרים לחזור לעכביש. חטיבה 35 הוכנסה כדי שציר עכביש יהיה פתוח וכעת, לאחר שהוקם גשר הדוברות, גברה הנחיצות בכך. אם הצנחנים אינם יכולים להרחיב עוד יותר את השטח שבשליטתם, שלא יעשו זאת, אך יישארו וישמרו על הציר.⁹⁴

⁹³ רשת ערד, 170720.

⁹⁴ יומן המבצעים של פיקוד הדרום, ארכיון צה"ל.

יאירי לחץ על אדן שיתיר לו לפנות את כוחו מהמקום, אך גונן התמיד בהתנגדותו.⁹⁵ ב-0954 ביקש יאירי לדבר עם קצין האג"ם של אוגדה 162 כדי לקבל אישור להוצאת הצנחנים. כעבור עשרים דקות מסר אהוד ברק לעוזי יאירי: "מבקשים שתתפנה מהתעלה לכיוון עכביש 52" הכוונה היתה שחפ"ק המח"ט ינוע לקצה הדרומי של התעלה בה נמצא מאז תחילת הקרב, לא ליציאת כל הכוח, וכך אכן היה.⁹⁶ בערך בשעה 1030 הגיע שר הביטחון, משה דיין, לחפ"ק האוגדה ואחריו רב-אלוף בר-לב. אדן שיתף את בר לב בבעיה, ובר-לב אישר לבסוף את הוצאתם של הצנחנים.⁹⁷

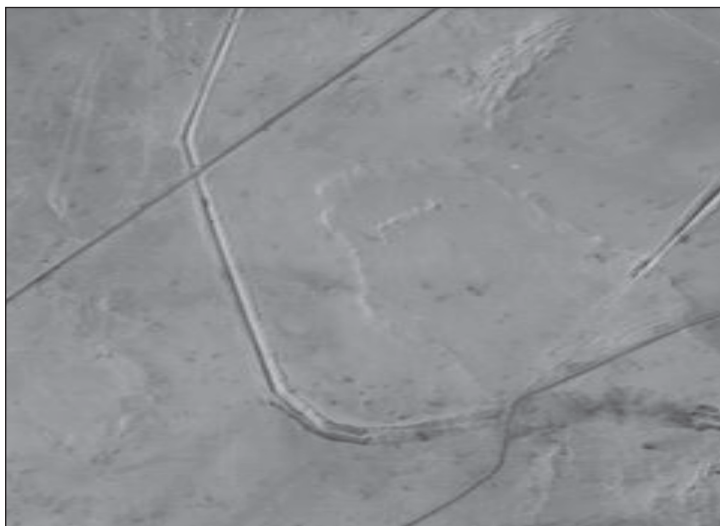

מפגש תעלת ההסקיה עם ציר טרטור, 17 באוקטובר 0830
(בחלק השמאלי העליון אפשר לראות את חיילי פלוגה ד בתוך התעלה)

95 פיקוד הדרום, מלחמת יום הכיפורים - דו"ח אג"ם הפיקוד מ-6 באוקטובר 1975, עמ' 120, ארכיון צה"ל.

96 רשת ערד, 171015.

97 אדן, על שתי גדות הסואץ, עמ' 216.

התעלה בין ציר טרטוור (מימין) וציר עכביש (משמאל) 17 באוקטובר,
0830

אל תעלת ההשקיה

לאחר נסיגת גדוד 100 והפסקת סבב החילוץ הראשון של הנגמ"שים לא היתה עוד תכלית בהישארותו של גדוד 890 בשטח. יאירי הורה למרדכי להתפנות עם כל הכוחות לתעלה בה נמצאו חפ"ק החטיבה ופלוגה ד. מרדכי יצר קשר עם איתן פייכטנבאום שמחלקתו הושמטה מצפון לציר לפני תחילת הקרב, וזה דיווח לו שמחלקתו ספגה אבדות – הרוג אחד ושני פצועים – אך היא יכולה להתפנות בכוחות עצמה אל צומת טרטוור-עכביש.

באזור הקרוב אל המג"ד, כל לוחם שהיה מסוגל, יצא בכוחות עצמו לעבר התעלה. איציק מרדכי הורה לפלוגה ג לדלג אל תעלת ההשקיה. הוא דיבר בקשר עם אלי שורק והבין שהנגמ"שים של

במבנה ושל גדוד 100 חילצו את כל הפצועים מ"גבעת הפצועים". בעוד שאר האנשים במקום מתכוונים לפתוח בריצה אל התעלה, אחרי שראו את פלוגה ג מדלגת אליה, נפל עליהם מטר של פצצות מרגמה שכמה מהן פגעו פגיעות ישירות וגרמו להרוגים ולפצועים נוספים. כל לוחם, שיכול היה, החל לרוץ לעבר התעלה עם אלונקות או בסחיבה מאולתרת של הפצועים.

בין "גבעת הפצועים" לבין התעלה הפרידו כ-400 מטרים של שטח חשוף ומישורי. המצרים צפו עליו, ובזמן שהחיילים רצו לתעלה, יצאו כמה עשרות מצרים מעמדותיהם וירו עליהם. רזי יהל, ישראל כספי ואלי שורק החלו לרוץ ורזי ואלי נפגעו מכדורים. נגמ"ש מגדוד 142 עבר לידם והם קפצו לתוכו והגיעו עמו לפח"ח. יוסי יערי ושאל רבינוביץ הפצועים נותרו מאחור וחולצו על ידי נגמ"ש אחר שנפגע ונהגו נפצע. יערי התיישב על המצערות, הנהג הפצוע תדרך אותו כיצד לנהוג, והוא הצליח להביא את הנגמ"ש הפצוע לפח"ח ולהציל את כל יושביו.⁹⁸

עד השעה 0930 הצליח הגדוד לרכז את מרבית לוחמיו בתעלה. כאשר היה נראה לאיזיק מרדכי שרוב חיילי הגדוד נמצאו מאחוריו, הוא נע לתוך התעלה עם החפ"ק. איזיק התמקם בחלקה הצפוני של התעלה ואילו חפ"ק המח"ט עבר דרומה, למרכז, ומאחור יותר, עבר לקצה הדרומי. באותו הזמן, לערך, נחלצו שרידי פלוגות ה-רב מ"גבעת הפצועים" - מי לעבר התעלה ומי לעבר צומת טרטור-עכביש. חיילים שהגיעו לתעלה ומצאו בה מחסה יצאו ממנה שוב אל השטח הפתוח כדי לסייע לאלה שנפגעו בדרכם. המצרים הפגזו את התעלה והחיילים חפרו בידיהם שוחות

98 החוברת הגדוד במלחמה, עמ' 29; סגל, עדויות בגובה החול, עמ' 163-165, 193-195.

רדודות בדפנות ויכלו רק להתגעגע לאתי החפירה האישיים שלא נלקחו לפעולה. הנגמ"שים של במבה נכנסו לתעלה מדרום, התקדמו בתוכה ופינו כמה עשרות לוחמים מפלוגה ד. אנטנה שבלטה מעל פני השטח משכה מטח של אש ארטילרית חזקה. בשעה 1030 היתה התעלה ריקה כמעט, פרט לקבוצה קטנה של קצינים וחיילים מפלוגות שונות, שהתרכזו עם המג"ד בקצה הצפוני והמתינו לאישור לצאת מהשטח.

איציק מרדכי שלח שני חיילים לצפות ולבדוק האם נשאר מישהו ב"גבעת הפצועים". מספר אחד מהם, צביק'ה קופולביץ מפלוגה ב:

הייתי קצת בהלם. לא בדיוק הבנתי מה הוא רוצה [...] ראיתי חייל ואמרתי לו: בוא אתי. הוא לא בא. יצאתי מהתעלה והלכתי 20 מטרים קדימה. הגיע מולי רב-סרן יואב גלבר ושאל אותי: חייל, לאן אתה הולך? עניתי לו שהמג"ד שלח אותי ל"גבעת הפצועים" לבדוק אם נשארו חיילים. הלכתי בראש זקוף וגלבר נתן לי סטירה והשכיב אותי על החול. אני אחרון, הוא אמר לי. אין שם אף אחד, תחזור לתעלה.⁹⁹

זמן מה לאחר מכן הופיע בתעלה עמרי בר-שדה, קצין מסופח, שסחב עמו פצוע מ"גבעת הפצועים" לתעלה במשך כשעתיים. הפצוע היה יגאל וובוליצקי מפלוגה ב, שהחל לזחול מ"גבעת הפצועים" לבדו. עמרי, שהחליט להישאר ב"גבעת הפצועים" ולהמתין לחילוץ, זיהה אותו, הגיע אליו בריצה וסייע לו להתקדם עד שיצאו יחד מטווח הנשק הקל של המצרים ומצאו תלולית עפר קטנה שהסתירה את יגאל מהמצרים. הוא השאיר את יגאל מכוסה במפה ורץ לתעלה,

99 סגל, עדויות בגובה החול, עמ' 172.

שם סיפר על הפצוע שהשאיר וביקש מתנדבים שיצאו ויסייעו לו להביא אותו לתוך התעלה. איציק מרדכי הורה לו להישאר בתעלה ואילו עוזי ולדמן, דודי ורדי וג'ורא איילנד יצאו מהתעלה, איתרו את גאל והביאו אותו לתוכה.¹⁰⁰

כמה מן הפצועים חולצו בעזרת תצפית שהיתה על כישוף. התצפית איתרה בשטח פצועים ודיווחה על כך לגדוד 142. בתחילה הגיע אליהם הנגמ"ש של יעקב שור מפלוגת החרמ"ש של הגדוד ואחריו הגיעה מחלקת צנחנים מילואים על נגמ"שים בפקודו של יקי חיימוביץ (חץ) שסופחה לגדוד 142, כל אלה תוך מיסוך של אש ארטילרית והוציאה אותם.¹⁰¹ לדברי נתן פירעם, מג"ד 142, הם ביקשו מיסוך עשן כדי להסתיר את הנגמ"שים, אך אי אפשר היה לקבל סיוע כזה. כאשר נורו פגזי זרחן, הם נפלו על חיילים שנמצאו בשטח, ואלה צעקו להפסיק את האש. בפעולה משותפת עם חטיבה 460 (למעשה: פלוגות במבה והולדן), סיפר פירעם, חילצו עד שעות הערב למעלה מעשרים לוחמים מהשטח שהיה כולו מכוסה באש.¹⁰²

חילוף אחרוני הפצועים

סמוך לצהרי היום אושר לגדוד לצאת מהשטח. בשעה 1200 לערך, הוציאו נגמ"שי במבה את אחרוני הצנחנים שנותרו בתעלת ההשקיה. היו ביניהם המח"ט עוזי יאירי וחבורת הפיקוד שלו. בשטח נשארו כמה פצועים חיים וחיילי כוח החוד של פלוגה ב, שקרבם

100 סגל, עדויות בגובה החול, עמ' 165–166.

101 כנס מערכת הצליחה של פיקוד הדרום ב-24 ביולי 1974.

102 שחזור קרבות חטיבה 217, 16 בדצמבר 1973, עמ' 30, ארכיון צה"ל.

לקו העמדות של המצרים הקשתה מאוד על הוצאתם. בשעה 1300 דיווח קצין אג"ם 460 לקצין אג"ם אוגדה 162:

בקשר לערד דיברתי עם עוזי. כנראה נשארו שמונה אנשים שלו ועוד שניים שלא יכולים לזוז. יש מעליהם כלי של האויב. זה באזור התעלה המפורסמת. אני אדפוק את הכלי ואוציא את האנשים. יש לי גם שניים משלנו מכלי שלנו שנפגע.¹⁰³

בשעות הצהריים של ה-17 באוקטובר בוצעו פעולות שונות לאיתור הפצועים והבריאים שנשארו בשטח ולחילוץם. פעולות אלה לוו במאמץ לבלום אפשרות של ניצול הצלחה מצרי לגלוש אל ציר טרטור ולסגור מחדש את עכביש. טנקים מצריים שניסו מזלם בתנועה מ"החוזה הסינית" מזרחה, נבלמו על ידי טנקי חטיבה 600 בסיוע גדוד 100 וגדוד 142. חזי דחבש מפלוגה ב קרא למג"ד ברשת המבצעים הגדודית (שסק) ואמר שניסה לעלות על נגמ"ש, הנגמ"ש נסע, והוא נשאר עם חמישה לוחמים בשטח, סמוך מאוד לעמדות המצרים.

הנגמ"ש המדובר היה זה שחילץ בשעות הבוקר את יוריק ורטה ואייל רז הפצועים ואת בנצי עציון, סגן מפקד הפלוגה. מרדכי עודד את דחבש, דיבר אֶתוֹ כמה פעמים, הבטיח לו שעוד מעט יגיעו לחלצו וכי טנקים, תותחים ומטוסים הופעלו. הוא עלה כמה פעמים לתצפית כדי לזהות את מקומו של דחבש ולבחון כיצד אפשר לחלצו באמצעות נגמ"ש, ובשעה 1339 זיהה את המיקום המדויק של הקבוצה.¹⁰⁴ הוא הורה לדחבש לסמן את עצמו כדי שהטנקים

103 רשת כריש, 171300.

104 רשת ערד, 171339.

לא יירו לעברו, ולדלג לכיוונם. דחבש אמר: "אם אצא, אפגע" ונשאר במחפורת.

מרדכי, שעדיין היה בתעלת ההשקיה, אמר ליאירי שהוא חייב להישאר עד שיצאו כל החיילים, ואילו יאירי לחץ עליו לצאת ולארגן את הגדוד להמשך הלחימה. לפיכך, השאיר מרדכי תצפית בפקוד גיורא איילנד לקיים קשר עין ואלחוט עם הקבוצה שנשארה בשטח ולוודא שתחולץ. החוליה, שכללה את בנצי עציון, גיורא איילנד ושישה חיילים, התמקמה על דיונה בסמוך לציר עכביש כדי לשמור על קשר עין ואלחוט עם הקבוצה של דחבש ולכוון אליה את הכוח המחלץ. התצפית נותרה במקומה עד שדחבש, טל ושאר החיילים פונו בסביבות השעה שלוש על ידי גדעון דבורצקי, מפקד פלוגת החרמ"ש של גדוד 100.

בלי שאיילנד ובנצי עציון ידעו על כך, היו דחבש ואנשיו תחת תצפית נוספת, של משה סוקניק (עברי) מפקד פלוגת הטנקים של גדוד 100, שסגנו הפצוע, אשר טל, היה עמם במחפורת. עברי העמיד טנק בחיפוי, שהיה בקשר עין עם הלוחמים ומדי פעם ירה פגז אל המצרים כדי למנוע כל ניסיון לנוע לעברם. הוא עצמו לחץ על אהוד ברק להתיר לו לחלצם. בסביבות השעה 1500, דבורצקי, שנהרג מאוחר יותר במלחמה, נכנס לשטח בנגמ"ש תחת חיפוי הטנקים של סוקניק, מיסך את עצמו באמצעות עשן, הגיע אל הקבוצה וחילץ אותה.

בסביבות השעה 1430, לאחר שראה מהנגמ"ש שלו את חילוצם של דחבש ואנשיו ואת חילוצו של מאיר לוי, פצוע נוסף מפלוגה ב שחולץ על ידי טנק מגדוד 142, החליט מפקד מחלקת הצנחנים שהיו עם גדוד 142, יקי חיימוביץ', להיכנס לשטח דרך התעלה ולבדוק אם נשארו עוד פצועים. המט"ק טען שראה נפנוף יד באזור "גבעת הפצועים". יקי נכנס לתעלה בקצה הדרומי שלה והמשיך ברגל

לקצה הצפוני של התעלה, משם זיהה את אזור "גבעת הפצועים". הוא קרא בקשר לסמל המחלקה שלו והורה לו להיכנס עם נגמ"ש לשטח. הוא גם ביקש וקיבל סיוע ארטילרי. הנגמ"ש יצא לדרכו בהכוונתו של יקי, הגיע אל הטנק השרוף שליד "גבעת הפצועים" וחנה מאחוריו. הסמל בדק והשתכנע שלא נותר בין גופות החללים במקום מישהו בחיים וחזר לנקודת היציאה. חיימוביץ' דרש מהם לצאת שוב, תחת מיסוך עשן, ושוב לא נמצא הפצוע. חיימוביץ' חבר בעצמו לנגמ"ש ויצא עמו בפעם השלישית, והפעם מצא את גורי ששון ממחלקת המרגמות בפלוגה ה, שהיה פצוע קשה ושנותר בחיים בזכות החילוץ.¹⁰⁵

חובשים את גורי ששון לאחר חילוץו מן השטח

105 עדותו של עוזי בן-צבי והערתו של יקי חץ לעדות.

גופות ההרוגים חולצו מ"גבעת הפצועים" ב-18 באוקטובר על ידי דוד גלזר, מפקד פלוגת החרמ"ש של גדוד 410 מחטיבה 600. בקרבת הגופות והטנקים השרופים נמצא סגן ישראל פרטוש (סלע) הפצוע, מפקד מחלקה בפלוגת החרמ"ש של גדוד 100, שנפצע קשה בעת חילוף הנפגעים כאשר הנגמ"ש שלו נפגע מטיל סאגר והתפוצץ. הוא נחשב למת ונותר בשטח קרוב ליממה לאחר הקרב.¹⁰⁶

הפיקוד, האוגדה והחטיבה במהלך החילוף

לעת בוקר, כאשר התבררה הסתבכותו העמוקה של גדוד 890 בקרב בטרטור 42, נדרש הפיקוד לקבל החלטה: האם לאשר את פינוי גדוד 890 מזירת הקרב? מהאזנה לרשתות וגם מהדיווחים הישירים של מפקד אוגדה 162 היה חמ"ל דבלה מודע היטב להסתבכות, אך ספק אם הפיקוד קרא נכון את המצב. בשעה 0525 הודיע אדן לבן-ארי ש"היה על עוזי לחץ חזק. [הוא] עוזר להם בפינוי נפגעים והסתערויות. פועלים נגדם מרכב ומרק"ם [רכב קרבי משוריין]. הם נמצאים מטרטור 43 עד אמיר".¹⁰⁷ זיהוי מקומו של גדוד 890 היה, כמובן, שגוי, אך ייתכן שהכוונה ב"הם" היתה למצרים. במונח "עוזר" התכוון אדן לשיגור גדוד 100 ולמעורבות פלוגת במבה בפינוי הנפגעים.

בשעה 0640 החלה מטרידה את בן-ארי ההסתבכות ההולכת וגוברת של אוגדה 162 בקרב שלכאורה לא היה שלה. "הבעיה היא כיצד להשאיר את עוזי ולהתנתק ממנו", הרהר בן-ארי בקול רם,

106 מעוזיה סגל, עדויות מגובה החול, עמ' 196.

107 רשת כריש, 170525.

והורה לאדן להכין גדוד שיוכל לעבור לצד השני.¹⁰⁸ כבר משעה 0600 ביקש עוזי יאירי להתפנות מהשטח. גונן חרד לאגפו הימני ולפתיחת הצירים, וניסה לברר ישירות עם מח"ט 35 את מצבו:

גונן: האם הסיוע יעיל?

עוזי: הסיוע היעיל היה של הטנקים.

- האם תקועים?

עוזי: למדי, מפגיזים את כל האזור. קבוצה גדולה ניתקו מגע. אף היא בהפגזות.

- האם יש מגע פיזי עם האויב?

עוזי: היה בלילה.

- מקומך?

עוזי: אני נמצא ב'עכביש' 51 צפונית מזרחית ל'שחור'.

- האם אתה מחזיק בציר 'עכביש' ויכול לאבטח אותו?

עוזי: רק את המקום בו אני נמצא עד ל'עכביש' 51.¹⁰⁹

כעבור דקות מספר התחוויר לגונן שהמצב גרוע יותר משציפה ומשדמיין. אדן דיווח לו שמאמצי גדוד 100 לא צלחו ושיש ליאירי נפגעים רבים.¹¹⁰ באותה שעה ממש, סיפר בר-לב לשר הביטחון ש"חטיבה 35 פתחה את ציר עכביש ואוגדה 162 קידמה את הדוברות". מפקד החזית הגדיר זאת "עבודה מצוינת".¹¹¹ בשעה 0740 נכשל ניסיון להפעיל מטוסים לטובת הצנחנים. המטוסים התקשו באיתור מטרות, מטוס אחד הופל והשני ירה

108 רשת כריש, 170640.

109 רשת ערד, 170715.

110 רשת כריש, שעה 0720.

111 שמעון גולן, מלחמה ביום הכיפורים, כרך ג, עמ' 949.

מספר רקטות, אך ללא תוצאות משמעותיות. לבקשותיו של אדן לשחרר את גדוד 890 ממשימתו השיב גונן נחרצות:

תשמע, את הפצועים צריך לחלץ. את עוזי לא צריך. הוא צריך להישאר על כל המקומות בעכביש. אסור לאבד את הציר.
ברן: נבדוק את המצב.

גונן: הכנסנו את עוזי לשמור על ציר עכביש ועכשיו שיש גשר, זה הכרחי. ניתן לו כוחות חי"ר נוספים לתגבורת. תן לו כמה טנקים לשמור על עצמו. המגע שלך כנראה עם 100 טנקים שהם שרידים של דיביזיה 112.21¹

בשעה זו כבר היו הדוברות במצמד ואדן השקיע כמה גדודים בסיוע ישיר לגדוד 890, על מנת ליצור מעטפת שתגן על ציר עכביש. עם זאת, גונן הוטרד יותר מריתוק אוגדה 162 לצירים, בעוד הגשר נבנה ובקרוב אפשר יהיה לצלוח עליו.

אדן חזר וביקש מגונן להוציא את החפ"ק החטיבתי ואת גדוד 890 מקו הלחימה, אך נתקל בהתנגדות עיקשת מצדו של גונן. נימוקו של אלוף הפיקוד היה: הצנחנים מונעים מן החי"ר המצרי להסתנן בתעלות ולסכן את התנועה על ציר עכביש. "התווכחתי אתו ארוכות", כתב אדן בספרו לאחר שנים, "טענתי שאין הצדקה. גורודיש ישב על מפות רחוק והתקשה בקריאת תמונת הקרב. קשה למצוא היגיון בהוראות של גונן. הטנקים שלי כבר פרוסים בשטח. [...] הצנחנים היו מיותרים. הדוברות כבר עברו. לא היה לאחזקתו [של גדוד 890] בציר משמעות טקטית בשעה זו כאשר בשטח כבר

112 יומן מבצעים פיקוד הדרום, 17 באוקטובר שעה 0730.

ארבעה גדודי טנקים. אולם גונן התעקש.¹¹³ בשעה 1000 שאל אדן את גונן:

ברן: את עוזי אפשר להפעיל [כנראה צ"ל: להוציא]?

גונן: לא, שיישאר וישמור על כביש פתוח.

ברן: מי יעזור לו?

גונן: תשאיר לו כמה טנקים. אחר כך נבנה פה מפקדה עם ג'קי [אבן - סגן מפקד אוגדה 143] שתטפל בעניין.

ברן: אני אוכל להשאיר לו את טוביה.

[...]

גונן: שעוזי יתפוס עד עכביש 50 ויבטיח שלא יחזרו למקומות שבהם היו. התפקיד שלו הוא לשמור על עכביש פתוח. מ-50 מזרח. אני רוצה דו"ח ביצוע בנוגע לעוזי.

כמה דקות מאוחר יותר דיווח אדן שגדוד 890 אינו מביא כל תועלת ושכדאי להוציאו בהקדם. על כך ענה גונן בתקיפות:

לא מסכים. חייבים להחזיק את ציר עכביש ולא אכפת לי כמה זה יעלה ומי ישלם [...] אצרך גם חי"ר נוסף. יש פה כוח חי"ר נוסף [ב]רפידים, אפשר להטיס מיד ולהעביר לעכביש 55 ומשם ברן ייקח אותם לעוזי. להחזיק אפילו מספר ימים.¹¹⁴

אדן ניסה לשכנע את גונן:

113 אדן, על שתי גדות הסואף, עמ' 216.

114 יומן מבצעים פיקוד הדרום, 17 באוקטובר, שעה 1000.

הוא (עוזי) שוכב עם כל החבר'ה שלו בתעלה כשתחמושת כמעט ואין לו. יש להם הרבה נפגעים והוא למעשה בשטח לא משנה שום דבר [...] אני רוצה לתת לו לנוח לכמה שעות, להתמלא מחדש בתחמושת. עם כוח המ"כים שלו לקראת ערב הוא יתחיל בצורה חדשה לגמרי.

"ומי יתפוס עד הערב?" הקשה גונן, "למעשה הוא בתעלות ולא עושה כלום" הסביר אדן. אולם גונן לא התרצה וקבע שעד שתגיע תגבורת, ש"עוזי יחזיק". במטה הפיקוד החלה פעולה מואצת לתור אחר פלוגות חי"ר נוספות ולהטיסן לעכביש^{115.55}

להתעקשותו של גונן להשאיר את הגדוד בתעלות טרטור, יש אולי מאפיין של אטימות וקריאת קרב מוטעית. אולם היו לה שני פנים נוספים: הוא דבק בהתניה המשולשת: מסדרון פתוח שווה גשר שווה העברת כוחות, והוא רצה לנתק את אוגדת אדן משדה המערכה. רק התערבות של בר-לב בסביבות השעה 1100 כפתה על גונן, בסופו של דבר, להיעתר לבקשה.

בשעות הבוקר של ה-17 באוקטובר היתה הבעיה העיקרית של אדן תנועתה של חטיבה 25 המצרית, שעלתה צפונה מכיוון הארמיה השלישית במגמה לסגור את הפרצה בין שתי הארמיות ואת המסדרון שיצר צה"ל בדרך אל אזור הצליחה. מפקד אוגדה 162 רצה להשתחרר מן הטיפול בגדוד 890 כדי שיוכל להתמסר לניהול הקרב נגד החטיבה המצרית ואת זאת יכול היה להשיג או על ידי שינוי גבולות הגזרה בינו לבין אוגדה 143, שלא נראה ישים, או על ידי הוצאת הגדוד מהשטח להתארגנות מחדש.

115 שם, שעה 1034.

מערכת הצליחה 17 אוקטובר - מסלול ההתקדמות

מה היה הקרב בציר טרטור?

דברי בר-לב לעוזי יאירי בשיחתם ב-16 באוקטובר אחר הצהריים (ראו לעיל) ביטאו את החשיבות הרבה שייחסה מפקדת החזית ומאחוריה מדינת ישראל כולה, לפתיחתו של ציר טרטור ואת ראייתה של פתיחת הציר כתנאי הכרחי להמשך הצליחה לגדה המערבית. סירובו של גונן לאשר את פינוי הצנחנים למחרת בבוקר העיד אף הוא על גישה זו, בלי קשר לליקויי קריאת הקרב שלו. נקודת המוצא של סיפור הקרב בטרטור 42 היתה אי-הצלחתה של

חטיבה 14 לפתוח את הצירים לתעלה בליל הצליחה. חטיבה 14 עברה לילה ובוקר של לחימה קשה ורבת אבדות בצומת טרטור-לקסיקון ומצפון לו, ובסיומו נותרו הצירים סגורים וכוח הצנחנים של דני מט עם גדוד הטנקים של גיורא לב נותרו מבודדים ממערב לתעלה. גם אם, בדיעבד, התגלעו חילוקי דעות לגבי הצורך בפתיחת ציר טרטור, יש להביא בחשבון שהמרחק בין טרטור 42 לעכביש 51 הוא כקילומטר והאחרון נשלט היטב מן הגבעות בפאתי מיסורי. לאחר המלחמה הסביר מפקד אוגדה 162: "מה שהדאיג אותי בעיקר [...] שעוזי יפתח את הציר. כי אחרי הכול גורל הצליחה תלוי בכך שהדוברות יגיעו לתעלה." גם בדיעבד הוא היה סבור ששדרת הדוברות עשתה דרכה מערבה בחיפוי של הקרב שהתחולל בטרטור 116.42 ככנס של מפקדי אוגדה 162 שנוערך מיד לאחר המלחמה, אמר אדן:

אני רוצה לומר משהו על הצנחנים. הם סבלו כאן אבדות נוראיות ובכל זאת הייתי רושם לזכותם את העובדה שבאותו בוקר בזכות הלחימה הזו, למרות שאינני יודע כיצד זה השפיע על האויב, הדוברות נעו ללא הפרעה של טילים על הציר.¹¹⁷

גם המג"ד איציק מרדכי הדגיש זיקה זו:

על ציר עכביש המשיך צה"ל לנוע עם הדוברות מבלי לחטוף כדור אחד. זו היתה חגיגת האבסורד. כי בתוך כל התופת

116 דברי אדן בכנס מערכת הצליחה של פיקוד הדרום, ב-24 ביולי 1974; אדן, על שתי גדות, עמ' 213.

117 כנס מג"דים אוגדה 162, נובמבר 1973.

הבנתי שבשורה התחתונה המשימה לפתוח את הצירים בעצם מתבצעת וברשת הקשר ממשיכים לומר לך לא לזוז מלימטר.¹¹⁸

מול הגישה הזו, ששותפים לה היו גם הרמטכ"ל, אלעזר, מפקד החזית, בר-לב, ומפקד פיקוד הדרום, גונן, עלו בשנים האחרונות במקומות שונים, בעיקר במרשתת, ספקולציות שכפרו בזיקה בין הקרב בטרטור 42 למעבר הדוברות ושטענו, שהקרב של גדוד 890 היה בעיקרו קרב חילוץ מיותר של גדוד שהושלך למערכה בחוסר אחריות. ספקולציות אלו נשענו על טענה שגדוד 890 לא פתח את ציר טרטור ואילו ציר עכביש היה ריק מכוחות מצריים עוד לפני הגעת גדוד 890, כפי שהראה, לטענת המבקרים, מעברו החלק של כוח במבה בשעות הלילה. העובדה שהמצרים לא ירו על הדוברות, הם טוענים, נובעת מחוסר יוזמה מצדם ולא מפעולת גדוד 890.¹¹⁹

הטענה שהקרב היה מיותר מתעלמת קודם כל מן ההקשר המערכתי. חזית הדרום ואוגדה 162 נעמדו ב־16 באוקטובר אחר הצהרים ללא מעש והמתינו לגדוד 890 שיבוא ויפתח את הצירים. תקוות עם ישראל כולו היתה תלויה בפתיחתם. הטענה אינה מתמודדת עם העובדה שגם בלילה הקודם – ליל הצליחה – לא היה אויב על עכביש, ושהמצרים לא היו צריכים להחזיק בציר עצמו על מנת לחסום אותו – אפשר היה לחסום אותו מטרטור ואף מצפונה לו. יותר מזה, המצרים לא ירו על התנועה בעכביש כי היו עסוקים כל אותו לילה ובשעות הבוקר בלחימה מול גדוד 890: מולו הם

118 דברי מרדכי בכנס מפקדי הצנחנים בכפר המכביה, יוני 1974.

119 ראו, למשל, רשימותיו של עמיקם צור על הקרב בציר טרטור באתר גלובל ריפורט.

הניעו טנקים ואותו הם הפגזו בארטילריה ובמרגמות – כל זה מנע מהם לאתר את התנועה בעכביש ולחסום אותה באש. למלחמה, מטבעה, יש שני צדדים – לפחות. מול הספקולציות של היהודים אפשר להביא את הדברים שאמר מפקד הגדוד המצרי 16 מחטיבה 16 של דיביזיה 16 שנלחם מול גדוד 890 בציר טרטור, לימים שר ההגנה המצרי, גנרל טנטאווי:

ב־16 בחודש דיביזיה 16, מתוגברת בשאריות דיביזיה 21, עשתה כל מאמץ, על פי פקודה מהרמטכ"ל שאזלי, לסגור את הפרצה במסדרון שהוביל אל התעלה. נראה היה להם שהם הצליחו ב־16 בחודש. בליל 16–17 הם ראו את הנחתת הכוחות ואת התנועה של הגדוד [...] היו בהרגשה שהם יכולים להיות מכותרים ולכן שיפרו עמדות לאחור להבטיח את אחיזתם בשטח. הנחתת הכוחות והתקיפה בלילה משכו את תשומת הלב של המפקדים והכוחות של דיביזיה 16 באותן שעות לחימה.¹²⁰

גם הערכתו של גנרל גמסי, ראש אג"ם ומ־20 באוקטובר הרמטכ"ל המצרי, על הקרב ותוצאותיו מדברת בעד עצמה:

הפיקוד הישראלי נאלץ להטיס חטיבת צנחנים מדרום סיני כדי לסיים את הלחימה [על הציירים] ביתרון. האבדות היו איזומות, וטנקים ישראלים היו צריכים לבוא ולחלץ את הצנחנים. [...] קרב זה ריתק את תשומת הלב של מפקדת הארמיה השנייה,

120 הדברים נאמרו לאיציק מרדכי. טיוטה של זיכרונות איציק מרדכי (ללא ספרור עמודים).

כאשר באגף ימין של הארמיה התנהלה לחימה בגזרת דיביזיית חי"ר 16. תוך כדי כך עלה בידי גנרל אדן להעביר את הדוברות הצפות. הן הגיעו לקו המים שם הוקם המעבר ביום 17 באוקטובר.¹²¹

על פי עדותם של המצרים עצמם, קרב הצנחנים בטרטור 42 ריכז אפוא את תשומת לבם והסיר את האיום על ציר עכביש. כך הוא יצר את התנאים שאפשרו את התנועה ללא בעיות של נגמ"שי במבנה ואחריהם של שיירת הדוברות אל התעלה. האם היו הדוברות עוברות גם אלמלא לחימת גדוד 890? ספק רב. המרחב בו התנהל הקרב בלילה ובשעות הבוקר המוקדמות הוחזק למחרת בצהריים על ידי שלושה גדודי טנקים לפחות, שחיפו על התנועה בשעות היום בציר עכביש (עדיין לא בטרטור) ובלמו את ניסיונות המצרים להתקרב אליו.

סוגיית אי-פינוי הגדוד, לאחר שהתברר מצבו, שימשה - יחד עם נוהל הקרב שלא התקיים - בסיס לטענות נגד האטימות וחוסר ההבנה של האוגדה ובעיקר של הפיקוד לנעשה בחולות. ואמנם, יש לכך יסוד: הגדוד, במצבו בבוקר 17 באוקטובר, כבר לא תרם מאומה, מה גם שמסביבו פעלו שלושה גדודי שריון. המטרה שלשמה נשלח - העברת הדוברות - הושגה. משעות הבוקר, וביתר שאת אחרי השעה 0930, לחץ יאירי על חפ"ק 162 בבקשות פינוי וחילוץ. ברשתות הקשר של החטיבה והאוגדה התבטאה היטב תחושת חוסר האונים מול ההתעקשות של פיקוד הדרום.¹²²

121 ראו: Mohamed Abdel Ghani El-Gamasy, *The October War*, The American University in Cairo Press, Cairo 1993, pp. 286-287.

ייתכן שהוא הסתמך, חלקית, על ספרו של אדן.

122 ראו למשל, רשת כריש, שעה 1103: "ערד: קורא לך. 42: האמן לי שאני

אם היו מפנים את הגדוד עוד בשעות הלילה, ייתכן מאוד שמספר הנפגעים היה קטן יותר. אך בשעות הללו לא סבר איש שהקרב חסר תכלית ואיש לא גרס את פינויו של הגדוד. בשעות הבוקר המוקדמות האמינו במפקדת החזית כי ניתן, בסיוע הטנקים, לחלץ את הנפגעים וגם לסתום את הפרצה. סירובו של גונן להוציא את הגדוד מהשטח בשעות הבוקר המאוחרות לא העלה ולא הוריד הרבה מבחינת הגדוד – שממילא היה עסוק בחילוף חייליו. אישור היציאה בצהריים התייחס לחבורות הפיקוד בלבד – רוב החיילים חולצו עוד קודם לכן.

הקרב בטרטור 42 היה בעת ובעונה אחת גם קרב מפתח במערכת הצליחה – שאפשר את העברת הדוברות והקמת הגשר, מנע את הצורך בהחזרת הכוחות שכבר צלחו ותרם יחד עם קרבות אחרים של יחידות אחרות את חלקו בלחץ על המצרים שהרחיב את המסדרון אל אזור הצליחה צפונה וייצב אותו – וגם קרב היתקלות גדודי שלא הצליח להתפתח מעבר לשלב החילוף. תחילה היה זה חילוף עצמי ואחר כך בסיוע במבה, הטנקים והנגמ"שים של גדוד 100 ומחלקת הסיור והצנחנים של גדוד 142.

האמביוולנטיות הזו הותירה אחריה שורה של שאלות קשות הנוגעות לתפקוד המפקדות הממונות, בעיקר של אוגדה 162, בכל הנוגע לקליטת הגדוד, להובלתו מרפידים לטסה, לנוהל הקרב של הכנסתו לפעולה או להעדרו של נוהל קרב כזה, לגזירת המשימה מהמודיעין (שלא היה, או שהיה שגוי) ולא מהמטרה, או מהכתבת שיטה (פיזור הגדוד בלילה) שאינה מוכרת בתורת הלחימה. סימני שאלה על תפקוד האוגדה מתעוררים גם לגבי ההוראות שקיבלה מהפיקוד וביצוען לפני הקרב (ההתקפה שלא היתה ב-16 באוקטובר

לא שוכח לרגע. לא יכול לתת לך תשובה כרגע. המתן".

אחר הצהריים, או ההתעלמות מההנחיה לצרף לפעולה של חטיבה 35 טנקים). מדהים יותר מכול הוא הפער העצום בין חשיבות המשימה שהוטלה ב־16 באוקטובר על חטיבה 35 (למעשה, על גדוד 890) בעיני המטכ"ל ומפקדת החזית ובין אזלת היד של האוגדה בכל הכרוך בנוהל קרב באוגדה ובהכנסת החטיבה והגדוד לקרב. חיילי הגדוד הסדירים, שלרובם היתה זו טבילת האש הראשונה, לא היו מודעים לכל שהתחולל "למעלה", במפקדות הממונות. בשבילם, המג"ד היה "הדרג העליון לפני אלוהים". החוויה הקשה שלהם לא נגזרה מן המערכה אלא מהקרב. הם חוו וזכרו בעיקר את התופת שעברו וחלקם מתקשים להשתחרר מהזיכרונות ומהסיסטים והם חווים וזוכרים אותה עד היום. החיילים לא כבשו יעדים וחלקם לא ראה בעיניו כוח מצרי, משום שהם נפגעו עוד לפני עלות השחר.

הפעילות בזירת הצליחה בליל 16-17 באוקטובר

במקרים רבים נשקם האישי לא פעל, רבים מהם לא ידעו היכן הם נמצאים ומדוע הם נמצאים דווקא שם. העובדות שהיו ידועות להם – חוליות של צידי טנקים שיש לטהר מהצירים – לא תאמו את המציאות בה נתקלו. מנקודת מבטם של החיילים, קרב "החוזה הסיני" היה חשוב לא בשל תרומתו למערכת הצליחה ולהקמת הגשר, אלא בראש ובראשונה כגילוי עילאי של דבקות, נחישות, עקשנות, רעות, ערבות הדדית ואחוות לוחמים – ערכים שנשכחו מעט במערכת האינטריגות וההתחשבנויות שליוותה את טיפוח זיכרון הקרב מאז שנות התשעים.

חלק שישי

אל התעלה

הגדוד מתארגן מחדש

חיילי הגדוד שיצאו דרך תעלת ההשקיה לציר עכביש, ואלה שהגיעו מן התאג"ד ומהפח"ח, המשיכו לעכביש 55 ומשם לטסה. במפקד הנוכחים על מנחת המסוקים בטסה, שאליו התקבץ הגדוד בשעות אחר הצהריים, התבררה תמונת המצב: 27 לוחמים בריאים מתוך 82 נותרו בפלוגה ב; 60 לוחמים מתוך 92 נשארו בפלוגה ג; 20 לוחמים מתוך 46 נותרו בפלוגה ה (חלק נוסף מן הפלוגה נשאר בראס-סודר); בפלוגה ד היו 16 נפגעים מתוך 50 וכן היו נפגעים מקרב הקצינים המסופחים, בחפ"ק המג"ד ובחפ"ק החטיבה. בקרב ובחילוץ נהרגו 41 מחיילי גדוד 890 ושניים מחיילי חפ"ק החטיבה, ונפצעו כ-110.¹²³ תשעה שריונאים מגדוד 100 נהרגו ואחד נעדר במהלך הניסיון לחילוץ ונמצא למחרת, ועוד עשרים נפצעו. שבעה טנקים נפגעו, מהם נותרו בשטח שלושה, ושני נגמ"שים.¹²⁴

בהיעדר תמיכה לוגיסטית של אוגדה 162, החלה ההתארגנות אחרי הקרב בצורה מאולתרת. מזון ומים נלקחו מיחידות שחנו לצדי ציר עכביש. משאיות, שחזרו ריקות מזרחה, "הוחרמו" להובלת

123 חוברת הגדוד במלחמה, עמ' 32.

124 סיכום המלחמה של גדוד 100.

האנשים לטסה. חלק מהחיילים תפסו טרמפים על הציר. שני אוטובוסים הביאו לטסה את פלוגת ההנדסה של החטיבה, בפקודו של שמעון נווה, שהצטרפה אל הגדוד להמשך המלחמה. שדרת הפיקוד המקורית של הגדוד נפגעה קשה. שלושה ממפקדי הפלוגות נהרגו: מנו בן-ישי, מפקד פלוגה ד, נהרג באב-רודס במרדף אחר קומנדו מצרי; יקי לוי, מפקד פלוגה ב, ואהרון מרגל, מפקד פלוגה ג, נהרגו בציר טרטור. אלי שורק, מפקד פלוגה ה, נפצע. שני סגני מפקדי פלוגות, סגן אייל רז (פלוגה ב) וסגן יואב מתן (פלוגה ג), נפצעו.¹²⁵

איציק מרדכי ארגן מחדש את הגדוד במהירות. דני אנגל קיבל תחת פיקודו את החיילים שנותרו מפלוגות ב ו-ה. יואב גלבר קיבל את הפיקוד על פלוגה ג ולמחרת, תוך כדי צעידה לעבר התעלה, צורפה לפלוגה גם מחלקה מפלוגה ו. איתי מיכאלי המשיך לפקד על פלוגה ד. הגדוד התחמש מחדש והשלים ציוד, החיילים הספיקו לאכול ולנמנם מעט והמפקדים החדשים ערכו שיחות היכרות חטופות עם סגל פלוגותיהם. מרדכי כינס את הקצינים והחיילים ואמר להם דברים ברוח זו: הגדוד עבר את אחד הקרבות הקשים ביותר. אם מישהו יאמר שאינו יכול להמשיך עוד, לא אכעס. אך בינינו לבין מדינת ישראל אין הרבה כוחות. כל עוד המלחמה נמשכת, אין זה הזמן לחשבונות הנפש. הפקודה שניתנה היא להיכנס הלילה שוב לפעולה. החיילים החליטו להמשיך להילחם.

גיורא איילנד ואנשי התצפית שנשארו עמו בציר עכביש היו האחרונים להגיע לטסה. סיפר גיורא: "כשהגענו איפס איציק את הגדוד מחדש. הייתי המום מיכולתו המופלאה לארגן גדוד מחדש. הייתי בטוח שאמצא גדוד מפורק, שיחזירו אותו לארץ כדי להתארגן". כעבור שנים, במבט לאחור, נזכר ד"ר פני לבנה:

125 החוברת הגדוד במלחמה, עמ' 32-33.

כששמענו שצריך ללכת לשם [לציר טרטור] עוד פעם, כולם היו מוכנים ללכת, איש לא השתמט. זה הייחוד של היחידה, שהיה לה כוח להמשיך, וכל העניין הזה ליכד את כולם, אבל קשה להסביר את זה למי שלא היו שם [...] זו היתה הגדולה של כל היחידה, שלא התפרקה.¹²⁶

וכך נראו הדברים בעיניו של סמל ישראל כספי מפלוגה ה:

[...] הזיכרון השני הוא הפקודה שקיבלנו לחזור לחווה הסינית. אמרו לנו שהקרב לא הסתיים, שהשטח לא נוקה, ושצריך לגמור את מה שעשינו בלילה. אני חושב שהביטוי "פחד מוות" מתאים לתיאור של מה שהרגישו שם כולם, בניגוד ל"משוש אלי קרב" שהיה קודם לכן. זו היתה נקודת הגבורה העילאית של הגדוד, שלמרות הפחד קיבל את הפקודה בלי קושי [...] בשבילי, זו היתה נקודת התעלות אישית.¹²⁷

המסע אל התעלה

חטיבה 35 הוכפפה לאחר הקרב לאוגדה 143. ב־17 באוקטובר בערב השתתפו יאירי וליפקין־שחק בדיון שנערך בחמ"ל אוגדה 143 בטסה בהשתתפות ראש מטה האוגדה גדעון אלשור (אלטשולר) וקצינים נוספים. לאחר הדיון אמר ליפקין־שחק לנציג המחלקה להיסטוריה, מיכאל הלר, שהם יורדים ללקקו, למשימה

¹²⁶ סגל, עדויות בגובה החול, עמ' 221 (ליבנה) ועמ' 237 (איילנד).
¹²⁷ שם, עמ' 235.

מערכת הצליחה - פעילות ב-18 באוקטובר

שעדיין לא היתה ידועה להם.¹²⁸

באותו לילה הועלתה שוב אפשרות שהגדוד יישלח לכבוש את ציר טרטור כדי לפתוח ציר להעברת גשר הגלילים. המח"ט וסגנו יצאו להיפגש עם שרון בחפ"ק שלו בגדה המערבית של תעלת סואץ. הגדוד הוטס בשעה 2 בלילה במסוקים לעכביש 55 והמתין כמה שעות בעמדות שחפרו החיילים בחולות. בבוקר 18 בחודש כבשה חטיבה 14 את אמיר וייתרה את החזרה לציר טרטור. שרון העדיף

128 רס"ן הור, תחקיר בחטיבה 35, 17 באוקטובר 1973, ב: אורן, אוגדה 162 תיק כללי. ברשת בשור (מבצעים אוגדה 143) ב-171840 התבקש רמ"ט האוגדה לשלוח 25 זחל"מים כדי להעביר את הצנחנים ללקקן. בפועל, הגיעו למחרת בבוקר חמישה בלבד. ב-171942 מסר הרמ"ט לקצין האג"ם שהוא שולח רכב עם המח"ט בלבד עד "עכביש" 53 וכי יש לשלוח שני נגמ"שים כדי לקחת את יאירי משם.

הגדוד צועד בדרכו מלקקן לגשר על תעלת סואץ
(18 באוקטובר אחר הצהריים). צילום: רון אילן

להעביר את חטיבה 35 לראש הגשר בגדה המערבית ולהרחיב אותו צפונה.¹²⁹

בבוקר 18 באוקטובר נשלחו זחל"מים אל הגדוד והצנחנים נסעו על ציר עכביש ללקקן והחלו להתארגן. בלקקן חברו אל הגדוד פלוגתו של אהרון סבג מגדוד 50 ומחלקתו של שוחט מפלוגה ו, שהצטרפה לפלוגה ג. הגדוד מנה עתה חמש פלוגות. תוך כדי ההתארגנות בלקקן הותקף האזור על ידי מטוסים מצריים. ההתקפה לא הסבה נפגעים אבל חייל אחד נפצע מאש נגד מטוסים שנורתה אל המטוסים מסוללת תותחים סמוכה. בשעות אחר הצהריים ניתנה לגדוד הוראה לנוע רגלית במהירות

129 קחצ"ר, כנס מלחמת יום הכיפורים; אורן, תולדות מלחמת יום הכיפורים, עמ' 269; שם, עמ' 668 הערה 117; החוברת הגדוד במלחמה, עמ' 33.

למצמד, לחצות את התעלה ולתגבר את חטיבת המילואים בראש הגשר לנוכח התרעות על התקפות צפויות של קומנדו מצרי על ראש הגשר. לגדוד לא היו כל כלי רכב וכמובן שלא צורפו אליו דרגי לוגיסטיקה. הציוד היחיד, שהיה ברשות הגדוד, היה זה שהובא במטוסים מא-טור יומיים קודם לכן והועמס לאחר מכן על האוטובוסים שנסעו לטסה. החיילים נשאו את מעט הציוד והמזון על גבם וצעדו בטור רגלי ארוך על ציר לכסיקון צפונה עד ציר נחלה, ושם פנו מערבה לכיוון מצמד והגשר.

ממערב לצומת לכסיקון-נחלה תקפה את הטור הגדודי רביעיית מטוסי מיג-17 בשני יעפים של רקטות ושל צליפה. החיילים נשכבו על גבם וירו לעבר המטוסים על פי התרגולת, אך כלי נשק רבים נסתמו בחול ולא פעלו. מספר אלי בניאס מפלוגה ג:

יואב גלבר נשכב על הגב וירה לעבר המטוסים. ניסיתי לעשות כמוהו, אבל הסדן של העוזי לא זז. פירקתי את העוזי וניקיתי אותו, וכשחזרו לגיחה נוספת ניסיתי לירות שוב, אבל רק הקלאץ' של גלבר ירה. חפרתי בקסדה באדמה כדי למצוא מקום לראש, הרגשתי את הקליעים וחיכיתי לצליפה בגב.

אחד המטוסים התוקפים נפגע מאש תותחים נגד מטוסים שהיו פרוסים ליד "החצר" ונפל. יוסי שלי מפלוגה ו נהרג בעת שירה על המטוסים התוקפים במקלעון. נהרג גם נמרוד גרינברג, חייל מפלוגת ההנדסה שצורפה לגדוד. רקטה אחת פגעה במחלקה 3 של פלוגה ג, ומפגיעתה נהרג ראובן גלקין, המא"גיסט, ונפצעו עוד שישה חיילים, כמעט כל שרידי המחלקה. יהושע פיזיק, סמל המחלקה שפיקד עליה לאחר פציעתו של מפקדה, גוזלן, בציר טוטור, נתקף בהלם ופונה אף הוא. עמרי ביכובסקי מפלוגה ג השווה במבט לאחור בין

הקרב בציר טרטור להתקפת המטוסים מנקודת מבטו של החייל הפשוט:

היתה התקפת מטוסים די מזויעה [...] זה לא כמו בחווה הסינית, שלא מצטיירת בעיני כאירוע זועתי [...] יש משהו בחווה הסינית, קצת כדורים שירינו, היינו מאחורי מחסה, בחרנו מתי להוציא את הראש מאחורי המחסה, היה לנו מינימום של שליטה. בתקיפת המטוסים לא היה איפה להתחבא. זה משנה אם תשכב עם ראש באדמה?

עוזי ולדמן (ערד), סגן מפקד פלוגה ג, שנע בסוף הטור הפלוגתי, הגיע במהירות למקום וארגן את הטיפול הראשוני ואת פינוי הנפגעים. לגדוד לא היה רכב פינוי ועוזי ניסה לעצור כלי רכב שהיו בדרכם חזרה מהגשר. ההיענות היתה חלקית מאוד, כפי שהוא מספר:

כלי רכב חזרו מהגשר ולא היו מוכנים לקחת נפגעים. זה אירוע שהשאיר בי את רישומו שנים רבות – מכוניות לא עצרו, כאילו אנחנו בשתי מלחמות, חיילים פצועים ואוטוסטראדה של מכוניות.¹³⁰

על כך הוסיף המג"ד: "היתה זו תמונה כואבת מאוד לראות גדוד הולך עם חגור קל, נשק וכובע פלדה, ובלי שום יכולת להפעיל חילוץ עצמי ועזרה עצמית".¹³¹ לאחר שפוננו הנפגעים המשיך הגדוד בדרכו. בהמשך הדרך נורו

130 על התקפת המטוסים ראו: סגל, עדויות בגובה החול, עמ' 238-242.
131 החוברת הגדוד במלחמה, עמ' 34.

עליו שלושה מטחי קטיושות ולמרבית המזל, מכיוון שהחיילים נעו ברווחים גדולים, הם לא נפגעו. בשעה שחוד הגדוד נמצא בסמוך לתעלה הגיעו מכיוון האגם המר הגדול שני מסוקים מצריים לתקוף את אזור הגשר. כל הכוחות – הגדוד ויחידות נוספות שהיו בסביבה – פתחו באש. שני המסוקים נפגעו ונפלו מעבר לתעלה.

קבלת הפנים הזו לא היתה מעודדת, אבל כאשר התקרב הגדוד לגשר השתררה רגיעה זמנית ובמהלכה חצו פלוגות ב-ה, ג ו-ד את הגשר באור אחרון והתקדמו אל החורשה שבצדו המערבי. אחרי חשכה החלה הפגזה חזקה ומרוכזת על ראש הגשר והתנועה על הגשר פסקה. מסיבה זו נותרו פלוגת ההנדסה והפלוגה מגדוד 50 במהלך הלילה בצד המזרחי של הגשר.¹³²

חפ"ק חטיבה 35 וגדוד 890 עברו מאוגדה 162 תחת פיקוד אוגדה 143 של אריאל שרון. במהלך ה-18 באוקטובר נראה היה כי אוגדה 143 תנוע מראש הגשר דרומה במקביל לאוגדה 162. אולם בחצות לערך, הוחלט במפקדת החזית שהאוגדה לא תנוע דרומה אלא תמשיך מראש הגשר צפונה ותכבוש את הסוללות שלאורך התעלה עד לאגם תמסח כדי לאבטח את האגף הצפוני של המסדרון אל התעלה.¹³³

¹³² שם, שם.

¹³³ שמעון גולן, מלחמה ביום הכיפורים, עמ' 1022, 1024 ו-1038.

הגשרים על התעלה

חלק שביעי

ממערב לתעלת סואץ

תפיסת הסוללות מצפון לראש הגשר

שלוש הפלוגות שחצו את התעלה עם חשכה נקלעו לתוך ההפגזה על הגשר. הן מצאו מחסה בבונקרים מצריים, שחלקם היו נטושים וחלקם תפוסים על ידי גדוד צנחני המילואים שצלח את התעלה. בחסות ההפגזה ניסה כוח קומנדו מצרי לתקוף את הסוללות הצפוניות ביותר, שהוחזקו על ידי החטיבה של דני מט, ונהדף. פלוגה ג נשלחה, אפוא, על ידי מג"ד המילואים, דן זיו, לאבטח את הסוללה שלאורך הדרך המובילה מן הגשר מערבה מפני התקפה אפשרית. הפלוגה שהתה כמחצית מהלילה מחוץ לבונקרים, תחת ההפגזה הנמשכת.¹³⁴

עם בוקר ניתנה לפלוגות הוראה להסתדר על הדרך ולהיות מוכנות להמשך תנועה רגלית. לא היה ידוע מה מטרת התנועה ומה הם היעדים. החיילים נזקקו בדחיפות למים ולאוכל. כן היה צורך לבצע ניסוי כלים וזמן להשלמת ההתארגנות שהופסקה בבהילות ביום הקודם עם תחילת המסע אל הגשר. מפקדי הפלוגות קיימו

¹³⁴ שמעון גולן, *מלחמה ביום הכיפורים*, עמ' 1041. למעט ההפניות לספרו של שמעון גולן, החלק הזה מבוסס על החוברת הגדוד *במלחמה*, עמ' 34 ואילך.

שיחה עם עוזי יאירי שבעקבותיה שוחח עוזי עם מפקד האוגדה, שרון, ושכנע אותו לדחות את תחילת התנועה. שרון עמד תחת לחץ חזק של מפקדיו להתחיל לנוע צפונה ולכבוש את הסוללות, אבל הבין את מצבו של הגדוד והחליט את ההחלטה על אף הלחץ, שהחל בשר הביטחון ועבר אליו דרך הרמטכ"ל ומפקד הפיקוד. אחר הצהריים הגיע הרמטכ"ל לחפ"ק האוגדה ושרון אמר שבכוונתו להתקדם עד איסמעיליה. לטיהור הגדה המערבית לכל אורכה, עד קנטרה, הסביר, יידרשו שבוע עד עשרה ימים אם הלחימה המצרית תהיה עקשנית.¹³⁵

בעת שהפלוגות השלימו את התארגנותן והצטיידו במזון ובמים, יצאו איציק מרדכי ומפקדי הפלוגות לסיור בצפון ראש הגשר וצפו על המוצב המצרי (רמפה ז-סגול). מוצב זה היה היעד להתקפה הגדודית, שהפכה עתה מהתקפת יום להתקפת לילה. בדרך הם חלפו על פני גשר הגלילים שהגיע לבסוף אל התעלה והנחתו הסתיימה בדיוק באותה שעה. לקראת הצהריים, לאחר הפגזה כבדה נוספת על אזור הגשר, משולבת בתקיפה מן האוויר, הושגו כלי רכב אחדים שהעבירו את הגדוד בכמה סבבים לקצה הצפוני של ראש הגשר, סמוך למתג 30 בציר מסכה, הוא הדרך שלאורך תעלת המים המתוקים. זו היתה נקודת ההתחלה של המסע לעבר הסוללות.

אחרי 11 בלילה עדכן בר-לב את שר הביטחון ש"אוגדה 143 החלה אחר הצהריים בטיהור החיץ החקלאי והיא ממשיכה בכך גם בלילה".¹³⁶ אכן, בשעות אחר הצהריים המאוחרות, לקראת חשכה, נתן מרדכי קבוצת פקודות קצרה למפקדי הפלוגות והסביר את התוכנית. עם חשכה החלה התנועה לעבר ז-סגול. בדרך התפצלה

135 גולן, מלחמה ביום הכיפורים, עמ' 1046, 1054.

136 שם, עמ' 1075.

מן הגדוד פלוגה ד, שתחת פיקוד דרורי, הסמג"ד, היתה צריכה לכבוש כפר של חושות מדרום-מערב לסוללה. שאר הגדוד נע בסדר הבא: פלוגות ב ו-ה מובילות, אחריהן פלוגת ההנדסה, התאג"ד, ולבסוף – פלוגה ג.

לקראת חצות הגיע חוד הגדוד לקרבת הגדרות, זיהה אותן והחל להתקרב אליהן בשקט. באותו זמן טיווחה הארטילריה את הסוללה. מיד אחר כך נפתחה הפגזה מצרית של כמה גדודי ארטילריה – החזקה ביותר הזכורה בגדוד במהלך המלחמה. כדי להימנע מחזרה על אירועי ציר טרטור, התרחק המג"ד מן הגדרות. שתי הפלוגות הראשונות – ב ו-ה ופלוגת ההנדסה – מצאו מחסה בתעלת מים רדודה והתפזרו לאורכה בטור ארוך. חובשי התאג"ד וחיילי פלוגה ג נותרו מאחוריהן דבוקים לקרקע בשדה תירס. ההפגזה נמשכה בעוצמה רבה יותר משעה, ולחיילים הצמודים לקרקע נראה היה שמדובר בזמן ממושך עוד יותר. הם היו עייפים כל כך שמקצתם נרדמו ונחרותיהם התמזגו עם קול נפץ הפגזים.

במזל רב הסתיימה ההפגזה בשני פצועים בלבד שפונו לאחור על ידי פלוגה ב. בחיפוי ההפגזה הכבדה פינו המצרים את ז-סגול ועוד שני מוצבים מצפון לה. כאשר פלוגת ההנדסה הסתערה על הסוללה הראשונה היא מצאה אותה נטושה, בעוד שבעת בה התקרבו הכוחות לגדרות שעתיים קודם לכן היה ברור שהיא תפוסה. לקראת שחר השתלטה פלוגה ג על סוללה נוספת מצפון לז-סגול. גם סוללה זאת היתה ריקה למעט כמה חיילים שלא הספיקו להימלט, הסתתרו בבונקרים בתחתית הסוללה וחוסלו על ידי מחלקתו של רוני בר-ניר.

למחרת, 20 באוקטובר, בבוקר, נמשכה ההתקדמות הרגלית צפונה ופלוגה ג תפסה עוד שלוש סוללות לאורך התעלה, שהיו ריקות למעט מספר שבויים מצרים שלא הספיקו להימלט. צפונה

משם פעל כוח שריון שהשתלט על הסוללות בגזרתו וההתקדמות פסקה. הגדוד פנה מערבה אל החיץ החקלאי והתרכז באחד הפרדסים, למעט פלוגות ב ו-ה שנשארו לאבטח את הסוללות שנתפסו.

בשעות הצהריים קיבל הגדוד הוראה לנוע רגלית צפונה לאורך ציר מסכה. כוח של צנחני מילואים נע במקביל דרך השטח הסבוך של החיץ החקלאי, וכוח אחר נע לפני הגדוד על ציר מסכה. מדי פעם חלף הגדוד על פני חוליות שהושארו על ידו לאבטח את המעברים על תעלת המים המתוקים. מצב האספקה הוסיף להיות בכי רע וכמה חיילים שהיו קרובים להתייבשות פונו לאחור בעזרת כלי רכב מזדמנים. בשלב זה היתה לגדוד משאית אחת בלבד, ש"הוחרמה" על ידי דובדבני ושנשאה עליה את כל "רכושו" של הגדוד.

התנועה צפונה התנהלה ללא אירועים מיוחדים, עד שסמוך לחשכה, בעת שהגדוד הגיע לאזור מסכה 24, התברר שהמצרים פוצצו את הדרך והציפו אותה במימי תעלת המים המתוקים כדי לחסום את התנועה עליה. כוח של צנחני מילואים שנע לפני הגדוד נתקל בכוח מצרי, היו לו נפגעים והוא נזקק לעזרה בחילוץ. הגדוד עצר במקומו, ואיציק מרדכי יחד עם חפ"ק מצומצם שלו ועם הפלוגה של אהרון סבג, שהיתה הרעננה ביותר מכל הפלוגות, המשיך צפונה לחלץ את הכוח שנתקל. איציק ועמו מחצית הפלוגה חלף על פני חיילי המילואים וחצץ בינם לבין המצרים ואילו המחצית השנייה של הפלוגה פינתה את הנפגעים. שאר הגדוד התארגן במקומו לאורך הציור לשינה ולאבטחה עצמית, עד שובו של כוח החילוץ.

בבוקר יום המחרת, 21 באוקטובר, היה על הגדוד להישאר במקומו ולאבטח את האזור. לקראת הצהריים התקבלה הוראה לנוע לאחור למנוחה ולהתארגנות במחנה צבאי מצרי נטוש מן הצד המערבי של תעלת המים המתוקים. עם הגיעו למחנה קידמה את

פני הגדוד הפגזה מצרית. המח"ט נקרא אל מפקד האוגדה, שרון, בחפ"ק היו באותה עת גם שר הביטחון ומפקד החזית. שרון הציג תכנית להשתלט על גשרי נפיש ולחסום את ציר קהיר-איסמעיליה. הוא קבל על אלוף הפיקוד, גונן, שאסר עליו להתקדם צפונה מקו דרכון-דרגש ממערב לתעלה כל עוד לא כבש את מיסורי ממזרח לה. בדיון שהתפתח בחפ"ק שאל דיין את עוזי יאירי לדעתו על תכניתו של שרון והאם היא בת-ביצוע. יאירי אמר שזו תהיה פעולה קשה ושהיא תהיה כרוכה באבדות רבות, כמו בהתקפה על מגנן הנ"ט המצרי בטרטור 42. הוא חזר על הדברים גם באוזני בר-לב.¹³⁷ בר-לב סיכם באומרו שאינו מתנגד להתקדמות צפונה מן החיץ החקלאי אך הוא רוצה לדחות אותה עד שידון על כך עם הרמטכ"ל. בשובו לדבלה פגש את הרמטכ"ל ואמר לו כי מבין המפקדים האמורים להוציא לפועל את תכניתו של שרון, מח"ט 14 תומך בה ואילו עוזי יאירי "ניטרלי".

עוזי יאירי שב מחפ"ק האוגדה ואחר הצהריים נקראו מפקדי הפלוגות לקבוצת פקודות במפקדת החטיבה. בשלב זה כללה חטיבה 35 מלבד גדוד 890 גם את גדוד 450 (בית הספר החטיבתי למ"כים) ושני גדודי מילואים של צנחנים בפיקודם של אפרים ברנד (גדוד 57) ושל דורון מור (מחצית מגדוד 66). המח"ט הציג את המשימה: כיבוש גשר הכביש וגשר הרכבת בנפיש שבמבואות איסמעיליה. היתה זו קבוצת הפקודות המסודרת הראשונה במלחמה. בפעם הראשונה קיבלו המפקדים נתונים כלשהם על האויב ויכלו לעיין בתצלומי אוויר, פוטוסטאטים ומפות לצורך לימוד השטח ותכנון הפעולה, ועובדה זו כשלעצמה תרמה רבות להעלאת המורל. כיבוש הגשרים נועד תחילה לליל 21-22 באוקטובר, אולם כאשר

¹³⁷ שם, עמ' 1107-1108.

קבוצת הפקודות התפזרה ומפקדי הפלוגות שבו לגדוד נודע להם כי הפעולה נדחתה ב-24 שעות – ללילה הבא. כך נותר זמן לנוהל קרב מסודר, להכנות, לתדרוך מפורט של הכוחות, להצטיידות נכונה, לארגון כוחות משנה ולתרגולם על מודל – וגם למנוחה.

הסיבה לדחייה היתה התנגדותו של אלוף הפיקוד גונן.¹³⁸ למחרת בבוקר, 22 באוקטובר, שונתה המשימה. כיבוש גשרי נפישה ירד בינתיים מעל הפרק. הגדוד קיבל 20 זחל"מים והיה צריך להתקדם צפונה לאורך ציר מסכה ממערב לתעלת המים המתוקים, ופלוגה אחת (של אהרון סבג) ממזרח לה, ולטהר אותו משרידי אויב אם נותרו כאלה לאורכו. פלוגה ג נשלחה לחפש דרך חלופית, למקרה שהמצרים פוצצו את הציר גם ממערב לתעלת המים המתוקים. לאחר כמה עיכובים כתוצאה משקיעות של זחל"מים וחילוצם התברר, כי הדרך פתוחה, והגדוד המשיך צפונה ללא בעיות כאשר פלוגה ג מובילה. מדי פעם נורו פגזי ארטילריה לפני הזחל"ם המוביל כדי לבחון את התגובה, ובצהריים הגיע החוד לאזור ורשה – שם נעצר והמתין.

בשעות אחר הצהריים נתקלה פלוגתו של סבג, שנמצאה ממזרח לתעלת המים המתוקים, בכוח מצרי ונכנסה לקרב. החיילים ירדו מהזחל"מים כדי לסרוק את השטח הסבוכ וחיילים מצרים השתלטו על אחד הזחל"מים הריקים. טנק שפעל עם הפלוגה ירה בזחל"ם זה והשמידו על המצרים שעלו עליו.

מהאזנה לשידורי הרדיו נודע כי בשעה 1900 באותו ערב עתידה להיכנס לתוקפה הפסקת אש. לקראת הפסקת האש נעשה ניסיון אחרון של גדוד צנחני מילואים בפיקודו של קצ'ה (שמעון כהנר), שפעל ממזרח לגדוד 890, להשתלט על מבואות איסמעיליה.

138 שם, עמ' 1114-1116.

שלווה טנקים נפגעו בניסיון ושישה מאנשי צוותיהם נהרגו. גם צנחני המילואים ספגו מספר אבדות ופינו כעשרים פצועים.¹³⁹ גדוד 890 נמצא בשולי הקרב הזה, על ציר מסכה במתג 18. המצרים הגיבו בהפגזה חזקה ומדויקת על שני צידי תעלת המים המתוקים, שנחתה גם על האזור בו עצרו הזחל"מים של הגדוד. איציק מרדכי הורה להיחלץ לאחור מן השטח המוכה.

בדרך הצרה, המוגבלת על ידי תעלת המים המתוקים מצד אחד וחושות של כפר מן הצד השני, אי אפשר היה לסובב את הזחל"מים הקדמיים ביותר והם היו צריכים להיחלץ בנסיעה לאחור תוך הכוונת הנהגים תחת אש מדויקת של המצרים. לפלוגה ג הצטרף באותו יום זחל"ם מצויד ומזווד למשעי של מדריכים מבה"ד 1, ומפקד פלוגתם, סא"ל נחיק מרק, הצטרף לזחל"ם של יואב גלבר שהוביל את הטור. באומץ רב יצא נחיק מן הזחל"ם, נצמד לדופנו וכיוון את הנהג לאט ובסבלנות בנסיעה לאחור עד שנחלץ מן השטח מוכה האש – כל אותה העת נפלו פגזים לתעלת המים המתוקים במרחק מטרים ספורים מן הדופן השנייה של הזחל"ם.

בין השעות 1900 ו-2000 הסתיימה ההפגזה ועמה שככה האש עד שפסקה כליל. הזחל"מים התקדמו למקומם הקודם וגילו מכתשי פגזים בדיוק באותם מקומות מהם נחלצו לאחור. פלוגה ג נותרה עד הבוקר בחניון לילה באזור ורשה, ואילו שאר הגדוד חזר לבסיס היציאה להתארגנות.

הפסקת האש הראשונה לא נשמרה והלחימה נמשכה, בעיקר בגזרה הדרומית באזור העיר סואץ. בצהרי 23 באוקטובר, הגיע שר הביטחון לחפ"ק של שרון ליד דרגש, ומשם יצא עם שרון לבקר את עוזי יאירי. שרון הציג תכנית לכבוש את איסמעיליה עם שלושה

¹³⁹ שם, עמ' 1136-1139.

גדודי צנחנים (890, 450 ו-57) שישתלטו על גשרי נפישא וחטיבת שריון שתעבור דרכם ותחסום את כביש קהיר-איסמעיליה. לשאלת דיין, האם הוא חושב שהדבר ניתן לביצוע, השיב יאירי בחיוב. הוא אמר כי הוא רואה באיסמעיליה יעד בפני עצמו ולא מקפצה להמשך, וביקש לקבל אפשרות לסיוע אווירי.¹⁴⁰

שוב הוטל על חטיבה 35 לכבוש את גשרי נפישא. גדוד 890 היה צריך להשתלט על גשר הכביש וגשר הרכבת ולכבוש את המוצבים המצריים שאבטחו אותם. נוהל הקרב נמשך ב-24 באוקטובר, כאשר במטכ"ל ובפיקוד עוד לא היה ברור גורלה של הפסקת האש. בשעות אחר הצהריים החל הגדוד לנוע אל שטח הכינוס, שנקבע באזור ורשה, היא הנקודה הקדמית אליה הגיע בהתקדמותו יומיים קודם לכן. סמוך לתחילת התנועה מכינוס להיערכות בוטלה המשימה לקראת כניסתה לתוקף של הפסקת האש השנייה והגדוד חזר לבסיסו במחנה המצרי הנטוש.

בדבלה גילה דיין התנגדות נחרצת מצד הפיקוד לתכניתו של שרון וסירוב להקצות לו את סיוע האוויר שהיה תנאי הכרחי לביצועה. דיין התרשם שההתנגדות היא יותר לשרון מאשר לתוכנית, ושוחח על כך עם הרמטכ"ל אחרי ששב לתל-אביב. אולם בערב הוא הודיע לרמטכ"ל כי אין לבצע את התוכנית מסיבות מדיניות, אחרי שקיסינג'ר ביקש מראש הממשלה לעצור פעולות התקפיות ולאפשר לבסס את הפסקת האש.

140 שם, עמ' 1175-1176.

חלק שמיני

השלמות

פלוגה ו' גדוד 890 – תקציר יומן מלחמה

מפקד פלוגה: סרן דני גונן

סגן מפקד פלוגה: סג"ם אליעזר שוחט

מפקד מחלקה 1 סג"ם לביא (מזרחי) מזור

מפקד מחלקה 2 סג"ם מוטי (וירש) כפרי

מפקד מחלקה 3 סג"ם נחשון בן דוד

יום שישי 5.10.73

הפלוגה בחופשה רגילה. קציני הפלוגה מוזעקים מבתיהם למטה הגדוד בבית ליד.

כוח שמוליק

יום שבת 6.10.73

החל מהבוקר חיילי הפלוגה מוזעקים למטה הגדוד בבית-ליד. המח"ט עוזי יאירי מטיל על המג"ד איציק מרדכי לצוות פלוגת 890 עם פלוגת 202, להקים כוח משימה ולהוריד אותו לסיני מידית. המג"ד ממנה את רס"ן שמוליק ארד כמפקד הכוח ואת סרן רוני שמואל כסגנו, ומטיל את המשימה על פלוגה ו'.

יום ראשון 7.10.73

החל מחצות ועד לסביבות 0500 הפלוגה מוטסת משדה דב לרפידים, כולל נשק, תחמושת, ציוד ופק"ל, בסבב טיסות מטוסי הראלד. ברפידים הפלוגה ממונעת בשלושה אוטובוסים, חשופה להתקפות מטוסים מצרים, מסופחת למפקדת חטיבה משורינית 14 למח"ט אמנון רשף. הפלוגה מתחפרת ומאבטחת מתקנים באזור ילטה וציילון.

יום שני 8.10.73

תנועה בשטח, אבטחת חניוני טנקים.

יום שלישי 9.10.73

התארגנות, הצטיידות בקומנדקרים ובמקלעים כבדים, זיווד, התקנה ודיפון הכלים.

יום רביעי 10.10.73

רס"ן מאיר דגן מגייס 3 לוחמים דוברי ערבית מהפלוגה לכוח מסתערבים מיוחד. בלילה הפלוגה מתחפרת מצפון לציר טליסמן ומבצעת מארב לקומנדו מצרי.

יום חמישי 11.10.73

הפלוגה מתמקמת במחנה אוהלים של יחידה 424 (סיירת שקד).

יום שישי 12.10.73

מצטיידים במספר זחלמי"ם ישנים דגם ג' מרגמות (ללא המרגמות). בלילה הפלוגה מתחפרת שוב מצפון לציר טליסמן ומבצעת מארב לקומנדו מצרי.

יום שבת 13.10.73

תנועה, סיורים וסריקות לאיתור קתקי"ם מצריים בשטח, ביצוע מארבים.

יום ראשון 14.10.73

לפנות בוקר התקלות של מפקדי הכוח שמוליק ארד ורוני שמואל (שפעלו עם סיירת שקד ומחלקת טנקים מגדוד 410 חטיבה 600) בקומנדו מצרי. בתום הקרב נספרו כ-90 לוחמים מצרים הרוגים. שקד ספגו 2 קצינים הרוגים ומספר פצועים.

מבצע "אבירי לב"**יום שני 15.10.73**

מח"ט 14 אמנון רשף מוסיף לכוח עוד זחלמי"ם, אך לא מספיק לאכלוס כל לוחמי הפלוגה. עקב החוסר ברק"ם מתפצל הכוח. חלק נשארים בפיקוד סגן מפקד הפלוגה, אליעזר שוחט (כוח שוחט). בשעה 1700 יוצאים הלוחמים למבצע אבירי לב רכובים על הזחלמי"ם. בשעה 2120 נתקל הכוח במגן נ"ט מצרי של הדיביזיה ה-16 בצומת טרטור-לכסיקון. מאותו רגע הכוח משתתף בקרבות של חטיבה 14 לפתיחת הצומת.

יום שלישי 16.10.73

הכוח משיב אש ומפנה תחת אש פצועים והרוגים של כוחות השריון והחרמ"ש של החטיבה עד שעות הבוקר. נהג המ"פ ספג כדור בראשו שחדר לתא הנהג מבעד לחרך הראיה. לפני הצהריים, מתחפר הכוח על גדות האגם המר מדרום למעוז לקקן, ומותקף מספר פעמים על ידי מטוסי אויב. אבדות חטיבה 14 באותו

לילה - 122 הרוגים, כ-200 פצועים ונעדרים.

יום רביעי 17.10.73

בבוקר, משתתף הכוח (עם "שקד" ומחלקות טנקים מגדס"ר [גדוד סיור] 87 ומגדוד 79 בהקמת מגנן נ"ט באזור גרפיט. החטיבה המצרית המשוויינת 25 שתקפה את ראש הגשר מדרום מושמדת עד שעות הערב.

יום חמישי 18.10.73

בסביבות 10 בבוקר צולחת הפלוגה את תעלת סואץ על גבי דוברות ובהמשך, נתונה לאש ארטילריה עזה והתקפות מטוסים במשך כל אותו יום. בלילה הפלוגה מסופחת לחטיבת שריון 217 (מח"ט נתק'ה ניר) ומקבלת פקודה לנוע למחנות אבו-סולטאן. בכוח של סגן מפקד הפלוגה, שוחט, שהצטרף לטור בתנועה של גדוד 890 מלקקן לתעלה, נהרג בסביבות 5 אחר הצהריים יוסי שלי בהתקפה של מטוסים מצריים על הטור.

ממערב לתעלה

יום שישי 19.10.73

בבוקר סריקה וטיהור של מחנות אבו-סולטאן עם כוח צנחני המילואים 582 (כוח שונרי), ספיגת אש טנקים עמיתים גרמה להרוג ולפצועים מכוח שונרי. לוחמי הפלוגה פינו אותם לתאג"ד. בצהריים התקלות וחיסול לוחם מצרי בודד במחפורת טילים.

אחר הצהריים הפלוגה חוזרת להיות תחת פיקוד חטיבה 14, משתתפת בקרב לכיבוש המתחם המבוצר אורחה (סרפאום) וממלאת תפקיד מכריע בהשמדת גדוד קומנדו מצרי מחטיבה

מוצנחת 150. לוחמי הפלוגה מסתערים על המתחם, גורמים אבידות כבדות למצרים, מחלצים ומפנים לתאג"ד פצועים מגדוד 88 דב לבן. לוחמי הפלוגה כובשים את מתחם "בית החווה" בהשלכת רימונים ואש מקלעים בקרבות ירי מטווחים קצרים. תוך כדי הכיבוש משמידים משאית מצרית עמוסה בחיילים המתהפכת לתעלת המים המתוקים ונדלקת. הלוחמים מאבטחים את המתחם לאורך כל הלילה בהודפס ניסיונות חדירה למתחם של לוחמי אויב. בקרב נפגעו ונשרפו כליל שניים מזחלמ"י הכוח. לפלוגה היו מספר פצועים קל שסירבו להתפנות. אבדות המצרים באזור "בית החווה": נספרו כ-120 הרוגים, אבדות המצרים במתחם הכולל של אורחה - בין 300 ל-400 לוחמים הרוגים.

יום שבת 20.10.73

הלילה ולפנות בוקר עמוס אירועים ותקריות ירי. נפצע בינוני ופונה סמ"ר רענן עוזרד. בצהריים חלק מחיילי הפלוגה עולים על הזחלמ"ם של כוח שונרי. בזחל"ם הראשון בפיקוד רס"ן עמי גלעדי מצוותים 3 מחיילי הפלוגה ומ"כ. הכוח נע צפונה ופותח את הציר. באזור פרח 6521 נתקל הכוח במארב נ"ט, שני הזחלמ"ם הראשונים נפגעים מיד ועולים באש, נהרגים בהם 4 מלוחמי כוח שונרי מתוכם 3 קצינים. לוחמי הפלוגה שבזחל"ם הראשון שורדים את הפגיעה. בהמשך הקרב הזה נהרגו גם מפקד פלוגת 202 מכוח שמוליק וסגנו, סרן רפי צוקר וסגן נדב כרמי. אבדות המצרים כ-40 לוחמי קומנדו הרוגים. הכוח המשיך לנוע וכבש את רמפת הטנקים המצרית פוקסטרוט בהורגו כ-6 חיילים מצרים נוספים. נפצעו ופוננו מפקד הכיתה, אלי טייף, והלוחם שלמה בר און (בראונר). הכוח התמקם במחפורות ובבונקרים של הסוללה שהיו עמוסים בכינים ובפרעושים.

יום ראשון 21.10.73

הכוח החזיק בפוקסטרוט וספג הפגזות גם ממצרים וגם מסיני. בהפגזות נהרג יוסי מזרחי, נפצעו ופוגו המ"פ דני גונן והלוחם אבי אלימלך.

יום שני 22.10.73

הפלוגה נעה עם גדוד הטנקים 184, השתתפה בכיבוש אזור גשרי נפישה, הגיעה עד הכפר עז-א-דרינה ועד כביש איסמעילה-קהיר, הקימה מגנן נ"ט והתחפרה. בערב הוכרזה הפסקת האש.

מסלול הקרבות של כוח שמוליק במבצע "אבירי לב"
15 עד 22 באוקטובר 1973

סיפורה של פלוגה א במלחמת יום הכיפורים

בעת שפרצה המלחמה היתה הפלוגה לקראת סיום קורס המ"כים. אמנם השיוך הגדודי היה 890 אך בסיס האם היה מחנה יוסף. בשבוע שקדם לפרוץ המלחמה שהתה הפלוגה במכון וינגייט בסדרת ספורט לקראת סיום קורס המ"כים. ככל שמגיע זכרוני נותרה עוד סדרת חינוך ובזה היה אמור להסתיים הקורס.

ביום שישי, 5 באוקטובר התארגנו לקראת יציאה הביתה. מהר מאוד הגיעה הודעה שבוטלה היציאה ו"יש כוננות" לא דוברה מילה וחצי מילה על מלחמה. בשבת בבוקר קמתי, והיות שלא היה מה לעשות הלכתי לים. שחיתי לעומק והייתי די שקוע בים ולא שמתי לב לנעשה בחוף. בשלב כלשהו הבחנתי באנשים מנפנפים לי ומסמנים לצאת החוצה. יצאתי החוצה ושמעתי שפרצה מלחמה. ארזנו מהר ונסענו למחנה יוסף רק על מנת לקבל הוראה לרדת לגדוד בבית ליד.

הגענו לבית ליד. הגיעו שמועות שהחרמון נכבש. מיד החל תכנון מאולתר לכיבוש החרמון. בשלב כלשהו קיבלנו הודעה לפיה הוחלט להטיס את כל הגדוד לראס-סודר משדה דוב. ירדנו לשדה דב יחד עם כל הגדוד. לא יודע איך קבעו את סדר ההטסות אבל הפלוגה היתה במטס האחרון, שכלל 3 קרנפים. המבנה החל לטוס לכוון ראס-סודר. זמן קצר לאחר ההמראה הופיע איש צוות אוויר ושאל מי מפקד הכוח. נלקחתי לקברניט (ככל שזכור לי טייס בשם אבירם) שהודיע לי שהוא לא יכול לטוס לראס-סודר והוא משנה נתיב לכוון רפידים. לשאלתי השיב כי אינו יכול לנחות בראס-סודר שכן גדוד טנקים מצרי עולה על השדה. כמובן שלא היה מקום

לוויכוחים ולאחר כשעה נחתנו ברפידים. הטייס פרק אותנו על המסלול ומיד המריא.

היתה שעת ערב והשדה היה חשוך כולו. עוד אנחנו עומדים בשדה עם כל הציוד (היינו עם הרבה ציוד) ולא יודעים מה לעשות תקפו מיגים את הבסיס. הבנתי שלהישאר שם זה לא רצוי. הורדתי את הפלוגה לצידי המסלול ואמרתי לסגני יוסי נגר שילך ויארגן רכבים. יוסי חזר אחר שעה ארוכה עם אוטובוס אחד והודיע שנאלץ להסתפק בזה. עלינו כל הפלוגה על האוטובוס ונסענו מרפידים למיתלה. הכרתי די טוב את סיני מתקופת ההתשה בתעלה והגענו למיתלה בלי בעיות. במיתלה פגשתי את הסמג"ד זאב דרורי ואת דורון רובין שהיה במקום עם גדוד 202.

בימים הראשונים לשהותנו במיתלה עסקנו באבטחת חניוני טנקים (של חטיבה 401). בהמשך הוחלט "לשבור" את מטבע הלשון "לילה שקט עבר על כוחותינו". התארגן כוח של חיילי הפלוגה, עם דרורי, והוחלט לעשות פשיטה על חניון טנקים מצרי באזור של "המחנה הפולני", עוד אתר שהכרתי מתקופת ההתשה.

בלילה שבין 8 ל-9 באוקטובר התחלנו ללכת לכוון המחנה הפולני. כמובן ללא תצ"א, מפות או מודיעין כלשהו. היה לילה בהיר והצלליות שלנו מאד בלטו על החול הבהיר. הייתי בטוח שרואים אותנו מקילומטרים בדיעבד הסתבר שלא. בשלב כלשהו ראינו הבזקים של רתכת. בתצפית יחד עם דרורי זהינו חניון טנקים מצרי. בשלב זה השאיר דרורי את הכוח מאחור ורק צוות מוקטן של מא"גיסט, בזוקאי, וקצין הקישור הארטילרי יחד אתי ועם דרורי זחלנו לעבר החניון וקיצרנו טווח. כשהיינו בטווח ירי נתתי הוראה לאשר ויצמן שהיה עם

בזוקה וללוחם נוסף ששמו לא זכור לי לירות לעבר צלליות הרק"ם שראינו. זיהינו פגיעה. דרורי הפעיל את גדוד המרגמות הכבדות 120 מילימטר שעמד לרשותנו והשטח כולו רעד מנפילת הפגזים.

חניון הטנקים המצרי, פעל על פי התרגולות ופתח באש תותחים ומקלעים לכל הכוונים, כשהם מנסים לאתר את מיקום הכוח התוקף. היתה להם אוריינטציה טובה, ולאחר דקה או שתיים נפלו פגזי מרגמה בקרבתנו. הכוח ניתק מגע והחל בריצה לעבר קווי כוחותינו. דרורי קרא ברשת לגדוד הטנקים של אילן לבנון ששלח לעברנו שלושה טנקים לחילוץ. לאחר דקות של ריצה בדיונות עם כל הציוד, חברנו עם הטנקים, עלינו על הסיפון שלהם והסתלקנו מהמקום. אותנו לילה אבטחנו עד שחר את גדוד הטנקים של אילן לבנון מפני התקפות הקומנדו המצרי. חזרנו להתארגנות ודרורי עלה לחפ"ק הפיקודי לתת דווח על הפעולה. תוצאות הסיוור האלים, או ההתקפה על גדוד השריון המצרי היו טובות. לפי מה שנמסר לי על ידי דרורי, הפעולה הזאת הוכיחה את עצמה מעל ומעבר, המודיעין דיווח שהטנקים המצריים יצאו מהחניון והתפזרו בשטח.

ב-9 באוקטובר ארגן דרורי זחל"מים וזיזוד שהגיעו לאזור המיתלה וקיבלנו פקודה לנוע קדימה לקו החזית אל מול גזרת קרת מורה. בשלב זה חברנו לגדוד 202 בפיקודו של דורון רובין. ב-10 באוקטובר נסענו עם גדוד 202 על ציר יורה לאזור יורה 70. במקום פגשנו מחלקת טנקים שספגה פגיעות ישירות ואבדות. הגענו לצומת מצפון לוואדי מבעוק. מוקמנו על הגבעות ממערב לצומת. שכבתי על קצה של דיונה טיווחתי את הארטילריה ודיווחתי על תנועות של הצבא המצרי. במהלך אותו בוקר יצר דרורי קשר ישיר עם דן שומרון, מח"ט

401, שהיה אחראי על הגזרה הדרומית. דן העביר גדוד מרגמות 120 מילימטר לסיוע ישיר. משך מספר שעות טווח דרורי את השטח השולט של קרת מורה עד אשר תצפיתן מצרי זיהה אותו וטיווח את הגבעה במטח ארטילרי שהקפיץ וגלגל את דרורי והקשר גרשון ממרומי עמדת התצפית עד למרגלותיה. גם אני עליתי לעמדת תצפית וטיווחתי את המצרים כל עוד השמש סנוורה את הכוחות המצרים. אחר הצהריים השמש זזה מערבה וסנוורה אותי.

על מנת שאוכל לראות הרכבתי משקפי שמש מה שכנראה עזר למצרים לזהות אותי והם ירו עלי טיל סאגר. הטיל פגע בחלק הקדמי של הדיונה והעיף אותי מהדיונה למטה. במשך 3 ימים התכתשנו כך עם המצרים כשאנו סובלים כל הזמן מטפטופים של הפגזות מצריות. ב־13 באוקטובר נשלחנו לאבטח את אגף הגדוד במאמץ 70. מהר מאד הבחנו בתנועות רבות של חי"ר ושריון. מסתבר שאלו היו ההכנות לקרב שלמחרת היום.

ב־14 באוקטובר התנהל הקרב המוכר כיום כקרב ואדי מבעוק. עם שחר יצא טור משוריין של חטיבה 3 המצרית ממתחם קרת מורה ועלה בוואדי מבעוק. בראש הטור נע גדוד סיור, כשבראשו נגמשי בי־טי־אר ואחריהם שני טורים של טנקי פי־טי־76, בגיבוי משאיות אספקה ותחמושת. חטיבת השריון 22 מדיוויזיה ממוכנת 6, נשלחה במקביל ככוח עתודה, בסיוע חי"ר, על ציר דרומי יותר בשם זאבה לכיוון צומת המיתלה.

נפרסנו כל הפלוגה על הדיונות מול הצבא המצרי באזור צומת נווה־יורה. עסקנו בעיקר בטיווח. בדיעבד את רוב העבודה עשתה המסייעת של גדוד 202. ג'יפי התול"ר (שספגו אבדות) פגעו בטנקים המצרים והארטילריה עשתה בחי"ר

המצרי שמות. לקראת הצהריים הצטרף חיל האוויר ובכך למעשה הוכרע הקרב.

בדיעבד נודע שחלק מהכוח המצרי הצליח לעבור אותנו בתוך הוואדי וישב בעורפנו. לא היה לנו מושג שהוא קיים שם. למחרת בבוקר שמענו צעקות בקשר והבנו שטנק נתקל בחי"ר וצועק לעזרה. עלינו על הזחל"מים וזיהינו שהאירוע מתרחש ממזרח לנו. חשנו לעזרת הטנקיסט ובדרך נתקלנו בחוליות של חי"ר מצרי. התפתח קרב במהלכו השמדנו את הכוח המצרי. בקרב זה נפגע ונהרג חברנו רענן ולד ז"ל. עדיין לא נפל לנו האסימון שבעורפנו יושב כוח מצרי גדול.

לאחר יום הגיעו אלינו שני חיילים מצריים וביקשו להיכנע. הם באו ממזרח. סוף-סוף הבנו שיש בעיה ונסענו מזרחה לראות מניין באו. נסענו כל הפלוגה על 3 זחל"מים וטנק בסיוע ישיר. הגענו למעין מכתש ענק בתוך הוואדי בתוכו היה טנק, מספר נגמשי ביי-טי-אר ומספר שריוניות בי-אר-די-אם. אנחנו היינו מעליהם ביתרון מובהק. כשהתקרבונו לשפת המכתש הטנק המצרי הניע והחל לצודד לכוון שלנו. הוריתי לטנק לפגוע בו. נורה פגז אחד שנכנס בבסיס צריח הטנק המצרי. הצוות נטש וכל החיילים המצרים הרימו ידיים ונכנעו. נתנו להם הוראה לצאת מהמכתש. הם החלו לצאת ואנחנו הושבנו אותם בשלשות עם הראש בין הברכיים. היו שם כ-150 איש. הגיעו משאיות ולקחו אותם. ירדנו למטה למכתש ואספנו את כל ציוד שלהם. כל החיילים זרקו את רובי האפ-אן והצטיידו בקלצ'ניקובים, משקפות, מכשירי אס-אל-אס משוכללים, אקדחים וכל טוב העולם.

יום לאחר מכן העביר אותנו דורון רובין לפיקודה של חטיבת שריון מילואים. נסענו במשך לילה שלם עם הזחל"מים

על ציר זאבה עד שהגענו מול המעוז של ראס מסלה. מפקד החטיבה הורה לי לכבוש את המעוז חזרה מהמצרים. שאלתי אותו איזה סיוע ארטילריה ושריון אני מקבל והוא מהר מאד הבהיר שאני לא מקבל כלום. אמרתי לו שבתנאים הללו אני לא מבצע שום פעולה ובטח לא כובש מעוז מבוצר. המח"ט הזה התעקש על כך. עשיתי תצפיות על המעוז וראיתי שהוא ריק ונטוש ואז "הסכמתי" לכבוש אותו. ואכן "כבשנו" את המעוז. בתוך המעוז היה עוקב מים, מכלי גז וכיריים ועוד כל מיני מציאות. באינטואיציה אסרתי על החיילים לגעת בטובין הללו ויצאנו מהמעוז. החיילים ספרו לפלוגת המילואים על כך וצוות של מילואימניקים יצא לאסוף את העוקב, שהיה ממולכד ושני חיילים נהרגו.

נשארנו באזור זה עד סוף המלחמה כשהאירוע היחיד הראוי לציון הינו המצור על הארמיה השלישית. מסוקים היו מגיעים כל ערב מכוון התעלה בגובה נמוך ומעבירים אספקה לארמיה הנצורה. שלחו סוללת טילי נ"מ צ'אפרל שעשתה הרבה רעש ולא הזיקה למסוקים. ערב אחד גדי הנגבי ארגן מארב מא"גים. כשהמסוקים הגיעו (מי-8 ענקיים) כל המא"גים פתחו עליהם באש. לא להאמין כמה כדורים מסוק כזה יכול לבלוע. כשנדמה היה שגם הפעם לא יופלו המסוקים התרסקו שלושתם למימי מפרץ סואץ. יותר לא באו מסוקים. בכך סיימנו את המלחמה.

אחרית דבר

שלושה ימים לאחר הפסקת האש, בשבת 27 באוקטובר 1973, נכנס הגדוד לקו החדש שנוצר בין צה"ל לצבא המצרי ממערב לתעלת סואץ ותפס את הגזרה משני צידי ציר חבית (כביש האמנה) מדרום לנפִישה שבמבואות איסמעיליה. פלוגה ג, שאליה צורפה שארית פלוגה ב ונשארה עמה עד שיצאה לקורס מכ"ם, תפסה את המוצבים הקדמיים ביותר של צה"ל כלפי איסמעיליה, על ציר הכביש ועל מסילת הברזל המקבילה לו. תגברה אותה מחלקת טנקי שוט בפיקודו של אריה זינגר (ארד) שהורכבה מחוזרי חוץ-לארץ. בימים שהו טנקים במחפורות ליד וילה ששימשה כמפקדת הפלוגה, כקילומטר מדרום למוצבים, ובלילות יצאו לחניון מצפון לוילה. שאר הפלוגות נערכו מדרום לה, כשפלוגה ד מחזיקה בורשה. מבנה הקו היה כזה, שהגדוד החזיק במעין אצבע שחדרה לתוך הקו המצרי, כשהמצרים נמצאים מצפון לה ומשני אגפיה, ממזרח - מעבר לתעלת המים המתוקים - וממערב, בדיונות המדבר. הגדוד החזיק בקו נפִישה שבועיים. הזמן עבר בהתחפרות מזורזת במוצבים החדשים, בהתארגנות וגיבוש-מחדש של הפלוגות הפגועות, ובעיקר טיפול במבקרים הרבים מכל הסוגים - להקות, אמנים, רבנים, פסיכולוגים, קציני חינוך, קב"נים, צוותי חיפוש נעדרים, עיתונאים וקצינים מיחידות שכונות, מפקדות ממונות ומהמטה הכללי - שפקדו אותו חדשים לבקרים.

במהלך התקופה אירעה תקרית רצינית אחת. בשבת בצהריים, 2 בנובמבר, הגיעו דני מט עם קציני חטיבתו לסיור לקראת קבלת אחריות על הקו. המ"פ יואב גלבר יצא אתם למוצבים כאשר בתצפית לאחור נראו חיילים מצרים שחצו את תעלת המים המתוקים והתקרבו למפקדת הפלוגה שנמצאה כלפיהם בשטח מת. ממזרח לוויילה היה כפר חושות נטוש ובקצהו הדרומי עמדה נטושה של סוללת תותחי נ"מ, שהיתה כנראה יעד של המצרים.

יואב הורה לסגנו, עוזי ארד לרכז את כל המא"גים משני המוצבים ולנוע למוצב שעל מסילת הברזל ולחסום משם את דרך נסיגתם של המצרים. הוא עצמו חזר לוויילה, ריכז את מעט הלוחמים ששהו בה, העלה מא"ג לרתק על הגג והחל להדוף את המצרים מהחושות מזרחה לעבר תעלת המים המתוקים שמכיוונה באו. אריה זינגר הצטרף אליו עם אחד הטנקים ותגבורת שהגיעה מהפלוגות האחוריות בפיקוד רוני שמואל מ"פ ו השלימה את המלאכה והשתלטה על עמדת הנ"מ. המצרים שנסוגו נפגעו מאש המא"גים של עוזי, ועד לשעות הערב התנהלו חילופי אש כשהמצרים מנסים לחלץ את נפגעייהם ולוחמי הגדוד מונעים זאת מהם. עם חשיכה הושגה הפסקת-אש בתיווך משקיפי האו"ם והמצרים פינו את נפגעייהם. לגדוד לא היו נפגעים בתקרית זו.

כעבור יומיים העביר הגדוד את קו נפישו לחטיבת צנחני המילואים של דני מט ויצא לפרק של התארגנות ואימונים במחנה המצרי שליד שדה התעופה כספרית. פלוגה ב יצאה לקורס מכ"ם, וישראל הרשקו התמנה למפקדה. יואב גלבר חזר לארץ להצטרף לצוות של ועדת אגרנט והוחלף על-ידי עוזי ולדמן. יואב מתן חזר מפציעתו ולתפקידו כסמ"פ ג ובעקבותיו חזרו קצינים נוספים שנפצעו בקרב בחווה הסינית והחלימו מפציעתם.

בסוף נובמבר 1973 עבר הגדוד למחנה ביר תמדה בסיני ומשם

חזר בתחילת דצמבר לקו בגזרת מוצא ציר המתלה, מול קבעת קורה שהוחזקה על-ידי כוחות מארמיה 3 המצרית. הגדוד נשאר בקו במשך כל תקופת המתיחות בדצמבר שבה עלו חששות להתמוטטות הפסקת האש וחידוש המלחמה על רקע כיתור הארמיה ה-3. עם הרגעת המצב בסוף החודש חזר הגדוד לצד המערבי של התעלה, ותפס את הקו מול הארמיה ה-3 המצרית בגזרת קילו שמצפון לסואץ, שבה הועברה האספקה לארמיה 3. פלוגה אחת של הגדוד החזיקה בתנאי אקלים ושטח קשים את פסגת ג'בל עתקה מדרום מערב לסואץ.

בינואר 1974 הושג הסכם הפרדת הכוחות בחזית המצרית והיא נרגעה. מלחמת ההתשה שהתנהלה בה מאז סיום המלחמה פסקה, ובמקומה החלה להתפתח מלחמת התשה קשה יותר במובלעת שהחזיקה ישראל בצד הסורי של הגבול ברמת הגולן. הגדוד עלה, במסגרת כל החטיבה לקו המובלעת ותפס את הגזרה הצפונית שלו, ובכלל את זה את מוצבי החרמון. התקופה בה החזיק הגדוד את הקו היתה החמה ביותר במהלך מלחמת ההתשה בגולן, והגדוד איבד במהלך ההפגזות הסוריות חמישה מלוחמיו, ובהם המג"ד החדש, יעקב קרן (קירשנר), שהחליף את איציק מרדכי לאחר מינויו לסמח"ט ונכנס לתפקידו זמן קצר לפני שנהרג.